Biblioteca Municipiului Baia
SALA DE LECTURĂ

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

gazeta literară

ORGAN SĂPTĂMÂNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

Anul XV Nr. 36 (827) Joi 5 septembrie 1968 — 8 pagini: 1 leu

România

Pe-al steagurilor luminos contur
În care stema inimii e vie,
Cu purpură, cu aur și azur
Ți-e scrisă libertatea, Românie!

Comori și oseminte-n glie-aduni
Și orice ram ți-e azi o alăută,
Cînd, întrupîndu-și visul din străbuni,
Cu libertatea omul se sărută.

Cresc minunate flori pe mîndru-ți plai.
Cu ele îți împodobești cetatea.
Dar cea mai mîndră floare care-o ai,
Și cea mai scumpă, este libertatea!

Menirea ta-i să biruiești la greu!
Sub nimbul libertății te avîntă
Și vor trăi sub steagul tău mereu
Carpații sfinți și Dunărea ta sfîntă.

Victor TULBURE

Zodiac

Călătoresc în timp prin țară,
din ev trecut răsare o cetate,
aștept cu ploile afară
să trec prin ziduri crenelate.
Ce mînă-a prins piatră pe piatră?
A lui Ștefan? A lui Mihai?
Zăresc prin fumul scurs din vatră
înalt cioban cu oile deoparte
și-un glas știut: „Pe un picior de plai...”
Străbat cu versul Mioriței
răscolitor prin bărăgan,
l-ascultă neclintit țăranii
ca în columna lui Traian...
Văd apele secatelor gîrle,
atîtea spade am spălat în ele,
acum plutesc în aburi, irizate,
sau mai sclipesc în salturi de șopîrle.
Dorm trupuri vechi în ierburile line,
plămadă grea de oase și oțele
dar le cunosc pe fiecare-n parte,
sîngele lor îmi mai pulsează-n vine,
mai înflorește-n brîuri pe ulcele.
Cînd buciumul străbate-n larg prin ceață
mă simt un foc pe munți aprins.
Din care veac aicea am rămas
în flăcări de comori prelins?
Pîn-la străbuni nu e măcar un pas,
mi-i caldă respirația lor pe față,
îi simt cu ochiu-mi cum privesc
prin recile lentile-n dimineață
și ulmul cu un gest firesc
solemn de umăr mi s-agață...

Nicolae TAUTU

PARTIDUL — erou popular

Intreagă săptămîna care a trecut a fost dominată de răscolitoarele ecouri pe care le-au avut pe toate meleagurile țării (și nu numai în ele) vizitele prin județele transilvane întreprinse de către conducătorii de partid și de stat, în frunte cu tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, vizite de lucru, avînd totdeauna semnificațiile unor ritualuri solemne.

Pretutindeni, oamenii muncii și-au reconfirmat încrederea de lină în politica înțeleaptă a partidului nostru, mărturisindu-și caldul lor atașament pentru tot ceea ce el întreprinde, continuîndu-și cu un calm pe care îl putem numi istoric, nobila sa muncă pentru crearea acelor valori vitale care sînt zestrea poporului român, semnul încrederii sale nezdruncinate în viitorul prefigurat de un prezent fertil.

Zilele lui August '68 au găsit pe masa de lucru a mai jos iscălitului paginile cuprinzînd opera politică a celui mai mare poet al românilor, Mihai Eminescu, hotărît și cel mai mare gazetar politic din cîți s-au robit călimării. Ca o prefață la aceste însemnări îmi îngădui așadar să citez finalul unui articol eminescian tipărit la 26 aprilie 1878, deci exact acum nouă decenii: „Optsprezece veacuri sînt de cînd viața latină a fost sădită pe acest pămînt, unde sîntem noi în ciuda zguduirilor prin care a trecut; această viață înaintează mereu sporind și întărindu-se. S-a păstrat însă și creste această viață, nu pentru că erau mulți și puternici aceia, care conlucrau la întemeierea ei, ci pentru că fiecare din cei puțini era mîndru de munca înaintașilor săi. De cînd este suflet de român pe fața pămîntului, românul a fost mîndru a fi român și chiar atunci cînd lumea îl privea cu dispreț, el își cînta doina, și în conștiința puterilor pe care le purta în sine, privea mîndru împrejurul său”.

Am adeseori credința că de un veac nu facem altceva decît să-l repovestim, cu tot ceea ce înseamnă rod al străduințelor noastre, pe Mihai Eminescu. De multe ori, oamenii muncii, asemeni conducătorilor lor, au în cuvintele pe care le rostesc ceva din patosul demn de litera învitorată a cronicarilor, al poetului „Luceafărului”.

În întîlnirea tovarășului Nicolae Ceaușescu cu intelectualii din Cluj, intelectualilor țării noastre li s-a reînnoit, prin glasul secretarului general, nobilul mandat încredințat de popor de a sluji cu credință idealurile umaniste. În aceste zile tensionate, partidul a socotit că este oportună o dezbatere creatoare despre idei pe care lesne le-am putea socoti ca ținînd cu strictete de laboratorul artisticesc. Și totuși poezia, muzica, cercetarea științifică, au devenit la Cluj, pasionante „puncte” pe ordinea de zi a unei întîlniri de majoră semnificație.

Intelectualii, detașament însemnat al poporului, după cum au fost numiți, sînt conștienți de rolul de deosebită importanță pe care îl au în viața țării, ei își conjugă eforturile — români, maghiari, germani — pentru a face din truda lor „o forță materială cu un rol hotărîtor în întreaga viață socială, inclusiv în dezvoltarea materială a societății”. Succesele dobîndite de către slujitorii științei și artelor trebuie raportate firesc la ridicarea întregului nivel de cultură al poporului nostru, însetat de cunoaștere, pe trepte superioare, definite de către tovarășul Ceaușescu, din care am citat și mai sus ca ajunse la „un stadiu incomparabil”.

Citez în continuare: „Nici poezia, proza, teatrul, muzica nu cunosc granițe de limbă. Indiferent în ce limbă sînt create marile opere de artă, mă refer la literatură, căci muzica are limba ei proprie, internațională, — aci am putea spune că s-a realizat internaționalismul — exprimă aceleași sentimente umane nobile”. Oamenii de artă au fost chemați să se integreze într-un mod și mai activ proceselor vitale, urmărind ca finalitate practică împlinirea ideii de perpetuu progres uman, realizarea unei mai bune vieți pentru toți oamenii, lucru care reclamă o conjugare a tuturor forțelor de care dispun, de care dispunem. Partidul și-a mărturisit prin vibrantele cuvinte ale tovarășului Ceaușescu înalte principii politice la care poporul nostru a aderat unanim și care se bucură de un uriaș ecou în întreaga lume. E limpede pentru noi toți, cauza poporului român e în cele mai bune mîini, drumul pe care mergem e singurul consonant cu însuși spiritul istoriei noastre.

Partidul nostru își dezvoltă necontenit relațiile cu partidele comuniste frățești, după cum patria socialistă întreține statornice legături prietenești cu toate statele familiei de state socialiste. Sînt idei scumpe românilor care și-au dovedit în timp uriașa lor capacitate de a creea și păstra prietenii trainice.

Ne revine datoria de a ne cerceta cu mai mare profunzime uneltele muncii, pentru a porni spre noi etape de viață și de muncă, pentru a fi pe măsura încrederii pe care poporul ne-o acordă, statornic, pe măsura strălucitelor sale aspirații, demni de cel care a căpătat apăsate trăsături de erou popular: Partidul Comunist Român!

Gheorghe TOMOZEI

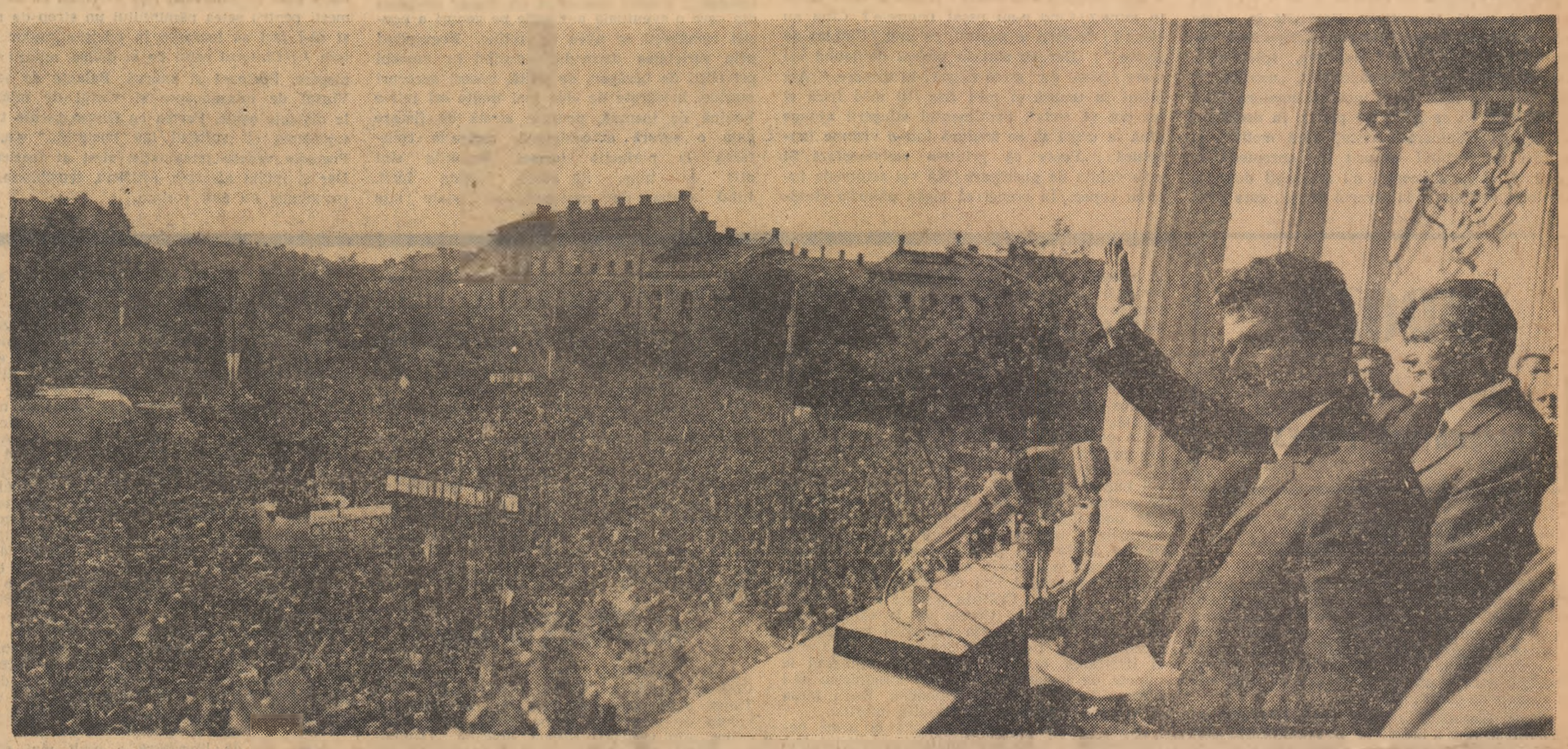

POPULAȚIA CLUJULUI MANIFESTÎNDU-ȘI ATAȘAMENTUL FAȚĂ DE POLITICA INTERNĂ ȘI EXTERNĂ A PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN.

În jurul unui concept

Caracteristicile esențiale ale literaturii române au fost puse adesea în discuție și dintre foarte multe idei pe această temă, veche de aproape 100 de de ani în critică, reamintim pe acelea mai sistematic formulate de Tudor Vianu. Ele nu sînt cu totul noi — de la Maiorescu și Eminescu cîteva judecăți de morfologie și sociologie a culturii au devenit aproape locuri comune — dar regretatul profesor, analizînd toate acestea dintr-un punct de vedere nou, comparatistic, fundamentează în alt chip însușirile cunoscute și le adaogă, din perspectiva studiului său, altele mai puțin cercetate. Discutabile, și acestea, ca orice în critică, soluțiile propuse au meritul, de neignorat, de a pune oarecare ordine într-o dezbatere ce riscă, din pricina posibilităților teoretice infinite de a avansa ipoteze și de a descoperi soluții noi, să-și piardă obiectul ei sigur și punctele de referință mai generale. Căci cine nu are păreri hotărîtoare despre o literatură privită în totalitatea ei și cine, mai ales, nu e dispus să caute și să afle în propria cultură însușiri și forme de originalitate, neintîlnite în altă parte?! Una din formele cele mai acute și mai simpatic subiective ale bovarismului intelectual se manifestă pe acest cîmp unde orice, în fond, se poate cu putină imaginație dovedi. Mai circumspect, Tudor Vianu se mulțumește să cerceteze faptele istoric și, frînîndu-și fantezia, aduce argumente noi în sprijinul ideilor ce se știu: caracterul *romanic* și *popular* al literaturii noastre, abundența locațiunilor și a paremiologiei, îndeosebi în operele epice, însușirea *militantă, națională și socială* a culturii, prezența copleșitoare a sentimentului naturii în sensibilitatea românească etc. De acestea vorbiseră, într-un chip sau altul, și G. Ibrăileanu și G. Călinescu, Lucian Blaga, Mihai Ralea. Chiar E. Lovinescu, ce ținut de regulă față de astfel de speculații, după el, inutile întrucît vor să dovedească o evidență, avansa puncte de vedere într-o direcție de alții ocolită cu prudență. Capacitatea de expresivitate a limbii și umorul sănătos, inteligent, ar constitui însușiri *specifice*, ca și sentimentul de *milă*, socotit un imperativ moral (Tudor Vianu va vorbi, mai tîrziu, de *omenie* ca de o însușire esențială a idealismului moral românesc!), toate fixate într-o literatură care, de la începuturile ei, s-a orientat într-o direcție lirică și, deci, subiectivă, cu rare excepții. Obiectivarea ar fi, deci, semnul epocii moderne, sincronice, în literatura română, paralel cu extinderea ariei ei de cuprindere. Ideea nu displace lui G. Călinescu, și în *Sensul clasicismului* reargumentează această propoziațiune estetică, aducînd și alte soluții: *deliricizarea* prozei, *regrecizarea* romanului, revenirea la creația de tipuri și toate celelalte formule ce se cunosc. În locul modernismului, formula estetică a lui Lovinescu, G. Călinescu aduce, în replică, ideea *clasicismului*, nu cu mult însă deosebită, în substanța ei, de cea dinainte, deși aparențele ar indica altceva. Ideea *specificului* se pune acum mai mult stilistic și, ca să rămînem la numele citate, G. Călinescu propune formula *monumentalului*, zicînd că noi, românii, avem o sensibilitate aparte pentru latura cosmică a existenței. Tudor Vianu e însă, ca în multe alte chestiuni literare, prudent și nu se hazardează în divinație literară. Gîndește totdeauna cu măsură și, fiind vorba de un fenomen atît de spontan ca literatura, nu-și asumă riscul de a indica o cale viitoare. Totuși face și el o prezicere și aceasta derivă din observația că literatura română n-a cunoscut — „nici marile tem-

Eugen SIMION

(Continuare în pagina 7)

Un strălucit eveniment cultural

breviar

Scriu pe un carnet bloc-notes mic, de buzunar, cu copertă cenușie, pe care au fost tipărite în aur cuvintele: Universitatea populară de vară „Nicolae Iorga”, Septembrie 1968. L-am umplut cu însemnări duminică, 1 septembrie, la redeschiderea acestei strălucite instituții culturale, creată de marele nostru istoric cu 6 decenii în urmă. O caravană de vehicule s-a strîns în fața localului în care vor avea loc cursurile acest an, în prima jumătate a lunii septembrie. Sosesc membrii și conducătorii Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă, Direcția pentru răspîndirea cunoștințelor cultural-științifice, reprezentanți ai Academiei Române și ai Institutului de Istorie „Nicolae Iorga”, întîmpinați de autoritățile locale. O zi ca aceasta nu putea fi decît însorită și luminoasă, ca și strălucitul eveniment cultural pe care-l cinstim cu o faptă. Nu numai cu cuvinte. Vălenii de Munte au o înfățișare vărătică, multicoloră, exuberantă de culorile vegetației și ale costumelor naționale, de bucuria naturii și a oamenilor de toate vîrstele, care s-au adunat pe străzi și în piață. Nu puțini mai sînt acei ce-și amintesc de silueta înaltă a marelui nostru istoric, care și-a ales micul tîrg de pe valea Teleajenului ca locuință de vară. Neobositul om de știință nu avea nevoie de odihnă; el căuta un teren nou de activitate, pe lîngă cele multiple care nu-i lăsau nici o clipă de răgaz în celelalte anotimpuri; l-a găsit în acest colț de țară, pe care l-a însuflețit ca un apostol al culturii de masă, al culturii poporului.

În vechea sală de două sute de locuri, acum renovată și plină pînă la refuz, ne-am adunat să ascultăm pe vorbitorii de la București, din localitate și de la Centrul județean.

Președintele Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă, Pompiliu Macovei, deschide ședința, aducînd un profund omagiu lui N. Iorga și activității sale, pusă în serviciul unei culturi moderne, în formă proprie, națională. Sala freamătă cînd vorbitorul amintește cuvîntul patriotului din ultimul său articol apărut în Neamul Românesc, la 11 octombrie 1940: „Cînd s-a produs o înfrîngere, steagul nu se predă, se înfășoară în jurul inimii”. Nimeni ca dînsul, de la evenimentele sîngeroase din 1907 și pînă în preziua asasinării sale mișelești, n-a dat glas marilor simțăminte publice, în ceasurile de cumpănă ale țării. A fost purtătorul de cuvînt inspirat, al năzuințelor întregului popor, pe care l-a cunoscut în toate provinciile locuite de români și străbătute multe ceasuri de zi cu piciorul, ca să poată cunoaște adîncit oamenii, cu nevoile și necazurile, cu nădejdile și visurile lor.

Profesorul clujan Ștefan Pascu, membru corespondent al Academiei, într-o documentată prelegere a trecut în revistă marile noastre figuri culturale din trecut, de la Nicolae Olahus (Românul) pînă la Nicolae Iorga, precum și marile așezăminte culturale de peste munți și din țară, înainte de înființarea Universității populare de vară de la Vălenii de Munte. Reținem sugestia d-sale de a se face o lucrare despre aportul culturii noastre la cultura universală.

Acad. Ștefan Milcu, președintele Consiliului pentru răspîndirea cunoștințelor cultural-științifice, exprimă certitudinea că Universitatea populară „Nicolae Iorga” va contribui la stimularea unor noi detașamente de cercetători și expune întinderea pe care au luat-o, în anii culturii socialiste, rețeaua de universități populare din întreaga țară.

Profesorul N. Simache de la Ploiești, animatorul muzeelor regionale, face istoricul legăturilor lui N. Iorga cu orașul și ținutul, întîia oară cercetat într-o excursie, în anul 1898, după asistarea la un congres studențesc. D-sa subliniază rolul eminent al marelui bărbat în lupta de unitate statală a tuturor românilor, iar după realizarea acesteia, în 1918, în acțiunea de înfrățire culturală. Profesorul deschidea în fiecare an cursul la 15 iulie, la ora 11 dimineața, după ce întîmpinase la gară, la trenul de ora 9, vizitatorii străini de localitate. După amiaza urmau alte două

Șerban CIOCULESCU

(Continuare în pagina 7)

Literatură — presă — publicistică

Ce a însemnat și ce înseamnă presa pentru literatură, ce a însemnat, apoi, și ce înseamnă literatura pentru presă, iată o temă care va trebui studiată o dată, în mod coerent, metodic, sistematic, pe toate laturile sale: istorică, socială, filosofică, estetică. Subiectul e vast și complex, anunțarea dezordonată, întîmplătoare, a numai cîtorva probleme (de pildă: influența muncii literare asupra muncii de presă, și invers; influențarea stilistică reciprocă; modificarea, sub influența presei, a perspectivei de timp a literaturii; apariția, între cele două domenii, a unor specii literare intermediare; rolul presei în crearea marelui public cititor de literatură; evoluția gustului public pentru literatură, și modificarea lui, sub influența presei; etc., etc.) dă o idee, încă nu exactă, despre întinderea și complexitatea, despre dificultatea de cuprindere și organizare a unui fenomen de o covîrșitoare importanță în istoria literaturii și presei, în filosofia culturii moderne.

Studierea acestui fenomen de interacțiune și — în multe direcții, în numeroase momente — de interdependență, se va arăta cu atît mai necesară, și cu atît mai pasionantă, cu cît el se produce între două domenii care, prin natura lor cea mai specifică, sînt absolut eterogene, se situează la distanțe mari, la poli opuși: unul aparține ficțiunii și subiectivismului, celălalt este al realității obiective și al concretului. Totuși, cele două domenii au fost animate, întotdeauna, de o puternică tendință de atracție reciprocă, au aruncat peste golurile — cînd mai largi, cînd mai înguste — dintre ele, numeroase punți, s-au apropiat, pînă la vecinătate și înrudire, pe numeroase laturi, au arat în comun hinterlandurile, fertilizîndu-le cu roade noi. Căci literatura nu se poate lipsi de realitate, n-o poate ignora, și scriitorul, adevăratul scriitor, tiranizat de misiunea sa, caută viața, caută contactele cele mai directe, cele mai amețitoare, cu ea, iar presa nu s-a putut mărgini niciodată la rolul unei catagrafii factologice strict informative, ci s-a considerat chemată să afirme sisteme de valori, să exprime convingeri și opțiuni, dezvăluindu-și, poate, cea mai rodnică putere a sa, ca propagatoare de idei și luptătoare de credințe.

Cum spun, fenomenul relațiilor literatură — presă este de un dinamism nesleit, nediminuat, în continuă desfășurare, sub unele forme mai vechi, sau sub alte forme, cu totul noi. Una dintre acestea, proprie epocii și regimului nostru, este așa numita **publicistică**.

Termenul e vechi, și s-ar zice că și fenomenul, din moment ce pe cartea de vizită, de acum aproape o sută de ani, a lui Rică Venturiano stătea scris: student în drept și publicist, ceea ce, luîndu-l în serios, însemna că omul, care nu era nici scriitor, nici ziarist, obișnuia să-și exprime ideile prin scris, și să le împărtășească public prin presă. Publicistică ar fi însemnat, deci, afirmarea prin presă a omului care nu este profesionist al scrisului (nici gazetar, nici scriitor), dar care simte nevoia și îndreptățirea de a-și afirma o opinie, o poziție, în probleme de larg interes **public**, de interes cetățenesc general. Publicistica este exprimarea conștiinței cetățenești în sfera largă a intereselor cetățenești, este expresie și fruct al democrației și libertății, și, în acest sens, orice cetățean, orice om care nu este profesionist al scrisului (scriitor, ziarist), cu restricția — de altfel numai practică, nu teoretică, — a unui anumit grad de intelectualitate, poate fi publicist. Idealul ar fi, într-adevăr, ca fiecare intelectual să fie publicist: din nefericire, lucrul nu se întîmplă, din o mie de motive, printre care și acela al înrădăcinatei prejudecăți, că pentru „a scrie la gazetă” în afară de convingeri profunde, idei clare și argumente serioase, ar fi nevoie și de „talent”.

Prin ce este nouă astăzi problema publicisticii?

Prin ce este nouă astăzi scriitorilor în practica acestui fenomen, prin faptul că ei se găsesc astăzi în situația de a practica publicistica în calitate de cetățeni, de a o practica din afara sferei lor profesionale, din afara specialității lor, întocmai ca orice alt intelectual, ca orice alt cetățean care, preocupat de viața și destinele colectivită-

Radu POPESCU

(Continuare în pagina 7)

În curînd:

ROMÂNIA LITERARĂ

săptămînal de literatură și artă

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

POEZIE

de

Dumitru MICU

DEMOSTENE BOTEZ : „APROAPE DE PĂMÎNT"

Obișnuit de aproape trei decenii cu un Demostene Botez dinamic și obiectivat, decis să-și îndrepte conștiința spre viitor, „mereu, ca floarea soarelui spre soare", cititorul găsește în *Aproape de pămînt*, nu fără surprindere, un poet melancolic, interiorizat, elegiac și mai mult decît elegiac, frecventat de tristeți sfîșietoare. Nu tot volumul e în această notă, el cuprinde și pagini de „carnet" civic, în genul celor dintr-o culegere anterioară astfel intitulată, compuneri euforice, precum *Pastel optimist*, dar cu adevărat vibrante, incontestabil lirice sînt poemele în care se aude o voce din adîncuri, tristă, tînguitoare. Resuscită în aceste poeme *(Seară, Peisaj, Visurile, Longevitate, Întoarcere*, ș.a.), cu altă gravitate, spleenurile, „tristețile atavice", „deznădejdea", „monotonia" din volumele mai vechi, mobilul acestora fiind acum unul cît se poate de precis, în deosebire de cel de odinioară („tristeți fără motiv"), și anume simțămîntul lămurit al „apropierii de pămînt", al „întoarcerii", nu sufletești doar, ci totale și definitive, la izvorul ființei, care e în același timp mormîntul ei. Dacă în *Seară* plutește un aer de melancolie neprecizată („E-o seară plină de melancolie, / E-o seară ca o elegie / De Francis Jammes"), alte poezii mărturisesc descoperirea unui „farmec suav al inexistenței", a sentimentului de a trăi „viața viselor nopții, cea mare și fără sfîrșit", de a poposi „în locul unde-i vama-ntre somn și viața vie, / Într-un nisip de noapte". Poetul se alcătuiește, eliberat de sine, „Într-un veșmînt eteric, în forme sibiline, / Fantomă de lumină, ca într-un film azi șters, / Ce nu rulează-aicea-n știutul univers" și, trăind, „cînd om, cînd umbră, sfîrșit de oboseală", nu mai știe care îi este ființa reală. Se obișnuiește însă, tot mai mult, cu „cea din cețuri": „Dar parcă cea din cețuri ca din neant răzbate — / Aceea poartă-n mine a mea eternitate". Tonalitatea de cantilenă proprie versurilor citate alternează cu alte tonalități, dramatice. Versurile din *Longevitate* și *Peisaj*, în deosebi, au zvîcniri și înfiorări asemenea celor din unele poeme publicate de Arghezi în ultimele volume, atenuate însă de melancolia specifică, de acea „monotonie" muzicală care definește personalitatea lui Demostene Botez. Contemplativ în genere, poetul se autocontemplă aici, ridicîndu-se astfel deasupra propriilor neliniști, și deznădejdea lui ia calea mirării și a unei tînguiri resemnate : „Cînd a venit iarna în mine ? / Cînd s-au uscat frunzele ? / Cînd au căzut ? / Ce-ntins e pustiul, ce mut, / Umblat de jivine !" ; „Dar eu sînt în umbra defileului cel mare, / Și-mi duc grota singur, în spinare. / /Am intrat în umbră și mi-i frig. / Și mi-i frică și nu pot să strig". Sentimentul stingerii ajunge pînă la urmă să se traducă într-o viziune fantastică : „Poate că printr-o metamorfoză / Și prin voința de purificare / Mă voi reîntrupa într-un copac, / În crengi să legăn păsările cîntătoare / Să țin piept vînturilor din miazănoapte, / Și să primesc în creștet fulgerul smucit, / Izvor de stîncă-a focului nestins". *(Întoarcere)*. Nota depresivă dispare complet în *Drum de dimineață*, pastel în alb, poem al purității : „A nins din cer cu alb, și nevăzut, / Să-acopere noroiul din trecut. / A nins din cer cu stele și lumină. / Să înflorească tot, ca o grădină..."

Aflat cu cîteva trepte deasupra culegerilor imediat premergătoare, volumul *Aproape de pămînt* ce cuprinde piese vrednice să intre în cea mai selectă antologie a poeziei lui Demostene Botez, și-a ridicat autoru' la propria înălțime.

CONSTANTIN SALCIA : „LINIȘTEA FURTUNII"

Colaborator, în deceniul al patrulea, la *Adevărul literar și artistic*, la *Cuvîntul liber*, autor al volumelor *Năvodar de stele* (1935), *Logodna apelor* (1939), *Drumuri spre legendă* (1947), incluse, împreună cu cîteva poezii culese din periodice și cu un ciclu de inedite, în *Liniștea furtunii*, Constantin Salcia s-a fixat în clasicism de la început, fără experimentarea formulelor moderne, trecîndu-și doar inspirația — cum remarcă Dragoș Vrînceanu în prefață — „prin sitele muzicale ale simbolismului". Consacrîndu-se pastelului, din care a evadat rareori, spre a ancora mai ales în elegie, poetul a îmbogățit această specie cu un număr de piese din care o eventuală antologie pe genuri a poeziei românești ar avea ce reține. Neexcelînd prin varietatea decorului, aducînd în deosebi priveliști de bărăgan, de baltă, uneori decoruri marine, încadrate de cele mai multe ori într-o lumină de toamnă, poeziile atestă de fiecare dată o severă autoexigență, aspirația constantă la perfecția formei. Bucățile sînt atît de bine, de atent lucrate încît, fiind vorba de pasteluri, se poate cita aproape la întîmplare (nu și din elegii, care stau pe trepte de realizare foarte diferite). Iată, pentru edificare, *Toamnă lungă*, o poezie, nu singura, în care „năvodarul de stele" își dă întreaga măsură a posibilităților : „Pe ziduri noaptea surpă cascade de lumină / Și clopoței de zgură s-aprind încet la geam, / Mocnind în depărtare, o iederă se-nchină / Și-o stea cu ochii vineți se spînzură de ram. / / Dorm ciutele cu botul pe iarba numai singe / Și vîntul se-nconvoaie în crengile uscate, / Ca un arici urechea pămîntului se strînge / Și norii se revarsă pe turlele din sate. / / O umbră nevăzută ascunde ziua-n mînă / Și peste măguri frunze se vîntură și pier, / Fîntînile dezbracă un trup sărac de lună / Și-n drumul lor cocorii rup petice din cer".

VICTORIA ANA TĂUȘAN : „METAMORFOZE"

Metamorfozele Victoriei Ana Tăușan sînt cinci lungi poeme în proză : **Muntele, Pasărea, Cerul, Cerbul, Lacul,** în care se alcătuiesc peisaje și o atmosferă de basm : „Fă trei fluiere cu totul de aur, Să se stringă oștirile ierbii, Căpetenii să fie stejarii și să judece. / / Cîntecul celui dintîi, cu mări și oceane. Cu legile străvechi ale peștilor care își mută ținutul și pajiștea după plac și bunăvoie. Așa se cîntă, ca să primești pentru setea pămîntului un strop de rouă și să-l faci să lucească în odele stinselor cratere / / Cîntecul celui de al doilea, munții fără alegere. Pucioasă și smirnă. Balanțe de soare. Vîntul de miazănoapte și vîntul de miazăzi, la distanțe egale. Partea cu frunze uscate trage totdeauna cît sufletul tău bucuros..." ș.a.m.d. Poemele vădesc imaginație, simț al feericului. Dar și multă afectare, artificiu, sensiblerie. De monotonie nu mai vorbim.

PROZĂ

de

Magdalena POPESCU

VICTOR HERNBACH : „VÎNTUL DE MIERCURI"

Scriitorul român a privit războiul, în operă, mai ales din punctul de vedere al individului modificabil. Inclus într-un destin, cataclismul social are sens de experiență liminară, constructivă sau distructivă și prin aceasta, accentul e deplasat de la un umanitarism de nuanță generală spre teoretizări mai stricte, raportate la efectele de conștiință.

Victor Kernbach așează această relație în punctul ei zero : individul și evenimentul sînt plasați în serii paralele, tangențele sînt, cel puțin o vreme, temporare și fără eficiență imediată. Radu Mera, tînăr istoric de perspectivă, își compune o atitudine de martor, conformă formației și naturii sale. Nu așteaptă și nu e surprins de fapte, descoperindu-le o logică interioară din comparația cu trecutul. Tensiunea lui e spre liniștea interioară, care să-i permită ordonarea și creația. E timpul încrederii în sine, în opera viitoare față de care prezentul nu are decît o funcționalitate acumulativă, depunîndu-se pentru semnificări ulterioare. Romanul are o structură lineară, subiectul și intriga suprapunîndu-se total. Fragmente de experiență strict parcelate se succed în înșiruire cronologică : memoria le-a reținut pe cele mai expresive, care nu sînt totdeauna și fundamentale. Receptarea lor se face nu indiferent, dar într-o dispoziție de nedeterminare. Femeia iubită sau aproape iubită moare într-un bombardament. Eroul nu pierde astfel decît o posibilitate de fericire, un proiect : șocul nu e așadar excesiv. Datorită unui incident cu autoritățile Radu Mera e trimis apoi pe front, ca simplu soldat. Dar aici nu cunoaște decît o caricatură sinistră a războiului, periferiile și anexele lui, viața cazonă cu vicii exagerate de anarhie și inactivitate. Corvoada zilnică, epuizarea și umilința, excesele temperamentale, nici măcar ele nu au pentru personaj evidența subumanului : toate intră în regulile jocului acceptat, suportabile pentru că sînt provizorii. Observația psihologică capătă ascuțimi, în cîteva rînduri ; subofițerul, plin de intuiții delicate, în stare să dea drumul unui fugar flămînd și inofensiv, se distrează în alte împrejurări. În înscenări truculente... E o debandadă a temperamentelor, automatismelor, maniilor și obsesiilor, fără nici o constrîngere a discreției.

Ca și alte cărți scrise în ultima vreme, romanul lui Victor Kernbach se vrea o replică la cîteva poncife literare, care se limitau la relatări de strategie militară și expedieri schematice ale unor miraculoase salturi de conștiință. Prezența lui Caraban, singurul personaj cu o conduită determinată de scopuri precise, are asupra eroului principal atracția clarității și deciziei. Radu Mera e un disponibil în sensul bun al cuvîntului, un recuperabil fără însă ca opțiunea lui să fie stridentă prin rapiditate. Dar dacă într-un sens acest mod de a vedea lucrurile e mai adevărat, nu înseamnă că el devine de la sine și mai profund. Scriitorul manevrează o materie cuminte și simplificată, care nu se revoltă nici un moment din abundența de sensuri. Ordinea aceasta e o devitalizare problematică. Cerem de la cărțile care refac pentru noi istoria acuitatea participării. Kernbach nu realizează procesul personajului, ci ilustrarea acestuia, pentru că ajungînd la puncte de incidență cu el, se străduiește să-l plaseze într-o tipologie simbolică. Radu Mera ar fi deci reprezentantul etosului mioritic.

Atari sinteze abstracte și pînă la urmă nedemonstrabile sînt însă un lux superficial față de concretul anihilant al războiului.

ALEXANDRU JAR : „TRĂDAREA LUMII"

Dacă ne gîndim la Anne Frank, Erich Maria Remarque, J. Otcenašek citind cartea lui Al. Jar, nu e pentru că am găsi asemănări în scrisul lor, ci pentru că toți au un punct de plecare comun : viața în recluziunea impusă. Literatura de jurnal sau ficțiune a adus această temă stranie și zguduitoare : modul de a supravieți, a înțelege și a iubi pe semenul tău în absența oricăror comodități care să permită evaziunea, refuzul, sub teroarea urîtului și morții.

Trădarea lumii nu e romanul de analiză la care ne-am fi așteptat. Datele exterioare sînt numai premisă și ambianță pentru un basm tragic. În Vilna ocupată de fasciști, doi adolescenți evrei se străduiesc să trăiască ritualul dragostei, după normele și tradițiile vieții de deasupra. Fata, abia ieșită din copilărie, împrumută lucruri desperechiate din garderoba mamei pentru prima ei oră de cochetărie și joc printre ruine. Buchetul de flori obligatoriu înseamnă o expediție prin grădinile interzise ale orașului sub urmărirea patrulelor de razie. Dar cea mai neobișnuită imagine e plimbarea prin canalele imunde, transformate într-o Veneție obscură și fastuoasă. Barca minusculă plutește pe apa vîscoasă și murdară, descoperind în lumina precară dantelăria barocă a noroaielor scurse, prelungind umbra bătrînului biblic care citește texte vechi la lumînare, ca într-un tablou rembrandtian. Simulacrul de normalitate se naște aici din nevoia omului de a ignora și idealiza. Numai că idealizarea ca mijloc de apărare și rezistență, ca dominantă a psihologiei erotice și adolescente frustrate se confundă pînă la urmă cu stilul autorului. Acesta sentimentalizează dus de elanul simpatiei și îmbracă o narațiune simplă și emoționantă în fraze sublime care numai uneori ating vorbirea plină de tîlc. Lirismul haotic al scriitorului construiește și viziunea apocaliptică a învierii morților, vîrf al posibilităților și defectelor acestui stil : „În fiecare leș omenesc din groapă, acolo unde pătrunsese giontele german, se deschisese un ochi. Un singur ochi în care, doi sau cîțiva — șansă inegală, datorită mitralierului cu ochi albaștri. Ochii aceștia fără pleoape, ai evreilor, erau plasați pe frunte sau piept, pe umăr, pe obraz, picior, burtă, sau chiar în foștii ochi vii, și toți parcă priveau fix numai la lună".

DEÁK TAMÁS : DAMNAȚIUNEA LUI ADAM

Eseist, traducător (din Gr. Alexandrescu, Coșbuc, Arghezi, Cocea, Călinescu), Deák Tamás e cunoscut mai ales ca dramaturg (un volum de teatru în limba maghiară i-a fost editat anul trecut). Recent apărută „Damnațiunea lui Adam" (transpusă în romînește de Ivan Denes), „mit tragi-comic în trei acte" vădește familiarizarea cu idei și procedee ale dramaturgiei universale contemporane (în speță cea germană și franceză), luate în stăpînire deznvolt și sigur. Planul imediat accesibil al piesei e o parabolă politică cu referințe aproape prea categorice la niște evenimente știute (Dallas, 1963).

Henrik, ministru al unui președinte anacronic și veleitar, ultim reprezentant al Edenului decadent (asimilat unei democrații a aparențelor), încearcă să facă media armonică între spiritualitatea vizionară a șefului său și realitatea rebarbativă. Opozantul Bergamo, natură practică și clarvăzătoare, îi propune o tranzacție : președinția *de jure* în schimbul puterii *de facto*. Henrik refuză avînd încă iluzia că spiritul și materia se pot alia, chiar în forme compromise. Rezistența ministrului e însă inutilă : asasinarea președintelui, lichidarea asasinilor, crima fiului său sînt accidente sau necesități care asediază citadela moralității din interiorul ei. Dar soluția dezertiunii nu e posibilă. Henrik nu poate lăsa totul pe seama Răului (haosul și întîmplarea). Sofistica diabolică a lui Bergamo demonstrează că echilibrul universal cere prezența contrariilor chiar dacă Răul are maxima eficiență, el nu se poate dispensa de Binele formal care ordonează existența, amăgind conștiințe torturate de idealitate. Henrik trebuie să devină campionul *statu*-lui *quo*, dar acum în absența oricărei mistificații.

Întrebări tulburătoare se pot naște de aici : ce înseamnă Binele și în ce măsură se confundă el cu bunurile ? Cîtă credință și cîtă falsitate ascunde proclamarea bunelor intenții în politică ? Care e rostul înaltelor principii în manevrele de masă ? Cît de stabil e echilibrul dintre umanismul mic-burghez, filistin și violența de substrat ? Autorul le pune ironic. Coincidența dintre trama piesei și mitul biblic se vede de departe : președintele — Dumnezeul trădat și uitat, Henrik — Adam tentat de Bergamo — Diavolul cu mărul cunoașterii (acceptarea necesității, renunțarea la beția datoriei și superlorității morale). O Evă tripla (obiectivări ale ispitei interioare) mediază compromisul. În acești termeni, satira nu mai vizează doar o stare de lucruri particulară și specifică, ci se indentifică cu procesul milenar și oricînd repetabil al omenirii, pactizînd cu comoditatea, pe care o numește fatalitate, resemnîndu-se la menținerea aparențelor.

Deliberarea și-a pierdut tragismul și astfel se demască precaritatea ei. Relaționarea mitului cu datele contemporane se face în tonul dramoletei de budoar : tiradele devin parodie și marile roluri existențiale sînt simple măști de circumstanță. Magnificența dezbaterii e simplu automatism moștenit.

Acest tip de literatură e mult mai dificil decît lasă să se vadă, de unde și posibila eroare. Parabola înseamnă enigma a cărei dezlegare presupune nu numai efort de gîndire, ci și de alegere, de creație. Colaborarea cu cititorul încitat la o poziție constructivă e indispensabilă. Pentru aceasta e însă absolut necesară o condiție : imaginea artistică trebuie să păstreze doi termeni permanenți : haosul concretului și polii orientativi ai sensului labil, în jurul cărora segmentele se dispun pe linii de forță într-o mișcare nicidodată închisă, definitivă.

Deák Tamás propune o schemă și oferă imediat și sinonimia de interpretare. Norma intențională e proclamată : „Ba totu-i întîmplare cînd nu-i nimeni să descifreze toate cum se leagă, relațiile subtile cum se-noadă. Dar, pîn'la urmă, azi orice scriitor cu dar de duh le știe toate acestea, trăind din desnodarea unor noduri iscate din relații mai mărunte, și-arată lumii, uimite de sine, cum unele cu altele se-noadă și-n orice nod e aciuit un sens. Și chiar de nu-i așa întotdeauna, e treaba scriitorului abstracții să plămădească și transfigurări, pîn'ce inteligibil ne apare ce poate în natură-i numai haos".

Etajînd prea categoric nivelurile de codificare, accentuînd pe echivalențe precise, transformînd replica paradoxală în definiție abstractă, scriitorul a deplasat parabola spre alegorie.

CALEIDOSCOP

UTUNK

Aflat în al 23-lea an de existență, prin neobositele strădanii depuse de către un colegiu redacțional, condus de poetul Lőtay Lajos, Utunk, *săptămînal clujean, a cucerit de multă vreme încrederea cititorilor de literatură maghiară.*

Pe lîngă materialele de beletristică ori de critică, paginile revistei conțin versiuni date unor texte de literatură universală, dar mai ales de literatură română. Proza noastră, poezia, sau realizările noastre în domeniul artelor plastice, ale muzicii, sînt masiv reprezentate în sumarul revistei. Cuvine-se a fi subliniată fericita inițiativă de a se publica cicluri de tălmăciri din opera poeților români, cicluri prilejuite de apariția celor mai noi volume ale lor. Scriitorii clujeni Ion Rahoveanu, Al. Căprariu, Negoiță Irimie, Miron Scorobete, ori poeții Ion Brad, Vasile Bărna, Veronica Porumbacu, Ion Horea, Ion Caraion, Petre Pascu, au fost rînd pe rînd publicați, în tălmăcire firește, acordîndu-li-se o pagination largă, ospitalieră.

UTUNK, *la începuturile sale, în afara paginilor de proză semnate de Nagy István, ne aducea frecvent colaborarea lui Szilágyi András, vechi militant socialist și el, autor al romanului de mare răsunet Uj pásztor (Păstor nou). De cîtva timp, Szilágyi András apare tot mai rar. Prezența sa în nr. 32 (9 aug. a. c.), cu schița miniaturală* Betévedt pillangó (Fluturele rătăcit), *ne-a procurat de aceea o justificată bucurie.*

Un bun obicei al revistei e publicarea cîte unui fragment de roman. Nr. 32 ne-a prilejuit lectura unui capitol din romanul Törpe bánat (Tristețe de pitic), *autor Szabó Zoltán ; nr. 34 (23 August) publică în tălmăcirea lui Kormos Gyula, un fragment din romanul* Cunoașterea de noapte, *de Al. Ivasiuc.*

Teoretician cunoscut al literaturii maghiare din țara noastră, Szőcs István dezbate (nr. 34) problema generațiilor. Titlul articolului, O generație după alta, și una lîngă alta, vrea să sugereze logica înlănțuire a eforturilor scriitoricești. Tot Szőcs István, cronicar de astădată (nr. 32), își exprimă opinia despre Păstori neliniștiți, *din seria* Scriitori maghiari din România. *Autorul cărții, Bözödi György.*

În numerele acestea, 32, 33 și 34, de care ne ocupăm aici, ca de altfel în toate celelalte de pînă acum, Utunk *pune la dispoziția cititorilor, tălmăcite, nu numai materiale de beletristică. Aceștia ajung să ne cunoască literatura și prin discuții pe marginea cărților. Ca, de pildă, recenzia la romanul* Lina de T. Arghezi, *în tălmăcirea lui Papp Ferenc, sau cronica privind noua versiune dată de Szemler Ferenc, romanului* Descult *al lui Zaharia Stancu. Deosebit interes suscită articolul* Cultul prieteniei *(nr. 33), în cuprinsul cărții David Gyula formulează păreri judicioase despre* Papucii lui Mahmud, *de Galu Galaction. În maghiară, cartea se tipărește la 7 ani de la moartea scriitorului, și la 10 ani după încetarea din viață a traducătorului Antalffi Endre. Dezbaterea include un citat dintr-un articol al lui Galaction* (Luptătorul, *1920). Iată-l : „Între limba maghiară și între limba română, între sufletul maghiar și român, trebuie să dăm naștere unor durabile căi de comunicație ale prieteniei. Orice scriitor maghiar să poată fi citit în românește, precum orice scriitor al nostru să fie citit în limba maghiară".*

Numărul de 23 August aduce — cum e și firesc — un bogat material selectiv. Lîngă editorial, evocări de un dramatic lirism. Trei semnături de poeți din generații deosebite : Szász János, Bodor Pál, Lászlóffy Aladár. Condei agil, manifestîndu-se cu egală dotație pe mai multe dimensiuni : poezie, roman, reportaj, traducere — Szász János face următoarele considerații prilejuite de marea sărbătoare : „Ceea ce am experimentat pe propria-ne piele, ceea ce visam îngrozit de stîncile, ne-au învățat să înțelegem operele poeților. Ideile de libertate le-am învățat de la Petőfi. Cele asupra umanismului și simțirii maghiare, de la József Attila. Iar Ady ne-a învățat să urîm neomenia. O dată cu Beniuc, am atestat iubirea noastră față de pămîntul Romîniei. (Vă mai amintiți versul Ai și pentru neamul meu dreptate !).

În Utunk *de 23 August, mai citim cronica literară a lui Márki Zoltán, pe marginea noului volum* Tűl a szamokon (Dincolo de cifre) *al atît de singularului și interesantului poet Horváth Imre. Ca de obicei,* Utunk *se încheie cu o pagină de literatură universală.*

PETRE PASCU

RESPONSABILITATEA SCRIITORULUI

Întrebările au fost următoarele : „Pentru cine scriu ?", „Pentru ce scriu ?". Le-au răspuns pe larg, în mai multe numere ale ziarului „Scînteia tineretului", peste douăzeci de scriitori tineri : Grigore Arbore, Ana Blandiana, Cezar Baltag, Constanța Buzea, Ion Crînguleanu, Grigore Hagiu, Alexandru Ivasiuc, Dan Laurențiu, Gabriela Melinescu, Florin Mugur, Aurel Dragoș Munteanu, Iulian Neacșu, Fănuș Neagu, Horia Pătrașcu, Adrian Păunescu, Gheorghe Pituț, Paul Schuster, Nichita Stănescu, Constantin Stoiciu, Gheorghe Suciu și A.I. Zăinescu.

Remarcabilă s-a dovedit în această anchetă, nu alegerea întrebărilor, poate prea generale (deși e necesară din cînd în cînd o examinare critică a răspunsurilor pe care sîntem în stare să le dăm — și să ni le dăm — în chestiunile esențiale ale profesiunii noastre), cît capacitatea redacției „Scînteia tineretului" de a-l determina pe colaboratorii săi să nu abordeze problemele în modul mărunt-publicistic atît de răspîndit, ci luînd totul în serios, cu răspundere, cu gravitate, uneori chiar cu intensă participare afectivă. Întrebările (atît de simple, în fond) au ajuns astfel — după mărturisirea colaboratorilor — să neliniștească, să oblige, să forțeze comoditățile, ba chiar — „tulburătoare" — „să enerveze". Desigur, în aceste condiții de emulație — firești la un ziar cu cronica literară întotdeauna „la obiect" (C. Stănescu) și cu bune pagini de literatură, fără concesii ocazionale, (vezi și suplimentul literar periodic „Preludiu") — răspunsurile vor fi demne de tot interesul, multe dintre ele exprimînd pasiuni și convingeri fundamentale. Cităm, atît cît ne permite spațiul :

„Dedesubtul pașilor clocotea totuși mînia, pentru că întrebarea : pentru cine scrii ? e o grindină sub care ferestrele se sparg. Orice artist autentic se simte tentat s-o respingă fiindcă răspunsul este implicat operei, vieții lui. Scriu — și nu este loc pentru nici o altă explicație — pentru oameni și visul meu, sensul vieții mele, este să știu că oamenii îmi deschid cartea și au, poate, un gînd frumos pentru partea de inimă pe care am topit-o și am pus-o în fiecare rînd și în fiecare literă. Și mai scriu, și-mi permit să zic : și mai scriem, pentru că nu pot și nu putem exista altfel". (Fănuș Neagu).

„Șansa scriitorului nu se joacă niciodată în timpul vieții lui. (...) Dacă-mi îngăduiți o comparație, el ar semăna cu un alergător la suta de metri plat care după cîncizeci de metri de alergare se volatilizează pentru că pista lui e jumătate în prezent, jumătate în viitor, iar cei care-i vor arbitra alergarea nu sînt măcar născuți, ci sînt undeva în viitor, ținînd în mîini ceasornice neinventate încă". (Nichita Stănescu).

„...a-ți disprețui cititorii înseamnă a te sinucide, pentru că prin ei scriitorul încearcă să existe mai mult și mai esențial. A nu le da însă decît ce știu, a-i menaja și a-i adormi spunîndu-le ce știu prea bine, înseamnă a te condamna tot la izolare. Întrucît nu se stabilesc curenți de comunicație decît acolo unde există diferențe de nivel". (Alexandru Ivasiuc).

„Un amendament necesar : nu cred că scriind poate să schimbe lumea, dar cred că poate să atragă atenția asupra ceea ce poate și trebuie schimbat, propunînd în cele mai fericite cazuri chiar și modalități de soluționare". (Paul Schuster).

„Adevărul pe care scriitorul vrea să-l exprime este întotdeauna strîns legat de viața sa, este un rezultat al vieții sale, contemporan, deci, întotdeauna, cu scriitorul". (Ana Blandiana).

I. T.

NOUTĂȚI ÎN LIBRĂRII

● POEZIE

— Adrian Maniu : **Scrieri**, vol. II. Ediție definitivă îngrijită de autor. — E.P.L.

— **Poeții de la „Vieața nouă"**. Antologie cu un studiu introductiv de Dumitru Micu. — E.P.L.

— George Tutoveanu : **Versuri**. — E.P.L.

— Matei Gavril : **Un copil iovește cerul**. În colecția „Luceafărul". — E.P.L.

— Adi Cusin : **A fi**. În colecția „Luceafărul". — Editura tineretului.

● PROZĂ

— Tudor Arghezi : **Teatru**. — E.P.L.

— Camil Petrescu : **Ultima noapte de dragoste, întîia noapte de război**. Studiu și note de Marian Popa. În colecția „Lyceum". — Editura tineretului.

— Sanda Movilă : **Pe văile Argeșului**. Roman, ediție revăzută de autoare. — E.P.L.

— Ion Dongorozi : **Escapada**. Nuvele și schițe. — E.P.L.

— Vasile Sadoveanu : **Bădia Mihai**. Amintiri și evocări. Cuvînt înainte de Șerban Cioculescu. — E.P.L.

SORIN TITEL : „DEJUNUL PE IARBĂ"

CRONICA LITERARĂ

Este un fapt evident că acțiunea literară a prozatorilor din ultimele promoții, oricare ar fi subiectele sau problematica lor individuală, se desfășoară pe fondul unei ferme tendințe de revoluționare a viziunii narative.

Sorin Titel a practicat pînă astăzi un modernism de nuanță moderată, menținînd un echilibru prudent între realismul esențial al descrierii și infuziunile lirismului evocator, (volumele de povestiri Copacul, Valsuri nobile și sentimentale), riscînd și tehnici compoziționale mai complicate în concentratul roman Reîntoarcerea posibilă (în scopul obținerii impresiei de concomitență a momentelor acțiunii), fără a tulbura totuși, excesiv, linia epică, aspectul structurat al istorisirii.

Cu Dejunul pe iarbă (din nou un roman-miniatură : 105 pagini !) Sorin Titel ne produce surpriza de a fi pășit cu decizie în linia cea mai radical anti-tradițională a prozei de astăzi, și o face angajîndu-se într-o direcție deocamdată inconcludent frecventată, la noi, neasociindu-se adică nici propulsării în parabolismul fantast și liric, nici scufundării în irealitatea onirică — cele două atitudini ce pare să-și fi extins spațiul de acțiune în proza momentului actual.

Dejunul pe iarbă reprezintă un produs de sincronizare cu conceptul noului roman, poate singura scriere de această factură, ortodoxă pînă la capăt în respectarea programului, înregistrată de proza noastră ; nu o transplantare obedientă, trebuie precizat de îndată, ci asimilarea unei experiențe care este a momentului european postbelic, aplicată asupra unei materii de inspirație ce nu e împrumutată, ci aparține autorului nostru.

Care sînt caracteristicile fundamentale ale acestei proze ? În primul rînd o sumă de „absențe", reflex al atitudinii negative, (de „suspiciune") în fața categoriilor pe care și le impunea proza tradițională : acțiune, personaj, analiză psihologică, etc. Receptarea e dificilă în primul rînd fiindcă lipsește intriga, lectura nu destinde, ci solicită implicarea noastră pînă la a ne cere colaborarea, în sensul că numeroasele hiatusuri ale istorisirii trebuie să le umplem singuri. Eroii, de cele mai multe ori nenominalizați, sînt entități a căror individualitate se dizolvă în plasma narațiunii, voci în absența organelor de emisie, purtînd între ele un dialog care e o subconversație (termen introdus de Nathalie Sarraute), suprimînd adică orice element de tipul convenționalului „el zise", linia de dialog, paragraful, ș.a.m.d. Dacă nu avem anecdotică, acțiune, histoire, avem atunci analiză, prospecția trăirilor interioare ? Nici asta fiindcă ar presupune raporturi de cauzalitate, „demonstrație", înlănțuire de premize, deci iarăși convenție. Rămîne atunci ca atitudine admisă scufundarea deplină în anonimat spre a relata, cu modestie, trăiri, frînturi de viață, spre a emite semnale-imagini într-un scop invers decît cel urmărit de creatorul clasic : adică în loc să afirme o personalitate, determină dimpotrivă un proces de despersonalizare deliberată. În acest sens unele pagini au chiar un sens programatic în Dejunul pe iarbă. Transcriem : „Mîna încetă să-i mai asculte și mișcarea de a duce ceașca cu cafea la gură e imposibil de făcut. Senzația destul de ciudată, aceea de a simți prezența celorlalți în timp ce pe el însuși începea încet-încet să se ignore : un fel de anestezie totală ; întîi mîna stîngă, apoi cea dreaptă : încetează să mai existe, gură, ochi, gît, picior, piept, un fel de a ieși din el, cînd toate în afara lui continuă, năvălesc, spre el, se fac prezente cu brutalitate. Nimic altceva însă decît niște lucruri golite de ceea ce el, existînd, încerca să facă din el, de acea rezonanță interioară care le dădea logică" (pg. 57).

Cartea propune un contact în trepte cu metoda autorului. Împărțită în patru secțiuni, primele două ne mențin într-un teritoriu care la început nu ni se pare prea distanțat de acela al epicii tradiționale. Avem concentrată aici materia unei suite de povestiri țărănești, destinul unei familii cu multe încrengături, desfășurat pe mai multe generații. Desfășurat e însă un fel de a spune fiindcă faptele nu dobîndesc circulație epică, rămîn încremenite în dezordinea lor inițială. Cineva povestește, mai bine spus enunță, alb, fără participare, întîmplările Anei, hoața de cai, ale lui Simion, fiu-său căsătorit și el cu o altă Ană, apoi sfîrșitul acestuia, dar totul învălmășit, arbitrar ; curgerea evenimentelor, înlănțuirea lor, trebuie să o desprindem din scene fragmentare, completînd golurile cu imaginația noastră.

S-ar fi părut că materia primului capitol este menită să aștearnă premizele epice ale apariției eroului propriu-zis, să ne familiarizeze cu ascendența sa spirituală, ș.a.m.d. Dar autorul, după ce ne îndrumă spre o astfel de înțelegere, tot el ne anunță că ne derutase în chip voit, un mod de a întări și explicita polemica de subtext a cărții cu maniera tradițională : „Ar urma probabil acum descripția nopții în care, în sfîrșit, eroul se naște (așa cum se întîmplă în frumoasele cărți de altă dată, cărți în care eroul întotdeauna vine pe lume la pagina 97 sau 98). Acele cărți unde se notează ..." etc. etc. După care se dau două-trei variante ale chipului cum ar putea fi descrisă această naștere a presupusului erou, iar autorul dispare spre a nu mai ieși niciunde în prim-planul expunerii. Eroul apare totuși, dar nenominalizat, „el", de fapt o memorie care deapănă o sultă de retrospecții, imagini dintr-o copilărie petrecută în același spațiu țărănesc, secvențele derulîndu-se în cascade, fără să fim avertizați niciodată asupra momentelor de trecere, sau a schimbării unghiurilor. E un flux formidabil de evocări în fraze-gigant, care ating 4—5 pagini, cu multă pastă și pregnanță a culorilor, o infinitate de notații concrete, pline de forță, o invazie de senzații, mirosuri, culori, introducînd în chip paradoxal, într-o relatare ce se anunțase impersonală și rece, sentimentul vieții, al freneziei vitale. Culminația acestei revărsări fără frîu este imaginea unei fugi, a unei goniri nesfîrșite pe care eroul anonim dorește zadarnic să o stăvilească, un impuls ce semnifică aspirația regăsirii timpului ireversibil : „...și acum el vrea să oprească fuga acestui copil, fără să o poată însă opri, el fuge undeva în fața lui pe poteca îngustă printre sînzienele albe și galbene, și el nu vrea să se oprească cu toate că știe, sau poate nici nu știe că prin oprirea lui timpul s-ar opri și el pentru o clipă, ziua ar deveni nesfîrșită și vara la fel, dar el fuge fără să întoarcă o singură clipă privirea, fără să ezite o clipă, fără să privească înapoi, fuge fără tristețe sau nostalgie..." (pag. 52).

În capitolele III și IV cadrul evocării se schimbă iar datele individualizatoare ale personajelor se estompează și mai mult. Luăm urma unui cuplu, „ei", („Perdelele sînt trase și, cînd ei trec, femeile care spală geamurile își lipesc fețele de fereastră"), apoi perspectiva despărțiți-se, „el" și „ea", fiecare încercînd să regăsească în memorie imaginea celuilalt, dar totul fuge, alunecă, se pierde, dispare, amprente în materii lipsite de consistență, alunecoase : „Prezența ei e pretutindeni : săpunul ud încă gata să alunece peste cimentul rece (odinioară pe pielea albă a femeii, dispărînd în pumnul ei mic) un săpun consumat pe jumătate (unghiile ei roz și săpunul de un roz mai pal) ... nu poate păstra însă nimic. Nici cel puțin amintirea acelor mîini, doar unghia de la degetul mic, amprentă gingașă în săpunul moale, înfigîndu-se în același timp adînc în memorie. Nimic altceva decît amprenta unei unghii pe moliciunea roz a săpunului. La fel ca memoria prosoapelor, în care mirosul ei cald de femeie se păstrează..." (pag. 71). Secvențele recompun apoi imaginea unui oraș de provincie, cu instituțiile știute, liceul, atelierul fotografic, grădina de vară pustie, apoi ninsoarea perpetuă, leneșă, obosită, decorul prin care cei doi peregrinează fără a se întîlni, fiindcă nu pe cei de acum se caută ci siluetele lor din trecut.

Cele o sută cinci pagini ale narațiunii concentrează o materie imensă, un material epic, compactat, esențializat — lipsit de toate necesarele punți relaționale, pe care cititorul este chemat să și le confecționeze singur. Nu avem subiect, acțiune, avem în schimb imagini, felii de viață în maniera decupajului cinematografic, sorgintea lor fiind neo-realismul autorului din primele sale povestiri (ne amintim schițele Dimineața sau Vara din volumul Copacul). Observator impersonal, ochiul înregistrează fără ierarhizare mișcarea străzii, reține dialoguri, notează întîmplări de tot felul și numai cînd sînt perfect anodine zăbovește asupra lor insuflînd-le anvergură de eveniment. Efectele sînt de humor grotesc, cum este, în ultimul capitol, filmarea soborului măturătoarelor, mersul lor prin oraș și toată discuția în jurul „chiloților groși pentru iarnă", care pot fi achiziționați la magazinul de confecții. Autorul e așadar, în esență, un realist, un observator al lumii reale, în receptarea căreia așează însă conștient numeroase filtre, în nădejdea de a obține o imagine esențializată și subtilă.

Dacă acceptăm ideea lui Sartre că orice tehnică trimite la o metafizică, firesc este să căutăm în cartea lui Sorin Titel viziunea, concepția determinantă. Desprindem, ca și în cazul altor confrați ai săi, autori de proză concentrată, restrînsă pe spații minime, o percepție fragmentaristă a spectacolului existențial, neanimată de vocația cuprinderii marilor ansambluri, a perspectivelor totale și a construcțiilor impunătoare. E poate o insuficiență de creație aici din care a rezultat însă o formulă de artă plină de interes.

G. DIMISIANU

MĂRTURIA IDEALULUI DE PACE ŞI PRIETENIE

Poetul şi Patria

Începusem să ne obişnuim cu gîndul că avem în mod firesc o patrie, că locuim aci, liniştiţi, profesionalizaţi, că anii depun în noi orice, numai mari tragedii nu, şi gospodăria fiecăruia mergea bine, şi uneori noaptea caii curţilor păşteau pomii curţilor, dar totul avea o rezolvare lăuntrică şi patria devenise pentru noi fundalul existenţelor noastre.

Am 25 de ani şi niciodată pînă în acest august nu am simţit mai mult că am o patrie, şi niciodată ca în acest august nu am trăit mai mult sentimentul că ţara mea e o ţară socialistă, că pămîntul nostru doreşte dreptate dincolo de orice riscuri şi că neamul nostru ştie, în clipe de cumpănă, să se-adune sub sunetele numelui ţării sale şi sub sunetele numelui partidului care conduce această ţară, şi să fie Unul viu şi teafăr şi demn.

În aceste momente poetul tresare din starea sa de contemplaţie, se ridică şi spune. În aceste momente, în care nimic nu mai e banal şi toate se convertesc în eroism, poetul face paşi în arenă şi plăteşte în fine semenilor săi, patriei, poporului, partidului, toată liniştea pe care i-au dat-o de la naştere pînă la operă. Căci — nu trebuie să ne înşelăm — în zile normale poeţii trăiesc un înalt privilegiu. În nopţi liniştite, poeţii îşi permit nelinişti. În ani de construcţie, poeţii îşi îngăduie să dărîme sisteme spirituale, cu o simplă trăsătură de condei. Douăzeci de milioane de oameni, într-un acord tacit, dau hrană spirituală şi materială celor o mie de aleşi — poeţi, pictori, compozitori. Cu plăcere şi cu gratuitate. Cu hotărîrea de a face asta mereu şi cu încrederea că din aceşti o mie vor fi zece în stare să reprezinte spiritualitatea naţiunii şi mîine, şi poimîine, şi mai tîrziu. Şi dacă din generaţia mea măcar un poet va deveni un mare poet, nu e zadarnic să credem astăzi în toţi.

Dar au venit zilele în care poeţii au răscumpărat, prin litera lor, — angajată programatic, puternic, convingător, idealurilor de luptă ale obştei, — toată liniştea şi tot privilegiul. În acest fel, poetul îşi cîntă patria. Poetul şi patria. Ce sonorităţi tulburătoare şi ce adîncă s-a arătat în aceste zile iubirea poeţilor faţă de ţara lor, încrederea necondiţionată în comunişti, forţa de a convinge, de a uni şi de a crede în victorie.

Începusem să ne obişnuim cu gîndul că avem în mod firesc o patrie, că ne-a fost lăsată moştenire. Dar în acest august ne-am adus aminte că libertatea acestei ţări este temeiul libertăţii fiecărui om de-aici. Am mărturisit toţii credinţa noastră în Partidul Comunist Român, căci noi credem în acest partid înţelept, în sinceritatea, în fermitatea, în curajul şi în echilibrul lui, cum credem în noi înşine. O, acest august în care Nicolae Ceauşescu, secretarul general al partidului, preşedintele României, s-a relevat în totalitatea fiinţei sale de om născut aici, călit la focurile fundamentale ale epocii, educat de partid şi nutrit din fibra cea mai pură a neamului românesc, a clasei muncitoare, un om care militează neobosit pentru comunism, pentru ideile marxism-leninismului, pentru prietenia între toate ţările socialiste, pentru umanismul socialist, pentru raţiune, înţelegere şi pace în lume. L-am văzut zi de zi, peste tot, vorbind cu toţi oamenii ţării şi adresîndu-se lumii, dînd orei calmul necesar şi dînd istoriei fapte vii, fierbinţi, mărturia idealului de pace şi de prietenie al unui popor.

Poetul şi patria! În noi toţi patria are o parte a ei, în fiecare şi în noi toţi, şi nici o existenţă nu răscoleşte în noi sentimente mai copleşitoare decît existenţa continuă a patriei.

Şi mai e ceva. Cu cît vor fi mai mulţi mari poeţi în România, cu atît România va fi mai puternică. Cu atît numele ei va fi mai glorios, spiritualitatea ei va cuceri conştiinţe şi Carpaţii vor fi mai înalţi. Poetul şi patria! Nici un poet adevărat nu a dăinuit niciodată mai mult decît patria lui. Întreaga istorie a românilor încuviinţează consensul dintre poet şi patrie, unitatea lor de soartă.

Adrian PĂUNESCU

PRIN TERITORII LARGI

Tot ce mă leagă de tine
nu se poate numi. Munţii
în cer adînciţi, cristalinele fluvii,
sfintele poduri de lemn lunecînd
pe deasupra torentelor, pocnetul animalelor
noaptea
în lunarele pajişti, toate acestea
sînt lumea poporului meu ce respiră în somn
blîndele armonii ale păcii.

Ce aş putea să mai rostesc, acum,
în ceasul inundat de grave muzici? Tot
ce-i aici îmi aparţine asemeni
fluturelui crisclida, asemeni zburătoarelor
spaţiul curat al libertăţii. Lumina
ce le scaldă e a mea, vestmînt plăpînd
sub care fiii acestui neam
strigă spre înălţimi vestindu-şi naşterea.

Eu mai îmbrăţişez în somn odată-aceste
imagini şi făpturi din jur.
Rotirea vulturilor se aude
în straturile de deasupra
strîngîndu-se încet, tot astfel cum
se strînge-n mine limpezitul rîu
ce m-a purtat prin teritorii largi odinioară.

CEL CARE...

Cel care se sacrifică mereu
spre liniştirea celorlalţi, cel care
fără răgaz veghează în incerta noapte,
cel care pietrificat rămîne la hotarul
ţinutului iubit pînă e inundat
de stele şi privighetori
fi-va slăvit de mine ca un ostaş al vieţii,
zeu încercat, rămas biruitor în lupta
cu nestatornicele lucruri.

Seara în cîmp stînd în genunchi ascult
sub glii cum nevăzute oşti
în jurul focurilor mari se strîng la sfat
şi-acela ce-i slăvit de mine e mulţimea
ce din adînc se-nalţă-acum în zidurile casei
fixîndu-le temeinic de pămînt, e fluxul
care îndreaptă către cer copacii
legîndu-i blînd de înălţimi, valul
gigantic ce-l ridică marea
în apărarea ţărmului de vînt.

Rugă pentru cel dus, cel care apărase
bătaia inimii în propriul piept. Al său
este întinsul cîmp, imensa noapte, focul
din valea străjuită de albele păduri, al său
e braţul celor ce aşteaptă
înfrigurаţi să vină iar zăpezi netulburate,
ploi lungi, şovăitoare dogoriri. Noi, cei
rămaşi aici întru cinstirea lui
abia ni-l amintim. Arterele ni se dilată
încet de-un sînge proaspăt care vine
din îndărăt. Al său
e trupul meu, mie-mi rămîn
întinderile ce îl sprijină.

Grigore ARBORE

În toţi aceşti ani

Conştiinţa demnităţii de a fi cetăţean al României socialiste niciodată n-a fost mai vie în sufletul meu, ca în aceste zile de mare încordare şi răspundere. Alături de colegii mei de muncă, scriitorii români şi maghiari de la Cluj, alături de vecinii mei de casă şi de cartier, români, maghiari, germani şi de alte naţionalităţi, alături de întreaga opinie publică a urbei noastre, alături de milioanele de oameni de pe toate meleagurile patriei, ale căror sentimente au parcurs ţara cu iuţeala luminii, am trăit emoţia puternică a dăruirii, a contopirii într-un gînd, într-o idee, într-o voinţă supremă, exprimată strălucit în declaraţia Marei Adunării Naţionale, în luările de poziţii din aceste zile ale Partidului şi Guvernului, în cuvîntările vibrante ale tovarăşului Nicolae Ceauşescu.

Ecoul unanim al acestui gînd, al acestei idei, al acestor principii de solidaritate şi internaţionalism, de relaţii de egalitate şi de respect reciproc dintre popoare, îşi are sursa în trecutul de luptă şi de năzuinţe, şi ele constituie azi, datorită muncii uriaşe a partidului nostru, una din trăsăturile fundamentale ale societăţii noastre, ale statului nostru, ale naţiunii noastre socialiste. Mărturie stă Dunărea, peste ale cărei maluri, la Giurgiu şi la Ruse, şi-au întins mîna frăţească constructorii Podului Prieteniei, la Gura Văii şi Cladova şi-o întind constructorii gigantului de la Porţile de Fier, mărturie stă Mureşul de pe ale cărui maluri pornesc, de la Termocentrala Luduş, sutele de mii de kilowaţi de energie pe reţeaua prieteniei în ţările socialiste vecine, — mărturie stă Someşul, traversat de conducta ce duce gazul metan spre cîmpia ungară, mărturie stau zeci şi zeci de fapte, mii şi mii de oameni, prieteni vechi şi noi, de care ne despart doar cîţiva munţi sau cîteva rîuri, sau ne despart chiar mări şi oceane, — dar cu care ne-am înfrăţit în gînduri, în muncă, în experienţă, cu care ne-am îmbrăţişat, ne-am strîns mîna frăţeşte. Bucuroşi de prieteni, pe care îi respectăm şi care ne respectă, sîntem mîndri de partidul nostru care militează cu toată hotărîrea pentru principiile neştirbite ale marxism-leninismului, ale internaţionalismului. Pe unde am umblat, printre prieteni, în toţi aceşti ani, la Praga sau la Bratislava, la Budapesta sau la Pecs, la Belgrad sau la Sarajevo, mi-am putut da seama ce sursă de încredere, ce forţă reprezintă aceste sentimente.

O veche zicală spune la noi: „Cel ce bea din apa Someşului n-o uită niciodată". Pot să spun că eu mi-am potolit setea din toate apele acestei ţări, chiar şi din bălţile Deltei. Am ciocnit şi pahare cu fel de fel de oameni, cu mineri din Valea Jiului, cu tăietori de lemne din Sovata, cu petrolişti din Oltenia, cu tractoriştі din Bihor, cu constructori de pe Argeş, cu chimiştii de la Borzeşti, cu studenţii de la Iaşi, cu metalurgişti de la Galaţi, cu săteni în Pechia şi Comana, cu brigadieri la Valea lui Mihai, cu marinari la Constanţa. Am cutreierat, ca scriitor maghiar, în lung şi în lat, de-a lungul anilor, de cîteva ori ţara. Am adunat multe mărturii despre oameni, locuri şi fapte. Mi-am putut da seama că s-a construit la noi extrem de mult, peste tot. Poate am uitat să le enumăr pe toate. Dar nici paharele ciocnite, nici apa de la izvor, nici vorba bună cu care eşti întîmpinat nu se uită niciodată. Am primit o moştenire de la părinţi, moşi şi strămoşi, un vis frumos al frăţiei, ca iarba rea din holdă să piară şi ne-a fost dat nouă să culegem roadele frăţiei. Poate a fost un firicel semănat de cei mai buni dintre înaintaşii noştri, dar că s-a înmulţit, a crescut şi întărit, este meritul Partidului nostru care ne-a educat în acest spirit. Am ridicat fabrici, am construit împreună uzine, hidrocentrale şi oraşe, sîntem gata să apărăm tot ce am construit împreună, să apărăm pămîntul patriei noastre socialiste.

Am fost nu de mult cu un grup de scriitori maghiari de la Cluj să ne întîlnim cu cititorii noştri din Miercurea Ciuc şi la Odorhei cu vreo optzeci de bibliotecari din judeţ. Printre noi se aflau şi scriitori ridicaţi de prin aceste părţi, de pe malurile Homorodului, din comuna lui Doja. Ei au venit la această întîlnire ca acasă, cum se spune. Numai că şi ei, şi casa, s-au cam schimbat de cînd s-au despărţit. Ei s-au întors ca scriitori cu reputaţie, cu volume valoroase, cunoscuţi în toată ţara, traduşi în româneşte, iar casa trăia tocmai marea bucurie şi animaţie a noului judeţ pornit să-şi construiască uzinele sale, şcolile sale, lăcaşurile sale de cultură, apartamentele sale. A fost o serată literară plină de sensuri multiple.

O ţară întreagă a putut să asiste recent la expresia impresionantă, la semnificaţiile majore ale acestor sensuri. Populaţia judeţului Harghita, ca şi cea din Covasna şi Braşov, a făcut o primire entuziastă conducătorilor de partid şi de stat, tovarăşului Nicolae Ceauşescu, cu ocazia vizitei pe aceste meleaguri. A fost o expresie profundă a ataşamentului, dragostei şi recunoştinţei pentru tot ce-a făcut partidul pentru ridicarea acestor locuri, pentru asigurarea egalităţii în drepturi a tuturor cetăţenilor ţării, pentru frăţia între toţi oamenii muncii. Pentru politica marxist-leninistă a partidului, pentru grija pe care o poartă adîncirii democraţiei socialiste, pentru că se consultă în toate problemele cu masele largi, fără deosebire de naţionalitate, pentru că rezolvă cu toată răspunderea problemele generale şi specifice ale mersului nostru înainte.

A fost o zi admirabilă în acest sfîrşit de august, cînd la Cluj, în inima Ardealului, în mîndra citadelă a frăţiei au răsunat puternic în zeci de mii de inimi cuvintele de neuitat ale tovarăşului Nicolae Ceauşescu despre răspunderea şi prietenie, despre gîndire creatoare şi cuvînt liber, puse în slujba păcii, poporului şi a socialismului.

Noi, toţi fiii acestui pămînt, am fost totdeauna aproape unii de alţii, dar acum parcă ne-am apropiat şi mai mult. Aceasta este una din marile realităţi ale acestor zile. Purtăm recunoştinţă Partidului nostru drag, în jurul căruia facem zid pentru ca să crească socialismul şi ţara.

MIKO Erwin

Sentimentul trainicei comuniuni

Fac parte dintr-o generaţie care s-a plămădit sufleteşte în anii imediat următori celui de-al doilea război mondial. Omenirea ieşise dintr-un coşmar şi trăia bucuria unei lumi ce se naşte. Ea învăţa să-şi respecte eroii şi descoperea un ideal în care să creadă, pentru care să lupte şi care să dea sens strădaniei de fiecare zi. Am crescut cu acest ideal şi cu mîndria de a fi cetăţeni ai unei lumi în cuprinsul căreia se zămislea viitorul. Orizonturile şi convingerile noastre de o viaţă sînt indisolubil legate de sentimentul că facem parte organică dintr-o mare comunitate de popoare, de aspiraţii, de idealuri şi destine istorice, în care fiecare, venind cu ceea ce-i este propriu, se simte sporit prin ceea ce e al tuturor. Am respirat intelectualicește acest climat, revoluţionar şi frăţesc, am descoperit bucuria comuniunii între popoare pe temeiul aceleiaşi concepţii despre lume şi viaţă, aceluiaşi sens pe care înţelegem să-l imprimăm istoriei şi culturii umane. Sîntem generaţia *acestui* moment istoric; ţinem şi vom ţine ochii pe Steaua Polară a Socialismului şi Comunismului, — mîndria, sensul şi demnitatea vieţii noastre.

Formaţia mea profesională, de istoric al literaturii române vechi, m-a dus să descopăr şi în trecutul poporului nostru şi al popoarelor cu care, fiind vecini imediaţi sau apropiaţi, ne găsim astăzi în aceeaşi avangardă a istoriei, străvechi temelii ale comuniunii actuale, bogate schimburi de valori, fecunde apropieri spirituale. Istoria culturii universale şi, în cadrul ei, istoria culturii acestui Răsărit şi Sud-est european mi-a apărut ca o luminoasă lecţie de solidaritate, de omenie şi de modestie, ca o perpetuă chemare spre cunoaştere reciprocă şi spre sentimentul trainicei comuniuni.

Iată de ce, în fermitatea cu care Partidul Comunist Român apără idealul şi realitatea marii şi sacrei unităţi a ţărilor socialiste şi a mişcării comuniste şi muncitoreşti internaţionale, în hotărîrea cu care păstrează, fără şovăieli, în spiritul marxism-leninismului direcţia — COMUNISM, şi eu şi generaţia mea, alături de întregul nostru popor, vedem asigurarea împlinirii propriilor noastre idealuri, a fiinţei şi misiunii noastre. Aşa cum a spus de atîtea ori, şi fără echivoc, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, nimic nu trebuie şi de fapt nimic nu poate să ne împiedice a crede în justeţea idealurilor şi învăţăturii pentru care înaintaşii noştri au luptat şi s-au jertfit. Care stau zidite şi în fiinţa noastră morală şi intelectuală.

Afecţiunea, sprijinul, respectul, cunoaşterea şi preţuirea reciprocă, pe care popoarele marii comunităţi socialiste şi le datorează între ele, sînt mai mult decît un imperativ şi o garanţie a dezvoltării libere, a înfloririi fiecăruia — sînt, astăzi, pentru întreaga noastră lume, unica ei raţiune de a crede în om.

Dan ZAMFIRESCU

ROMUL LADEA — *„TATAL MEU GHEORGHE"*

INIMA ŢĂRII

Cînd oamenii ajung la clipa dintîi
Încît îşi aud inima,
Ei îşi rotesc pretutindeni privirile
Şi ascultă pămîntul, lumina şi atunci
În firea lucrurilor îşi descoperă firea
Atunci înţeleg că între noapte şi zi
Seminţele încolţesc
Pîine pe masă şi trandafiri lîngă gene,
Că între energie şi vis
Îşi strigă materia poemele,
Că între muncă şi luptă
Îşi apără pămîntul comorile.
Între toate acestea oamenii se întîmpină
oameni
Şi-n firea lucrurilor îşi descoperă firea
Şi-atunci înţeleg că în inima lor
Începe inima casei
Şi că-n inima casei începe inima ţării.

DRUMUL INIMII

Ţara se deschide cu drumul inimii
Şi fiecare om se naşte cu drumul acesta
În sîngele fierbinte de chemarea străbună;
Între tată şi mamă drumul e dragoste,
Între apă şi pămînt drumul e pîine,
Între aer şi soare drumul e cîntec,
Între faptă şi vis drumul e om.
Cu drumul acesta munca sapă în noi
Destinul sentimentelor
Şi izvoarele se logodesc cu aripi de păsări
Între praguri de case şi stele, —
Cu drumul acesta ţara începe
Şi-şi sapă fîntîni la răscruci
Ca orice pas să se oprească la glasul
Din orga de foc a memoriei.

Vasile CONSTANTINESCU

Raţiunea şi necesitatea

Există zile şi există nopţi, mai ales nopţi, cînd simţi cu întreaga ta fiinţă că expresia, calitatea însăşi a scriitorului, există doar ca participare şi integrare. A fi original — deziderat firesc — semnifică a participa, a fi alături şi mai ales a te simţi responsabil de ceilalţi, în numele unui adevăr înalt. Şi nu cunosc, n-am cunoscut, nu pot cunoaşte un alt adevăr mai înalt decît comunismul. A fi scriitor înseamnă a exprima un adevăr valabil pentru ceilalţi, deci a fi solidar — adînc şi total — cu ceilalţi, cu fiinţa creată de-a lungul secolelor, cu poporul. Iată de ce am citit cu o gravă consimţire acel text ce ne exprimă şi mă exprimă: „Declaraţia Comitetului de conducere al Uniunii Scriitorilor din Republica Socialistă România" şi în care scriitorul este definit precis şi responsabil drept „suflet din sufletul naţiunii socialiste"; aceasta sîntem şi e cu neputinţă să fim altceva. Orice comunist, pentru care concepţia marxist-leninistă este unica posibilă, cu adevărat adevărată, recunoaşte în Declaraţia Marii Adunări Naţionale a Republicii Socialiste România o cartă a relaţiilor posibile dintre naţiuni bazată pe dreptul raţiunii şi cu atît mai mult a relaţiilor posibile dintre state socialiste ce construiesc în comun o lume nouă.

Prin glasul hotărît al partidului nostru, al Comitetului său Central în frunte cu secretarul său general, preşedintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, Nicolae Ceauşescu, se exprimă principiile marxist-leniniste ce îndrumă politica noastră de stat, se exprimă voinţa unui popor de a-şi construi socialismul conform necesităţilor şi tradiţiilor sale proprii, se exprimă năzuinţele profunde ale fiecăruia dintre noi în consolidarea independenţei şi suveranităţii patriei noastre, în bunavecinătate şi în colaborare cu toate ţările socialiste, în realizarea idealului internaţionalist al lumii muncitoare. Vocea noastră unită şi clară e aceea a raţiunii fiindcă ea afirmă numai ceea ce este raţionabil, necesar şi vital. Vocea noastră este românească şi universală fiindcă afirmă dreptul nostru de a fi şi, în acelaşi timp, principiile pretutindeni valabile. Vocea noastră este comunistă pentru că ea cere relaţii de prietenie şi egalitate reală fără de care socialismul este de neconceput.

Scriitorul este definitiv legat de poporul său prin limbă, adică prin principalul său mijloc de expresie, el este implicat în tradiţia literaturii şi, ziceam, el nu e izolat sufleteşte, fiindcă exprimă colectivitatea din care face parte. Este absolut necesar, cred, să dăm literaturii noastre o sporită gravitate şi să dovedim prin cărţile noastre că sîntem devotaţi Partidului Comunist Român, că sîntem capabili de a privi realitatea ca marxist-leniniştі, că sîntem suflet din sufletul naţiunii socialiste. Un spor de gravitate şi de conştiinţă ne impunem singuri scrisului nostru spre a fi utili ca artişti şi cetăţeni ai Republicii Socialiste România.

Paul GEORGESCU

Invincibila aspiraţie

Unul din miracolele care au menţinut vie, de-a lungul secolilor, flacăra existenţei româneşti pe acest pămînt bîntuit de atîtea furtuni, a fost însuşirea poporului de la poalele Carpaţilor de a ridica, de fiecare dată, la răscrucea istoriei sale, ca pe un simbol al unei nobile spiritualităţi, un conducător viteaz şi înţelept. Înălţînd prinos de slavă trecutului de cinste şi demnitate din care îşi trăgea puterea, făcea să triumfe idealul de libertate şi independenţă, întemeindu-şi voinţa şi victoria pe năzuinţa permanentă spre omenie.

România se bucură de a avea în fruntea ei un conducător înţelept şi viteaz, expresie fidelă a fiinţei sale spirituale. Partidul Comunist Român, de care se leagă, pe firul marii noastre tradiţii, tot ceea ce a fost şi rămîne mai scump pentru noi: voinţa de libertate, independenţă, suveranitate şi bună pace cu toată lumea.

Cuvîntul Partidului Comunist Român, exprimat răspicat şi nobil, hotărît, prin glasul tovarăşului Nicolae Ceauşescu, îşi trage, mai mult ca niciodată, în aceste zile de unitate şi ardentă dăruire pe altarul viitorului socialist al patriei, întreaga putere şi întreaga rezonanţă admirată în lumea întreagă, din pulsaţia inimii tuturor celor 20 de milioane de cetăţeni ai României.

Şi nimic nu poate fi mai cuprinzător pentru mine, ca scriitor, decît mîndria de a fi membru al Partidului Comunist Român, de a mă simţi părtaş şi martor pentru fiecare rînd din Declaraţia Marii Adunări Naţionale, din Declaraţia Comitetului Executiv al Partidului, din hotărîrea neclintită care ne uneşte pe toţi într-o unică şi invincibilă aspiraţie de a servi cu credinţă poporul, patria socialistă.

Dinu SĂRARU

CUNOAȘTERE DE NOAPTE

de AL. IVASIUC

[illegible] ieși din sală, pe coridor (și îmbucurător, coridorul era acolo), apoi scoborî grăbit scările și ieși afară, pe stradă. Simțea o nestăpînită dorință de a umbla, de a se deplasa mereu pe drumurile ce-i stăteau întinse înainte, de a încerca plăcerea trecerii dintr-un loc în altul, dintr-un peisaj în altul, cu alte case și alți oameni ce treceau grăbiți pe stradă. Însă neliniștea îl învovărășea mereu, și mai ales o dorință foarte ciudată de a străpunge limitele care-l înconjurau. Nimic nu era satisfăcător pentru că pierduse nu știa nici el ce, și trebuia să gîndească ceva ce aparent avusese automat, de la sine înainte. Dar nici un fel de meditație asupra acelui lucru pierdut nu-l înlocuia, ci din contra, parcă îl îndepărta și mai mult. Ceea ce îi lipsea era un sentiment adînc, ce de abia avea nevoie de nume, pe care nu și-l putea reprezenta ca avut în trecut, nu putea fi decît în prezent. De altfel renunță repede să se gîndească la el și să încerce să și-l reconstituie apelînd la memorie. Îi lipsea, deși avea sentimentul paradoxal că l-a pierdut de mult, și lipsa i se vădea printr-un fel de teroare și neliniște, pe care la început o umplea mergînd repede, ieșind în stradă, căutînd un loc al mersului cît mai nestingherit, departe de orice îmbulzeală. Vroia să se plimbe într-un mare spațiu larg și liber în care pasul se organizează după propria lui voință sau capriciu, sau după un ritm interior ce trebuia găsit cu orice preț și vărsat în realitate prin mișcările lui. Încetul cu încetul, din pași și deplasare, de abia uitîndu-se la ce se vedea în jur, se deschise un drum larg și mult mai liber în care lucrurile își cîștigau un fel de perspectivă și distanță, chiar dacă nu cea obișnuită. Undeva, mai adînc, rămăsese senzația ciudată de spaimă și neliniște, care-i pulsa ca un fel de arteră imaginară în gît, nu atît în gît cît într-un fel de imagine ascunsă a propriului său trup cu planuri ce formau unghiuri și adîncimi umbrite. Nu spațiul din afară, prin care se deplasa în viteză îi reda un fel de încredere că ieșe din desen, ci altceva, ce descoperea în timpul mersului derivat din ritm, și din pulsația aceea adîncă ce umplea totul și modifica imaginile banale ale unei străzi liniștite și pustii, adumbrită de copaci aliniați regulat de-a lungul patului artificial al unui mic rîu murdar de uleiuri. Legătura dintre peisaj și lumea plină în care se mișca era din ce în ce mai subțire, liniile se transformau mai degrabă în modulații, ca un fals simbol scriptic al unei melodii pe un portativ. În locul peisajului din ce în ce mai important era mersul lui calm săltăreț, neobișnuit, bizar pentru statura sa dreaptă și impunătoare. Nimeni, nici unul dintre rarii trecători pe care-i întîlnea nu și-ar fi putut închipui că pașii omului bine îmbrăcat cu care se încrucișau au o importanță atît de mare, că sînt în stare să-i dea senzații ciudate, asemănătoare unei beții, de care totuși se deosebeau pentru că nu erau întovărășite de amețeală, de apăsarea tulburătoare a alcoolului. Încetul cu încetul, golul schematic al desenului în care i se părea că trăiește se umplea de un fel de lume sonoră în care elementele muzicale îi apăreau spațial, ca linii și peisaje, obiecte familiare, foarte familiare, de care însă nu știuse niciodată înainte că există, mereu la îndemînă, dar niciodată clare, pentru că nu se folosise de ele, fiind inutilizabile. Aici era faptul cel mai atractiv, totul era atît de cunoscut și în același timp lua forme noi și atrăgătoare, ca și cum ar fi făcut o călătorie prin țări pe care le visase demult, dar nu le văzuse niciodată. Era din ce în ce mai plăcut și zbaterea arterei imaginare din afundul gîndit al gîtului se domolea, sau mai degrabă se topea în noul peisaj prin care mergea și năștea întîmplările al căror erou principal era sau poate mai exact fusese, pentru că nu se putea face o deosebire prea netă între timpurile și modurile verbelor. Faptele s-au întîmplat, sau se întîmplaseră deja demult, doar că nu-și dăduse destul de bine seama, sau mai degrabă s-ar fi întîmplat. Nu era de fapt exclus că se întîmplă chiar atunci cu el. Nu se putea ști exact dacă era vorba de amintiri sau de planuri, sau de o realitate prezentă și atotcuprinzătoare. Schema se umplea treptat, nu mai trăia într-un desen gol, într-o singură dimensiune, nu se plimba pe o planșă, însă acel nou conținut încurajator încetul cu încetul schimba pînă și contururile schemei, o transforma în cu totul altceva, făcînd-o să explodeze.

Erau într-adevăr mai multe planuri decît își închipuise. Înainte de toate, se vedea un fel de imagine ca de oraș medieval, la marginea căruia ajunsese, fără să intre în el. Îl privea de sus, de pe o buză de deal, și de fapt numai de aici începea adevărata călătorie și întîmplările din ea. Pînă atunci nu fusese decît mers și impreciziune, dar din acel moment, cînd a ajuns fără mare efort pe creasta înălțimii, brusc s-a produs adevărata schimbare, revelația unui loc căutat și găsit. Ar fi putut exclama ca exploratorii din vechime, cînd ajungeau la malul unui ocean necunoscut și pe înălțimea de unde se desfășura noua apă înfigeau drapelul suveranului lor, punînd stăpînire pe întinderi. Ca Vasco Nunez de Balboa, găsind Oceanul Pacific, apă încă fără nume, dar de mult sperată. Însă el nu avea nici un fel de drapel de înfipt, și nici nu simțea nevoia să comunice cuiva descoperirea. De pe creasta dealului se uita doar în vale la îngrămădirea de case țuguiate, cu acoperișuri multicolore și smălțate, în care predomina un fel de roșu carmin ce se răsfrîngea și asupra aerului din jur, închidea atmosfera cu reflexe într-un nesfîrșit degradeu de roșu pînă la văpaia roz de deasupra, dinspre înălțime. Însă pretutindeni, în marea întindere de roșu și întunecat se făceau pete de diferite culori, albastre neverosimil și verzi închise, dar și din loc în loc cîte un cerc violet, contrastant, implicînd adîncime, despre care nu știai dacă reprezintă o stradă sau era tot acoperiș, mai vechi și mai ros de ploi. De altfel nu culorile erau importante, oricît ar fi fost de atrăgătoare și ar fi furat la început ochii. Ceea ce se impunea pînă la sfîrșit erau formele ciudate ale acelor acoperișuri, amestecul de geometrie care excludea de fapt geometria cunoscută, cuminte și ușor de descompus în figuri date o dată pentru totdeauna. Aici se deschidea o altfel de geometrie în spațiu, foarte complicată, cu adîncimi și suprafețe, cu unghiuri neașteptate. Un acoperiș era sub alt acoperiș, uneori atît de aproape încît se părea că se suprapun, deși ai fi jurat că sînt două planuri distincte. Era un haos amețitor de clădiri înfipte unele în altele, adunate cum numai casele medievale reușesc să fie, făcînd să se bănuiască o puzderie de străduțe înguste și întortochiate, strecurate la umbra clădirilor ca să ocupe cît mai puțin loc. Toate aceste case păreau mai degrabă că au numai atîta distanță între ele ca să se frece unele de altele, și ar fi putut fi auzit zgomotul pereților colorați în galben-ocru care scîrțîiau din cauza lipsei de loc și a unei necontenite pulsații a unui balans care modifica distanțele dintre stradele. Scările lor, desigur de lemn, erau roase de această mișcare ce le apropia și le depărta, le ciocnea fără violență dar și fără repaos, ca și cum dintr-o dată nevăzuta mișcare browniană a tuturor moleculelor s-ar fi transmis și structurilor mai mari și ar fi devenit vizibilă. Însă nu s-ar fi putut afirma că toate aceste clădiri și acoperișuri strîns unite ar fi fost fragile ci, tocmai dimpotrivă, rămîneau foarte solide, din material abundent și solid, așa cum se construia în vechimie, cînd fiecare locuință urma să fie sălașul unui mare număr de generații ce nu-și schimbau decît nesimțit sau de loc viața, supuse rigorilor aceleiași bresle din care făceau parte din tată în fiu. Ele pulsau și se stingeau cu toată masivitatea și bătrînețea lor venerabilă care nu le slăbise, ci din contra, ca marile cochilii de scoici preistorice se întăreau prin depuneri succesive, de-a lungul unor epoci lungi și constante, de calcar și nisip acumulat prin rostogolirea pe fundul mărilor primordiale. Ca și cum în acel oraș ciudat timpul n-ar fi fost un factor de distrugere, ci numai de acumulare neîntreruptă, de creștere. Poate că la început a fost mai mult spațiu, dar de-a lungul acestui timp special, ce se putea numi doar ev (acesta îi era desigur singurul nume, nu se putea împărți altfel, prin mici unități efemere și ridicole din acea cauză, era prea masiv și prea bloc), au crescut fără să se roadă pînă la sufocare, apoi clădirile au încălecat unele peste altele, dar neputîndu-se pe deplin alipi, ca să facă un bloc incremenit, măcar într-o singură direcție și capabil să-și direcționeze într-un sens proliferarea, au început să se încolăcească unele în jurul altora, să facă întortochiate spirale, să se înghesule — așa se întîmplă cu măruntaiele embrionului care din lipsă de spațiu îmbracă forme ciudate. Doar că aici proliferarea era și mai complicată, scăpa aproape cu desăvîrșire oricărei explicații ce nu se putea cuprinde într-un timp suficient de lung, nu-și putea permite să facă salturi peste stadii, pentru că stadii nici măcar nu existau. Nu era nici un fel de limită despărțitoare a creșterii, nu exista „de aici și pînă aici". Din cauză că nimic nu se pierdea, totul era continuu și mereu complicat, zidurile și acoperișurile se încolăceau doar și făceau nesfîrșite volute insensibile. De aceea o casă era deasupra și dedesubtul altei case, un acoperiș domina și era dominat de alt acoperiș, se găsea la stînga și la dreapta lui, deși de fapt bunele orientări în spațiu, dreapta și stînga, nordul și sudul nici nu prea existau. Soarele, dacă ar fi fost vreodată să răsară peste haosul acesta de clădiri, s-ar fi ivit dintr-o dată în mai multe puncte ale aceluiași obiect devenit prea complicat ca să ofere puncte de orientare. De aceea era atît de greu să te descurci aici, practic imposibil, dacă te încăpățînai să-ți păstrezi aceleași repere și referințe ca în lumea schematică și obișnuită din care se întîmpla să sosești într-o dimineață neliniștită de vară, cînd ai pornit să te plimbi pe malul unei ape uleioase și meschine. Și totul se datora, se putea oarecum explica prin această creștere continuă și răbdătoare, de care nimic nu era scutit. Dacă Ion Marina ar fi știut de această istorie ciudată, ar fi avut timp să afle de ea și să se gîndească la ea, ar fi putut spune că se găsea într-un loc unde domina un fel de Sybilă din Cumae inversată, care ar fi avut nu numai nemurirea asigurată, fără tinerețe, dar nici nu s-ar fi ratatinat și nu s-ar fi micșorat ca să intre într-o sticlă, ci ar fi cîștigat posibilități embrionare de proliferare. Din cauza încolăcirilor și a întortocherilor, străzile orașului, să-i spunem medieval (dar numele e doar o pură convenție), nu șerpuiau propriu-zis la umbra clădirilor ci se ridicaseră la înălțimi, erau încovoiate și treceau uneori peste acoperișuri ca apoi din nou să se prăvălească în vale, mînate de imboldurile acestei creșteri fără sfîrșit. Din cauza încurcăturii și a amestecului, s-ar putea spune în puține cuvinte că în acel loc ce se vedea de pe buza dealului, timpul continuu și fără moarte, fără să poarte cu sine distrugerea și roaderea, crescuse în așa măsură încît înlocuise spațiul, marile intervale de respirație ale lucrurilor, îl izgonise pînă ce îl transformase într-o caricatură ce nu păstra decît prea puțin, mai nimic din vechea lui formă. Dar nu numai volumele stîlcite și siluite au crescut peste măsură, ci și culorile. De aceea se vedeau atît de distincte și de amestecate, mari pete de forme ciudate și intricate, verdele unor ziduri alături de cenușiu și de nuanțele de roșu, foarte variate și predominante, și din loc în loc violetul neverosimil, probabil al unor foste statui din localurile publice, care-și lățiseră culoarea. Multe nuanțe de altfel apăruseră și dintr-o creștere autonomă a culorilor, separată de a lucrurilor. N-au fost capabile nici să se amestece, nici să se suprapună exact, nu era de fapt vorba de o combinație. Însă crescuseră și se suprapuseseră, dar culoarea de dedesubt se vedea prin transparența celei de deasupra și de aici venea atîta bogăție neobișnuită, de lumină strecurată prin minerale, sau și mai bine, prin vitralii, prin rînduri de geamuri colorate și suprapuse. La fel s-au dezvoltat și s-au depus și alte elemente, cercurile și fostele patrate, însă prin încolăcire totul a devenit șaradă complicată, de abia suportabilă. Ici-colo, se vedea, dacă priveai cu mult mai mare atenție, capul imens și grotesc al unei statui, și gîtul ei. Însă din cauză că nu se puteau contopi și nici distruge, timpul în care erau plasate era cumva individual, al fiecăreia, și vechile proporții fuseseră schimbate. La statui se vedea cel mai bine că de fapt se ajunsese la un fel de cancer al clădirilor și formelor acestui oraș ce se prăvălea la picioarele muntelui de pe care îl privea Ion Marina, ajuns aici, compunîndu-și un peisaj din ritmul intern al mersului său, sau poate și mai profund, al pulsației continue a măruntaielor sale de care nu era conștient decît în felul acesta.

Stătea deasupra, și privea acest curios peisaj, prea bogat și fără de distrugere, și sclipirea culorilor și a formelor sale îl atrăgeau. De fapt ar fi trebuit să se sperie, evident, însă pe el nu-l speria ce vedea, ci tocmai dimpotrivă, îl cuprinsese o nespusă bucurie, așa cum nu-și amintea să mai fi cunoscut vreodată. Vederea de jos îl încînta, ca și cum ar fi avut o misiune de îndeplinit, și ar fi fost în sfîrșit în stare să o ducă la îndeplinire. Nu mai avea cunoscutul său calm și indiferența solemnă a ultimilor ani, și mai ales nu simțea furia aceea tăcută, interioară, care nu se transmitea gestului și expresiei ci rămînea cantonată în el, strînsă de încordarea mușchilor ce se scurtau cu energie și reținea totul într-o tăcută menghină de oțel. Aici, dimpotrivă, se simțea liber, pentru că în sfîrșit, mai presus de orice, el, Ion Marina, sau și mai simplu, doar el era BIRUITORUL —, cel ce venise să descurce lucrurile. Plin de încredere în sine, începu, în ritmul mersului său, ceva mai repede și mai ciudat, să coboare în vale. De fapt se poate spune că aproape se lansa ca într-o prăpastie, însă fără nici o umbră de teamă. Deși locul era întortochiat, strîns și strîmt, frica era un sentiment atît de necunoscut, că nici măcar nu și-ar fi putut-o reprezenta, cum nu-ți poți reprezenta emoțiile unor specii dispărute în alte ere geologice. El era cel menit să aducă ordinea. De altfel pe măsură ce se apropia foarte rapid, simțea că-i crește statura. Noua lui înălțime îi dădea nu numai încredere în sine dar și un sentiment de neasemuită bucurie, ca atunci cînd te întîlnești cu cineva pe care l-ai dorit foarte multă vreme și l-ai cunoscut foarte bine. Creșterea sa semăna cu un fel de adevăr evident pe care l-ai regăsit în sfîrșit, și de aceea se simțea atît de bine și scobora în orașul crescut fără măsură, cu clădiri întortocheate și încălecate, unde el trebuia să aducă ordinea. Nu s-ar fi gîndit că știe atît de bine locurile, ca și cum ar fi trăit printre ele de mult timp, ca un cetățean și locuitor al cetății care cunoaște fiecare colț nu numai cu ochiul dar și cu pasul, cu asprimea sau moliciunea caldarîmului. Aici, în acest loc, la al treilea pas după ce ai cotit, e un hop, sau caldarîmul s-a umflat și piciorul nu merge lin și pe teren ferm. Diversele colțuri au diverse mirosuri, greu de definit, strecurate în nări, insidios, de-a lungul anilor. Totul era foarte cunoscut, familiar, pînă și ciudații locuitori, supuși și ei aceleiași soarte de continuă creștere fără eroziuni. Celulele lor se înmulțeau dar nu mureau ,trecutul lor se așeza în straturi ca mărturiile erelor geologice, însă nu era redus și rezumat, păstrat numai în trăsăturile esențiale, bine polizate de vînturi, ploi, geruri și ghețari, ci rămăsese întreg. Aici ontogenia nu rezuma filogenia ci o repeta întocmai, de aceea locuitorii erau în același timp și pește și batrician și reptilă și biet mamifer teromorf de la începuturi și copilul care a fost și mai înainte toți strămoșii lui așezați unul peste altul, înghesuiți, crescuți și încolăciți în jurul lor și în același timp erau și ei înșiși, tinerețea și urma tuturor faptelor mature ce nu se ștergea. Și ei erau supuși destinului cetății cu adevărat fără moarte, cu tot trecutul prezent și cu viitorul în continuă adăugare. Era cetatea fără moarte, desigur, nimic nu dispărea și nu se ratatina, nimic nu era izbăvit ci continua. Printre aceste ființe ciudate începuse să circule el, Ion Marina, mai înalt și mai adevărat decît înainte, fără frică și cuprins de bucurie, deși nimic aici n-ar fi trebuit să-l bucure. Nu putea stabili nici o comunicație cu cei de aici, pentru că, deși ei vorbeau și-l înconjurau, nu se putea înțelege ce spun. Toate ființele din care erau compuși prin adăugire țipau deodată, peștii căscau gura și se auzea și țipătul ciudat al mamiferelor strămoși, și orăcăituri îngemănate cu puternice voci tinerești pline de bucurie. Nu-i putea înțege, deși pe mulți, pe foarte mulți îi cunoștea, direct sau indirect. Alături de el, crescut dintr-un fel de pește ferestrău care încerca să-și devore marele batracian fiu, se mișca Abadic, pe care-l cunoștea atît de bine, mergînd în noroi, încurcînd pe alții cu bastonul său noduros și incomod și trăgînd în același timp cu pușca și culegînd la o mașină tipografică primitivă, de prin anii 20, un fel de manifest incendiar. Acesta era desigur Abadic, bătrîn și grețos, și tînăr plin de energie care părea în același timp că murmură versuri, deși era atît de epuizat de marș, de oboseala drumului și striga: să nu faci una ca asta, să nu cumva să faci așa ceva, și fugea prin noroiul brun și lipicios prin care era sortit să meargă fără sfîrșit, fără să aibă putința să privească nici măcar scoarța udă a copacilor pădurii pe lîngă care trecea. Și el încerca să spună ceva, mai puternic, prin vacarmul vocilor care-l compuneau, deși era vădit încurcat de lăcomia peștelui strămoș ce nu se lăsa și tîndea să devoreze broasca nemuritoare crescută din el. Sfîșierea era fără capăt și-l încurca pe Abadic, silit mai degrabă să bîlbîie tare decît să vorbească. Și bastonul acela noduros, cu capătul încleiat de noroi, în care se împleteceau toate picioarele acelea de ființe obosite și încolăcite și ele. Trecu pe lîngă ei, pentru că era atras de un personaj ce-și îmbrățișa prietenul, un bărbat tînăr cu o imensă frunte boltită și ochi adînci, încrezător și disperat, pe care în același timp îi înjunghia fără ură. Ion Marina se strecura printre ființele acelea compuse, mult mai complicate decît zidurile văzute de sus, crescute unele peste altele. Curios, nu-i era frică, nici silă de tot ce vedea, pentru că el era cel ce trebuia să aducă ordinea. Doar în treacăt privi spre firma luminoasă, singurul lucru ce părea neschimbat și clipea cu calm, deasupra clădirilor, a celei mai înalte clădiri unde probabil că se aflau notabilitățile, primarul și consilierii săi bătrîni și înțelepți, care pe el, dealtfel, nu-l interesau prea mult. Și-i imagina doar în sala de consiliu, neputincioși în fața creșterii generalizate a locurilor și cetățenilor, poate mînați și ei de lăcomia straturilor care-i compuneau. Citi firma triumfătoare, cu litere stabile și pulsație egală, de aceeași culoare: NIMIC NU SE PIERDE, TOTUL SE ADAUGĂ. Îi aducea aminte de un vechi text pe un manual îngălbenit. Enunțul era scris cu litere mari, negre, chiar dedesubtul unui portret al unui om cu perucă elegantă. Manualul avea certitudinea că se găsește pe undeva pe aici, ar ajunge doar să-l caute, și chiar se simți îndemnat s-o facă, dar renunță. El nu venise în acest oraș să găsească manuale vechi de fizică sau de chimie și nici să regăsească banca cioplită cu briceagul unde precis că se afla manualul, ci să aducă ordinea. De aceea nici nu-l interesa firma aceea luminoasă, deși era cel mai liniștitor lucru, prin constanța ei blîndă, pentru un om care n-ar fi avut statura lui triumfătoare. Însă pentru Ion Marina ea n-avea nici un fel de importanță și-și mută ochii de la ea nu fără un zîmbet de superioritate. Nu știa ce trebuie să facă anume, deși era convins că are ceva de îndeplinit, dar fiind sigur că nu poate și nu are cum să se încurce, își urma plimbarea nepăsătoare peste străzile crescute, înfigîndu-și mîinile în buzunarele mantiei largi, protectoare, în care se trezise îmbrăcat fără veste. Nu mai avea hainele lui din oraș, era cu totul altfel îmbrăcat, și fruntea îi era încinsă de un coif ce venise nu se știe de unde. Însă pe el nu-l tulbura lipsa vechilor lui haine largi și comode, așa cum și le comanda în ultima vreme, totdeauna de la același croitor ce-i cunoștea trupul mai bine decît viitorul său autopsier. Se putea merge foarte bine și în îmbrăcămintea aceasta nouă și neobișnuită, cam strînsă pe corp ca o uniformă de husar și prea solemnă pentru el. Atîta vreme însă cît mantaua în care era îmbrăcat avea buzunare largi și comode, să-și odihnească mîinile, era foarte bine, și-i îngăduia să se miște cu un aer nonșalant prin sau peste străzile orașului, ca un turist ce scăpase în sfîrșit de griji. Deși de fapt el știa foarte bine că nu era un simplu turist într-un oraș de vacanță, ci un om cu o misiune precisă. Totuși, poate pentru că se simțea atît de bine și liber de orice efort, pînă îi va veni timpul se gîndi că nu strică să se plimbe, să viziteze unele locuri ce atrag de obicei turiștii. Orice oraș are monumente, dacă nu în altă parte, măcar în cimitirul vechi, unde vechile morminte, chiar dacă sînt urîte și cu inscripțiile șterse de ploi, cele mai bogate chiar jefuite de profanatori, tot mai păstrează sau își adaugă un farmec special, ca o călătorie printre paginile unei cărți de istorie. Mai interesantă încă decît un tratat sau o scriere veche, unde sînt păstrate doar urmele oamenilor iluștri ce pot fi găsiți la tot pasul chiar în propriile noastre amintiri. Într-un cimitir vechi se găsesc vestigiile lucrurilor și oamenilor nu numai vrednici, dar și nevrednici de a fi ținuți minte, toate de-a valma și neselecționate, așa cum au fost. De aceea orice oraș, cu condiția să nu fie prea tînăr, e oricum un monument istoric, dacă nu s-a clădit ceva peste vechiul cimitir. Undeva la margine trebuie să-l găsească și, pentru că locurile de aici îi erau vag familiare, fără îndoială că-l va găsi. Poate va întreba pe unul din locuitorii de aici, pînă la urmă nu se poate să nu se facă înțeles. Doar pe cei mai mulți știe cum să-i ia, doar îi cunoaște foarte bine, din diferite ocazii. Trece pe lîngă ei nepăsător și-i privește de deasupra pentru că el are o misiune bine precizată, ce trebuie neapărat îndeplinită, și se va îndeplini oricum. Se întrebă totuși tare, ca să evite să stabilească legături prea strînse cu vechile lui cunoștințe, „unde-o fi totuși cimitirul". În clipa cînd își auzi vocea (cea lăuntrică și gravă, importantă) fără să vrea se uită la uriașa firmă luminoasă de deasupra presupusei primării a orașului, de unde se emiteau principiile ce nu se schimbă. Fusese o credință greșită, pentru că acum citea altceva, un răspuns la propria lui întrebare. Cu litere de data asta vineții se putea vedea clar, dominînd orașul, sclipirea veselă a cuvintelor: LA NOI NU EXISTĂ CIMITIR — NOI TRAIM PLENAR". De dată asta totul era cît se poate de clar. Un oraș, chiar o localitate mai mică, nu putea trăi fără cimitir, asta e sigur. Desigur, aici nu se murea, își dădea foarte bine seama, însă misiunea lui era să facă orașul mai adevărat, adică desăvîrșit, nu numai cu o casă de naștere, dar și cu un cimitir. Altfel nu era decît o caricatură de oraș, bineînțeles, și de aici decurgeau toate aceste complicații. Misiunea lui era clară, el venise să împlinească orașul și în primul rînd să facă un cimitir. Să-i găsească un loc convenabil (asta era foarte important), și apoi urma construcția lui propriu-zisă. Bucuria lui crescuse, și mai mult, și pe măsură ce se mișca tot mai decis (doar el era biruitorul, asta se știa foarte bine), totul se lămurea. Mișcarea lui sigură, pe deasupra lucrurilor și ființelor care-l înconjurau avea rezultate miraculoase. El nu călca pe străzi, deja atît de complicate și de crescute peste case, încît chiar fără înghesuiala de nedescris a lor (ființele care o populau erau atît de mari și cărau atîtea boarfe după ele, de care nu se puteau despărți), pur și simplu n-ar fi avut loc. Dacă ar fi stat chiar să se strecoare printre lucrurile în plină creștere, să ocolească toate ființele acelea ce-și cărau cu ele mediile lor succesive, ar fi riscat nu numai să nu-și îndeplinească misiunea și să se încurce într-un fel de slalom fără sfîrșit, dar chiar să fie zdrobit, prins într-un colț, încurcat în lianele pe care le purta fiecare dintre ființele acelea hotărît de origine aquatică. El însă era biruitorul și nu se încurca să descurce hățișurile în care ar fi putut fi prins, ci trecea pe deasupra, nu pe străzi, ci peste străzi și ființe și case mereu în creștere, victorios pășind peste acoperișuri, cu mîinile înfipte nepăsător în buzunarele mantalei sale largi și aparent de împrumut, ce-l investea însă cu adevăratele sale prerogative. În felul acesta însă își și îndeplinea misiunea. Trecînd deasupra, călcînd plin de curaj peste toate tîrîtoarele (așa se vedeau de la înălțimea lui), reușea să croiască drumuri adevărate, nu străzi umflate de ele însele. Bucuria sa creștea tot mai puternică, și surpriza și încîntarea sa atinse apogeul atunci cînd observă, privind în urmă, prima CALE, o largă perspectivă făcută de umerii lui, ce se lățise și mai mult (sau el era atît de mare fără să-și dea seama). Era un drum lung și adevărat, și în acest oraș al timpului care creștea, el mișcîndu-se doar cu îndrăzneală și încredere în sine, adusese perspectiva, spațiul. Se observa acum destul de clar depărtarea drumului parcurs (la început se părea că se învîrte într-un fel chiar pe loc, toate clădirile și ființele fiind penetrante și echidistante). Depărtarea avea o culoare albastră și se termina printr-un fel de boltă elegantă, asemănătoare cu o poartă, arcul triumfal al intrării sale în oraș. Linia arcuită, neîncurcată de altceva, simplă și clară și elegantă, îi făcu o plăcere imensă, și-și continuă drumul urmărindu-și din cînd în cînd traiectoria. Pe unde fusese el era ordinea și spațiul, și lărgimea, și ființele atinse de ea se modificau și ele. Ar fi putut să le deseneze acum, și se terminaseră multe dintre luptele interioare care-i sfîșiau. Abadic, văzut acum nu copleșitor ci de la o oarecare distanță, era un biet tipograf bătrîn, demobilizat, probabil chiar pensionar, cu toate semnele unui om așezat, cu grijile lui mărunte. Probabil că s-ar fi dus grăbit, la o anumită oră de după amiază, să nu piardă ziarul ce venea regulat la tutungeria din colț. Era o veche cunoștință cumsecade, ce nu se vedea tocmai clar (din cauza depărtării create acum), dar de care nu se putea să nu te bucuri atunci cînd îl vezi după foarte mulți ani. Era foarte bucuros, și continua să meargă, fără grijă, născînd depărtări și perspective, reducînd clădirile la înfățișări mai tolerabile, chiar dacă marea tăcere a orașului se umplea de sunetul scîrțîit al frecării vechilor clădiri de mai vechile clădiri. Desigur, atmosfera nu era cu totul limpede, pentru că această frecare rapidă năștea foarte mult praf și moloz, ce decolora multe clădiri. Întuneca culorile. Unele case nici nu mai puteau fi recunoscute. Însă oricum era mult mai bine, și mai ales se puteau crea distanțe, nu totul era deasupra și sufocant. Dacă ar fi trebuit să facă drumul înapoi poate n-ar mai fi ajuns niciodată la punctul de pornire sau ar fi fost în orice caz foarte, foarte greu. Era și de mirare cum de reușise să parcurgă într-un timp atît de scurt o asemenea distanță. Intrarea sa nici nu se mai vedea decît ca o imagine de poartă triumfală pierdută în ceață. Însă el era biruitorul, asta era desigur, și nu-i păsa de nimic. El trebuia să-și îndeplinească o misiune atîta tot, și o făcea cu un neașteptat succes. Punea ordine și desigur, mai crea și molozul și praful acela, dar altfel nu se putea și nimeni nu i-ar fi putut-o pretinde. Era foarte satisfăcut, și mereu bucuros, și privea din cînd în cînd în urmă să-și vadă roadele și să se bucure și mai mult. Lucrurile și ființele, (acum foarte clar niște vechi cunoștințe), erau la o mare distanță și pe unii nici nu-i putea distinge cum trebuie, le vedea doar silueta și știa precis cine sînt. Mai încolo nici nu-i mai recunoștea, sau pur și simplu nu se mai vedeau. Bucuria sa era tot mai mare, orașul semăna cu un oraș ca lumea, privit înapoi, nici mai urît, nici mai frumos ca multe altele, cam pestriț, (se vedea că are o așezare peste care dominaseră multe stiluri, mulți arhitecți la modă sau șefi, și foarte multe consilii municipale). Însă clădirile cu adevărat urîte se transformaseră în moloz și praf și acum pluteau pretutindeni, pentru că vîntul ce reușea acum să se strecoare prin perspectiva largă creată de el, nu reușea să transporte totul. Înainte de a fi spulberate se așezau pe rămășițele cuminți ale clădirilor rămase, și, într-o anumită măsură, chiar pe larga lui manta ce se decolorase peste măsură și purta acum foarte mult var sfărîmicios și cam murdar. Din fericire unele lucruri se ascunseseră în altele, așa că nu totul, se transformase chiar în praf și moloz, să înăbușe atmosfera. Era totuși greu de respirat, și după ce-și croise drumuri (ca să nu rămînă perspectiva liniară) se simțea obosit. Nu de mers ci de cantitatea mare de praf care se încărcase pe manta, pe coiful cu care își apăra capul (era evident acum că nu fusese o simplă podoabă ci într-adevăr o pavăză). Își dorea hainele comode, de oraș, largi și din țesătură moale și de bună calitate, în locul tuturor zalelor acelora și a îmbrăcămintei nu numai puțin ridicole dar murdare și peste măsură de încărcate. De abia se mai putea mișca, corpul i se îngreunase el însuși peste măsură, picioarele îi erau de plumb și dacă s-ar fi gîndit acum că el e BIRUITORUL, ca la început, ar fi fost mai întîi un victorios „à la Pyrrhus" iar apoi cuvîntul putea fi luat și ca o foarte amară ironie, din ce în ce mai amară, pînă la grotesc. Devenise o glumă proastă, foarte proastă, ca și cum ai spune unui olog din naștere: „dumneavoastră desigur sînteți campion de sprint, nu-i așa, fugiți foarte repede". Se încărcase peste măsură, și nici nu mai putea respira nu numai din cauza atmosferei dar și a coșului pieptului, ce nu se mai mișca în voie. Praful îl-ar fi acoperit pur și simplu, mersi de asemenea victorie. Putea fi luat de la distanță (căci acum erau distanțe), drept o movilă mișcătoare a unei căpetenii barbare moarte pe cîmpul de luptă, peste care toți oștenii unei mari armate au vărsat coiful plin de praf și țărînă, ca să rămînă drept veșnică aducere aminte că pe aici a alergat o cavalerie nomadă, sortită să nu-și dureze niciodată oraș ci să-și risipească numai osemintele. Însă el nu era mort și îngropat (ultimii trebuiau să arunce de la înălțimea calului mult în sus), ci tîra după el toată cantitatea de praf și moloz. Din cauza presiunii, a straturilor suprapuse, praful cel mai vechi, de pe vremea cînd numele de biruitor nu era o batjocură, îi intrase în piele, și mai adînc, în carne, pînă în măduva oaselor, devenise într-un fel el însuși un purtător, ci chiar propria lui victorie întoarsă împotrivă-și. Era chinuitor, mai mult decît atît, și trebuia să meargă înainte. Unde e cimitirul se întreba, doar el într-acolo pornise, dar îi era silă de fapt să-l și găsească, și deși era atît de greu, de insuportabil de greu, n-ar fi vrut să moară acum, cu toată încărcătura de pe el, care-i devenise propria sa ființă, mai ales asta nu. Ar trebui să se curețe într-un fel, să moară el însuși, cel care a intrat în orașul acesta blestemat, pe care l-a salvat cu prețul nu a vieții lui (asta ar fi fost ușor și foarte bine) ci a propriei sale ființe, devenită de nerecunoscut. Acum se tîra ca un imens gorgan, din pură inerție, sau ca una din acele reptile uriașe acoperite cu plăci, imaginate în planșele de paleontologie. Nici nu putea țipa pentru că victoriile sale îi intraseră în gură. Încercase o dată, dar ar fi avut motive de cîntă pentru că praful și molozul îi intrase în gură, și mai adînc, și se umplea și pe dinăuntru de fostele lui bucurii transformate în pulbere. Printr-un fel de ambrazură ce-i servea acum de ochi, privi în jur și departe. Era splendid într-adevăr. Un mare oraș, cu largi perspective, cu clădiri de bun gust, se înălța în toate părțile, monumental, și acoperișurile erau numai deasupra, după cum de altfel cele mai multe lucruri erau exact așa cum trebuia. Însă el se încărcase de întreaga povară a fostului burg, și acum nici nu se mai putea mișca decît tîrîș, foarte încet, milimetru după milimetru de chin. Așa după o vreme, lăsa în urmă întreaga cetate unde soarele apunea cuminte, cum trebuie, la apusul clădirilor, colorîndu-le într-un auriu roșcat, și se trezi în cîmpie, aproape strivit, nerecunoscîndu-se decît ca un fel de regret a ceea ce a fost altădată, cîndva, într-un fel de trecut nedeterminat. În fața lui nu se deschidea decît o singură perspectivă neclară, să scape de greutatea propriului său trup transforamt, să se elibereze și să ajungă la ușurința dintîi. Trebuia să se dezbare, dar nu era prea ușor, pentru că molozul dărîmăturilor devenise el însuși și această ruptură nu era lucru simplu. Avea desigur nevoie de martiriu, pentru ceva, ca să poată dăinui rupîndu-se de corpul său greoi și prăfos, de cimentul și piatra ce redeveneau din pulbere stîncă în el însuși, încurcîndu-și vîrstele și originile. Martiriul era singura soluție și în cîmpul acela dezolat rămînea să găsească o cauză.

Se tîra încet pe cîmpie, împovărat de victoriile sale care deveniseră parte din el însuși, în luptă cu sine. O uriașă broască țestoasă preistorică, cu nostalgia unui sarcificiu care să-l readucă la starea de la început, cînd mare și puternic, tăindu-și drum peste străzile fără spațiu ale orașului dominat de creștere, era biruitorul și nimic altceva. Acum, turtit și pietrificat de biruințe, era mult mai mic, în ciuda balastului din spate care se transformase în el. Probabil că iar peștii devorează batracienii și prietenii-dușmani se îmbrățișează și se înjunghie, și ca să nu izbucnească în afară îi reținea cu forța de piatră a victoriilor sale ca o platoșă și a înțelepciunii acumulate. Din nou se găsea în fața unei vechi senzații cunoscute, aceea de furie venind din interior și de contrafurie, la fel de mare, care o echilibrează și o reține. Știa foarte bine asta, și de multă vreme, și se tîra pe cîmpie. Din cauza lentorii împovărate, privind din afară, mersul său nu era lipsit de anumită demnitate.

Rar, apăsat, pe măsură ce trecea timpul și greutatea devenea mai insuportabilă pașii se apropiau de limita cînd mersul devine tîrîș, nu pe burtă, ci călcat, un tîrîș în două picioare, greoi și penibil, mai penibil încă decît dacă ar fi fost franc, pe o bază de susținere mai mare. Umerii erau încovoiați și aduși în față, genunchii își pierduseră mîndra rigiditate, fără să fie însă flexibili. Mai degrabă părea că oasele piciorului au intrat unele în altele, ca și alte oase, mădularele ar avea o tendință de fuziune dizgrațioasă. Demnitatea se pierdea din ce în ce mai mult și dacă ar fi trecut pe acolo cineva poate s-ar fi oferit să dea ajutor omului îmbătrînit care se tîra penibil de-a lungul cheiului murdar, cu pavaj spart, pătat de zeama primelor fructe ale verii. Din nou se crease o concordanță între pulsația venelor și a arterelor corpului și mers, respirație, starea aceea de opresiune, din cauza unor victorii ce-și schimbaseră de acum semnul triumfal. Ion Marina devenise din nou propriul său mers, trupul fuziona într-o stare de spirit, nu mai era simțit ca o realitate separată, cîmpia dezolată prin care călătorise ajunsese nu un peisaj exterior ci tristețe și apăsare l

MÎNDRIE

de NICOLAE BREBAN

Palade și cu Simion ieșiră în jurul orei douăsprezece, la prînz, pe poarta combinatului. Lucraseră aproape două luni în șir fără să se odihnească, refuzînd să se odihnească, la clădirea noului furnal. Cu două ore înainte se dăduse foc vetrei furnalului și ei ieșiră să se odihnească și să se bucure. Fusese lume multă, ziariști, doi tovarăși de la Comitetul județean de partid, directorul combinatului și directorul întreprinderii de construcții metalurgice, muncitori, fruntași etc. Palade dăduse foc vetrei cu o torță pe care i-o înmînase o pionieră, urmărit de sute de ochi, și apoi plecase însoțit de Simion, prietenul său, oțelar.

Acum erau singuri, vocile din jurul lor se frînseră și se depărtară, oamenii care îi înconjuraseră rămîneau ascunși de ziduri și turnuri — și ei umblau alături, înalți, puternici, singuri. Cu ei mai era o fată, Persida, pe care aproape n-o cunoșteau (deși o cunoșteau totuși). Știau că lucrează undeva la laminor — nu știau cu precizie unde — și probabil venise la inaugurarea furnalului ori tocmai ieșise din schimb. Oricum, mergea cu ei în rînd și asta însemna că era cu ei și că totul era în ordine. Palade era un om nemaipomenit de înalt și de puternic, respirația lui singură putea să miște și să înfricoșeze. Abia lîngă Simion, forța lui neobișnuită era pusă în valoare deoarece Simion fiind el însuși cel mai puternic bărbat al întregului combinat, lîngă uriașul Palade își pierdea brusc, personalitatea. Palade însă simțea acest lucru și de obicei, în situațiile cele mai dificile, îl lăsa să se descurce singur. Unicul ajutor pe care i-l dădea lui Simion — cînd acesta părea încordat, cu sudoare sărind din toți mușchii — era să rîdă. Rîsul lui Palade cădea peste Simion în blocuri, se încolăcea în jurul cărnii lui ațîțate ca un bici lung asemănător acelor bice cu care se mînă marile cirezi de vite — și această provocare, Simion o prindea cu o furie și o bărbăție care îl făcea să învingă. Persida, fata care era cu ei, era îmbrăcată într-o salopetă de lucru. Fața, părul, îi erau mînjite de mari pete negre, deși nimic în ținuta ei mîndră nu lăsa să se vadă aceasta. Mergea în rînd cu cei doi bărbați cu un sentiment de egalitate cu aceștia și participa la discuția lor cu cîte un cuvînt sau o exclamație.

— Nu știu dacă ai observat — spunea Palade, adresîndu-se lui Simion — întăritura de plăci ar fi trebuit făcută cu trei zile înainte.

— N-am băgat de seamă — spunea Simion — acum e același lucru.

— L-ai văzut pe secretar? — întrebă Palade (se referea la Hurchiș, secretarul comitetului de partid) — a început să încărunțească!

— Ha! — făcu Persida, umblînd gravă și mîndră lîngă ei — vrei să zici că...

— Uitați-vă la mine — spuse Simion, întrerupînd-o — mie nu mi-a coborît încă oboseala în oase. Aș putea să mă întorc înapoi la lucru.

Palade începu să rîdă ușor, batjocoritor, și asta aduse sîngele deodată, în fața lui Simion. Dar Persida spuse calmă:

— Să te întorci la lucru? Asta e o faptă nechibzuită, e o faptă de muiere.

— De ce, de muiere? — întrebă posomorît, Palade, fără s-o privească.

— De muiere? — se miră Persida — nu știu de ce am spus: „de muiere".

— Și ce-i cu asta? — făcu Simion nerăbdător, încă ațîțat de rîsul lui Palade. Persida îl privi mirată:

— Vreau să spun că asta nu-i o faptă de bărbați. Ceea ce ați făcut, e o treabă de bărbați, dar să fugiți acum, asta nu-i.

— Să fugim? — o întrerupse Simion, în timp ce Palade îl sprijinea cu tăcerea-i masivă, cu respirația lui liniștită.

— Ha! — rîse Persida a doua oară și cei doi o priviră posomoriți. Apoi se opriră și priviră furnalul făcut de ei, pe lîngă care tocmai treceau. Acum, privit de la o oarecare distanță, colosul cu scările și conductele lui, vopsite în argintiu, domina cu măreție orașul și munții din jur. Aerul însuși în care era împlîntat părea lovit și tăiat cu putere de relieful său mîndru.

— Asta-i munca voastră — spuse Persida, aproape strigă ea — asta-i bărbăția voastră! Acum trebuie să vă bucurați. Și asta-i tot atît de grea ca și ceea ce ați făcut. Chiar mai greu.

Palade o privea încă cu mirare și atunci Simion spuse:

— Mie nu mi-a coborît oboseala în oase. Eu, chiar și acum, mă pot întoarce înapoi, să lucru. Persida se opri și îl privi pe Palade și amîndoi începură să rîdă.

— Ți-e frică? — întrebă Palade, rîzînd liniștit.

— Ce fel? — făcu Simion, cu ochii sclipind, întorcîndu-se repede spe el.

— I-e frică! — spuse Persida.

— Și eu cred — afirmă Palade — cred că i-e frică și vrea să fugă înapoi.

Simion se luă după ei, ascultîndu-i și îi întrebă:

— De ce ziceți că mi-e frică?

— Nu știi să faci ce e drept să faci acum — spuse Persida fără să-l privească — și vrei să fugi înapoi.

— Spune tu ce e drept să fac acum?

— Acum? făcu Persida — acum trebuie să te bucuri. Trebuie să fii tot atît de bărbat în bucurie cum ai fost și la lucru. Tot atît de hotărît și de tare.

— Bine — spuse Simion, privindu-și prietenul ce asculta îngîndurat — ești o femeie curajoasă. Haideți să mergem să bem. Dau de băut.

Ceilalți doi se opriră mirați. Palade începu să rîdă, mai tare acum. După trupul lui mare care se scutura cu putere, Simion înțelese că se bucură de propunera lui.

— Vino și tu — spuse Simion, Persidei.

— Eu trebuie să mă duc acasă.

— Vrei să-ți iei haine? — întrebă Palade, curios, ștergîndu-se pe față de căldură. Persida se roși: — Da — spuse ea — trebuie să mă curăț. Trebuie să...

— Nu — spuse Simion, răsucindu-se repede în loc — ai spus că noi vrem să fugim. Tu nu poți asta? Vrei să fugi?

Persida tăcu. Stătea într-adevăr dreaptă în fața lor, dar fruntea îi coborîse spre genunchi, gîtul era incendiat de roșu, baticul îi lunecase ușor pe urechea dreaptă și părul negru, în nuclee grele, îi căzuse într-o parte. Simion o privea cu o neașteptată uimire ca și cum forma vie, armonioasă din fața lui ar fi răsărit din pămînt.

— Da — se întoarse el, cu ochii mărițî în orbite, clătinîndu-se parcă, spre Palade — ea e femeie! Și își retrase mîna de pe brațul ei cu o gravă gingășie ca și cum nu ar fi voit să tulbure valurile de aer care îi încercuiau chipul fără odihnă. Apoi cei doi plecară înainte, semeți și prudenți, umblînd ca oamenii mîndri ai munților, iar ea, Persida, îi urmă. În acest fel ei îi admiteau acum, superioritatea.

Peste nici un ceas, Palade, Simion și cu Persida intrară într-un restaurant plin de lume Aerul era încărcat de fum încît razele becurilor stinghere ce atîrnau de plafon, străpungeau acea densă atmosferă în diagonală, asemănător unor sori care apun. Persida era curată acum; purta pe ea o rochie înfoiată, mult prea bogată, aproape fără culori.

În acea încăpere în care se fuma și se bea cu o furioasă ațîțare, în aerul acela vizibil ondulînd ușor peste pereți, cei trei înaintară și se așezară la o tejghea, în picioare, lîngă perete.

— Îmi place aici — spuse Palade inspirînd adînc — e fum, băutură pe masă... îmi place, îmi place aici!

— Și mie îmi place aici — afirmă Persida, bînd din băutura tare care li se pusese în față — îmi place aici mai mult decît credeți. E cald, e prea cald, sînt prea mulți bărbați, totuși, noi, femeile... aici se întrerupse și începu să tușească din pricina băuturii ce era neobișnuit de dură.

— Taci — spuse Simion cu severitate, poate cu o exagerată severitate deoarece el îi adusese aici — taci! — porunci el a doua oară, privind cu dușmănie oceanul dens de fum ce mișca leneș în jur și fețele încremenite, de os, ale celor de la mese — taci, tacă-ți gura! Îți poruncesc, — începu el și lovi cu rapiditate în scîndura de care se rezemau — am venit aici cu prietenul meu...

Persida bău din nou, neascultînd ce spunea Simion, admirîndu-i încîntată umerii rotunzi, ochii, vocea caldă, răgușită și-apoi începu să rîdă. Cei doi o priviră mirați, băură, o priviră din nou și-apoi băură. Ea bău la rîndu-i, tuși din nou (ca într-un joc copilăresc) își aranjă cu mîna stîngă, într-o mișcare reflexă, rochia-i înfoiată, și începu din nou să rîdă. Era ceva în aer care o irita, ori ceva în ceea ce făceau ei atît de neînsemnat, încît o făcea să rîdă. Persida tăcu, privindu-i cu insistență, vrînd să vadă dacă ei au aflat acel lucru neînsemnat, jalnic, care o făcea să rîdă. Se uită, tăcută, cîtăva vreme la ei, ei o priviră pe ea, mirați și posomoriți și băură. De la o vreme, ea începînd din nou să rîdă, ușor, Simion o prinse de încheietura mîinii și spuse zîmbind:

— Ce-i cu tine, femeiușcă bearcă? Nu-ți încapi în piele, zburzi ca muta, vrei să-ți... — și-aici spuse ceva aspru, cu o neașteptată brutalitate. Apoi, strîngîndu-i mereu încheietura dreaptă bău tot paharul, roșindu-se pe față, deodată, Persida încerca de formă să-și desfacă mîna, zîmbind stingherită, din ce în ce mai aprinsă la față, nu de vorbele lui Simion, ci de strînsoarea mîinii. Apoi, deodată, renunță și luînd paharul ei (ce era mai mult de jumătate plin) îl aruncă pe jos.

— Asta nu-i pentru noi — spuse ea, scuturînd bine paharul, apoi rîse din nou — aruncați-le și voi... e bună pentru lături, la porci! E de rîs ce facem aici... de-a dreptul de rîs!

Apoi văzîndu-i nepăsători se întoarse, smucindu-și scurt brațul din strînsoarea lui Simion, și ieși încet din cîrciumă cu un fel de solemnitate ușoară. Cei doi o priviră depărtîndu-se cu aceeași nepăsare, apoi, Palade, cu un gest inexplicabil mătură cu mîna ceva nevăzut de pe masă și se ridicară. Ieșiră și ei și cînd ajunseră în mijlocul drumului, Simion făcu cîțiva pași mai repezi, se întoarse spre Palade și sări de două ori în sus, chiuind ușor și rîzînd. Apoi își dădu șapca puternic pe frunte și strigă după Persida ce era mult în față și care se opri fără să se întoarcă. Era o siluetă subțire, neagră, aplecată ușor pe dreapta, fără relief, aproape o frunză mare. Cînd o ajunseră, Simion începu să ațîțe femeia, prinzînd-o de umeri, de mîini, de gît, atingîndu-i în grabă și cu voită nepăsare, brațele, și sînii. Persida îl respingea cu putere și repeziciune, nemulțumită, cu sîngele urcîndu-i-se însă repede în vasele subțiri ale inimii. De cîteva ori îl lovi repede pe Simion peste mîini, atît de rapid și de îndemînatec, încît el simți durere. Dar aceasta îl făcu să rîdă, dintr-un orgoliu puternic, bărbătesc și chiui odată scurt prinzînd pe furiș brațul Persidei la spate și răsucindu-i-l repede. Ea se aplecă violent înapoi și pe față îi apăru brusc două pete de culori diferite, fixate o clipă de o linie ce trecea în grabă sub golul orbitelor.

Palade, lîngă ei, respira cu zgomot, privind fără expresie, cerul. Apoi spuse: — Haideți la mine, vă pot da mere, nuci...

— Nu — spuse Persida, readusă brusc din jocul ei (deși pe fața ei rotundă cele două pete albe și roșii, pulsau încă, dispărînd) — vreți să fugiți,nebleznici ce sînteți! După ce-ați făcut, să beți lături! Mereți și beți lături...

Își aranjă cu o mișcare iute și inutilă fusta și vru să plece iar, dar Palade o opri, prinzînd-o cu atenție de braț (intimidat de propria-i forță) și îi spuse rîzînd ușor, cu politețe.

— Văd că ești ambițioasă, destul de ambițioasă!

Ea roși de plăcere, tocmai pentru că nu înțelegea bine acest cuvînt (ca și Palade de altfel) și astfel pe deasupra acestui înțeles grosolan, ei își trimiseră unul altuia, salutul lor. — Vom merge — continuă Palade, umblînd lîngă ea cu atenție, mereu intimidat— unde vrei tu. Vrei să mergem la danț, la Casa Culturală? Și privi spre Simion care îi urmărea rîzînd fără zgomot, batjocoritor. — Simioane — porunci el fără să mai aștepte răspunsul ei — vom merge la casa de cultură. Pași înainte!

— Da — spuse deodată Persida de parcă s-ar fi gîndit pînă acum la propunerea lui Palade — e cuminte ce vrem să facem. Trebuie să încercăm și acolo. Pe Simion îl trimitem înainte — adăugă ea, rîzînd cu spontaneitate, cu unul din acele rîsete pure, transparente, ale ei — îl împingem înăuntru și dacă l-or bate aceia și i-or întoarce cioarecii pe dos, însemnează că e bine și că e dans fain...

În acea seară, comitetul U.T.C. al întreprinderii de construcții metalurgice, organizase o seară a tineretului în cinstea noului furnal. Clădirea Căminului Cultural era o fostă casă boierească, nu prea mare, cu scări interioare de lemn, cu camere multe, tapisate unele, păstrînd un ciudat și nesănătos aer de închis, prăfuit, de lemn muzical. În această casă intrară Palade, Simion și Persida tocmai cînd Stan Borlovan, dirijorul corului combinatului, încerca să învețe asistența prima strofă dintr-un cîntec muncitoresc. Cei trei traversară încăperea, atingîndu-l aproape pe dirijor, și se opriră în fundul sălii, într-un grup mare de tineri ce stăteau în picioare. Dirijorul Stan Borlovan încerca să fie în nota sărbătorească a zilei și avea un fel de autoritate stridentă, de veselie crisdecît, ca și Palade, uimit de cele spuse de femeie. Era uimit dar, spre deosebire de Palade, uimirea nu se răsfrîngea asupra sa în afară, asupra celorlalți. — Da — își spunea el și o anumită febră, o anumită nerăbdare pură, animalică, îi mișca corpul — da, să facem, vom face, dar ei? — se întreba el chinuitor, privindu-i pe ceilalți din jur, cu o neobișnuită concentrare — vom face, trebuie să facem, dar ei? Și ei?

Se gîndea la bărbații și femeile din jurul său și spunea mereu: — Și ei? Ei? și acest strigăt cu greutate urca în el și Simion îl vedea urcînd așa cum din vîrful unui munte înalt vezi o siluetă subțire, micșorată de distanță, ce sare neverosimil dintr-o piatră în alta, făcînd parcă un lucru inutil. În acel timp, dirijorul își terminase treaba și lumea, fericită că a scăpat de personalitatea lui sîcîitoare, își schimbă brusc părerea despre el. Se trecu apoi la jocuri — propuse de un tovarăș de la comitetul județean, ceva cu un sac apoi cu o sfoară de care erau atîrnate niște plicuri. Sfoara era legată prin mijlocul încăperii și de-o parte și de cealaltă se găseau îngrămădiți lucrătorii care urmăreau ce se întîmplă. Din cînd în cînd, cîte un bărbat sau o femeie înaintau cu ochii legați, orbi, căutînd să taie cu foarfecele sforile de care erau legate plicurile cu premii. În plicuri se găseau mărgele, rumeguș, sticle ieftine cu parfum etc. Acestea toate dealtfel durară foarte puțin, căci în curînd se mutară scaunele. orchestra se instală pe podium și primele perechi începură să danseze.

Cei trei — Palade, Simion, Persida, — aproape nu se mișcară în tot acest timp răspunzînd scurt cînd erau salutați. De Palade se apropiase totuși — în ciuda aparenței sale nepăsări — un om mic, cărunt, de vreo 43—45 de ani, care începu să-i spună ceva cu haz, probabil, căci Palade adeseori se îndrepta din spate și începea să rîdă. După nici jumătate de ceas de dans, atenția celor trei ajunse la maximum. Persida se smulse din starea ei de transparență, de bucurie înțepenită și privi spre zecile de perechi ce se mișcau în aerul încărcat. Lui Simion, care nu se ascundea nicodată, îi săriră în ochi pentru prima dată hainele noi ale tovarășilor săi, ștofele lor țepene, strîmbe, cravatele țipătoare, mișcările greoaie ale femeilor. Pentru întîia dată o furie puternică îi mișcă mușchii lui lungi pentru că pentru prima dată el opunea pornirii acelor oameni spre bucurie, propria lor muncă. Persida îl urmărea cîteodată, citind creșterea tensiunii sale după fața și pielea lui, care își schimba cu repeziciune nuanțele de roșu și alb. Ea veni lîngă el și, pe jumătate speriată, pe jumătate ațîțată, îl îmbie s-o danseze. Simion o luă la dans și ea, în timp ce el o întorcea într-o jumătate de piruetă spre stînga, îl văzu pe Palade și îi zîmbi. Palade tocmai rîdea din nou de cele ce-i spunea omulețul de lîngă el, o văzu — se încruntă ca și cum ar fi vrut s-o apropie — apoi ridică mîna, salutînd. În aceeași clipă Persida simți o încordare neobișnuită în ființa lui Simion și îl privi drept, așteptînd ce-avea să se întîmple. El se opri și odată trecu cu mîinile în lături, repede prin toată sala, oprind, într-un neobișnuit zbor pămîntesc, pe cei ce dansau.

— Măi! — strigă el, rîzînd — ce facem noi aici? Asta-i danț? Și chiui scurt de două ori, ascuțit, așa cum se obișnuiește în munții tociți ai Maramureșului. Cei ce fuseră opriți din dans îl priveau nehotărîți, zîmbind cîțiva cu timiditate, unul îi strigă batjocoritor:

— Măi, Simioane, trabă-ți său de tufă să te ungi la gît? Dacă-ți trabă, hai la mine și ți-oi da, să vezi cum s-a face glasul, ca peria de șuruluit!

Vreo doi-trei, foarte puțini, rîseră, deși cel ce strigase. însuși, îl privea pe Simion cu prietenie. Simion era cunoscut în întreg combinatul și toți așteptau de la el dezlegarea acelui gest pe care îl făcuse. El o privi repede, cu ochi iuți și umezi pe Persida, apoi îi cuprinse pe toți într-o privire clară, copilărească, precisă și sări în aer, lovindu-și de două ori picioarele de către olaltă.

— Ai! — strigă — pentru ce am făcut noi astăzi și ieri și alaltăieri nu putem noi fi mai mîndri, ha? Măi, Văsălică — se adresă el unui om slab, blond, foarte osos, ce era nu departe de el — asta-i puterea ta cînd te bucuri? Cu țolul aesta, măi, care stă ca tabla pe tine — adăugă el și îl prinse pe celălalt de gulerul hainei cu atîta putere că stofa cedă la cusătură. — Ceea ce am făcut noi astăzi — strigă Simion, mereu cu acea neașteptată veselie și puritate în glas — apoi n-am mai făcut noi nici cînd. D-apoi n om sta aici ca niște domnișori cuminți cu fundă la gît și viermi în pîntece, fără om ieși sub cerul gol, afară, el înainte și voi după, și vom țipuri și vom veseli...

Simion ieși, încă vorbind, din sală și mulți se luară după el. Palade ieși printre ultimii și în urma lui orchestra continuă să cînte foxtrott-uri, valsuri, mazurci. Într-o altă sală. cîțiva inși jucau șah la mese, stînd înfrigurați și înțepeniți parcă. Ușa de la bibliotecă era deschisă și se vedea un grup de femei stînd cerc în jurul unui om mic, formidabil de mic, cu părul vîlvoi, caraghios, și care voia să placă tocmai prin neîndemînarea sa.

Lîngă Căminul Cultural, în stînga, se întindea orășelul muncitoresc, în dreapta curgea un rîu mărunt, limpede și prin apa lui trecură cei care îl urmaseră pe Simion, rîzînd, activați brusc de starea deosebită de spirit a acestuia. Simion mergea în frunte și trecea prin stări extreme de spirit: tăcea încruntat, umblînd repede, apoi sărea în sus, jucînd pe loc și strigînd și toți cei din urma sa îi răspundeau, sărind de asemenea și lovindu-și călcîiele. Cînd începură să urce muntele, Palade reuși să-i întreacă pe ceilalți și îl ajunse și pe Simion. Vîrful muntelui domina orașul muncitoresc și oamenii îl urcau prinși de o grozavă și unică bucurie, neștiind de ce o fac. În partea stîngă, panta era mai lină, dar aici — pe unde urcau cei din grup — se făcea, pînă în vîrf, un drum parcă de bolovani șlefuiți, o înșiruire de spinări mari de oi, înghețate. Între chiuiturile bărbaților se auzeau adeseori strigăte de spaimă amestecate cu rîsete. alunecări, zgomote de crengi rupte. O fată, o copilă de nici cincisprezece ani începu să plîngă, obosind brusc și se așeză jos, refuzînd să înainteze. Doi bărbați o luară atunci și o purtară pe brațe și ea plînse din nou acum, cu o ciudă copilărească, un plîns rupt, subțire, ca acele clopote mici ale unor mînăstiri pierdute prin munți. Umbra neagră a muntelui îi primea cu un orgoliu nemăsurat, cu cît se apropiau, vîrful se ridica și se înfigea în cerul albastru-transparent, ca și ziua. Luna alerga de la stînga la dreapta, era o lună mare, aproape rotundă, înspăimîntător de aproape. Simion și Persida ajunseră primii în vîrf și chiuiră atît de grozav încît căzură în jurul lor, pînă la mare adîncime, avalanșe enorme de aer nemișcat. Palade îi ajunse și începură toți trei să chiuie și să joace cu o bucurie și o putere nemaivăzută. Ceilalți se uitară în sus — erau unii mai aproape ori mai departe, răzlețiți sub vîrful de piatră — și deodată, fără să mai înainteze începură să joace și ei. Munții din jur ca niște conuri uriașe vibrau în lumina albastră a nopții, se mișcau surd și se clătinau sub tălpile lor. Pămîntul, lutul negru și piatra albă, înghețată erau ca o apă neliniștită acum, în care se mișcă imagini.

— He!! — strigă Simion, oprindu-se deodată, ridicînd pumnul și privind cîteva clipe liniștit, cu nepăsare luna ce alerga fantastic — n-am găsit, eu n-am găsit încă ceea ce caut! Și cu un gest spontan se aplecă, aproape sări la pămînt și lovi cu pumnul, piatra — aici am să dau! — strigă el — și am să sparg! He! — strigă el încă odată — eu răstorn lumea, dar în lume nu se află încă bucurie pentru puterea mea. Nu se află — strigă el — dar eu am să aflu! Vom sparge și vom găsi! Ai! Ai! Ai! — țipuri el apoi și se lovi cu mîinile peste picioare începînd din nou să joace.

Toți ceilalți săreau și jucau, strigînd ca și el, cu tot mai multă putere și se priveau cu uimire și ațîțare, jucînd în fața cerului limpede ca în fața unei oglinzi.

pată pe chip și felul cum zîmbea, precum și încruntările sale doreau să reliefeze o puternică personalitate populară. „Masa" însă îl simți imediat și încetă chiar de la început să-i dea vreo atenție, atît lui cît și cîntecului său. Persida era neobișnuit de emoționată și privea țintă dirijorul ce striga și rîdea mereu, inutil, spre „tineretul muncitoresc". Ea nu-l vedea, privea prin trăsăturile sale ca printr-o frunză în lumină ori ca într-o fereastră întunecată în dosul căreia încep să apară albe și ușoare fantome. Palade și Simion stăteau nemișcați lîngă ea, deodată stîngaci, deși stăteau între tovarășii lor de lucru, între bărbați tot atît de puternici ori de cuminți ca și ei. Pentru prima dată, intrînd aici, simțiră că între ei — femeie și ei doi — se legase un inel, un fel de verigă, vie care le împiedica mișcările, ceva elastic dar tenace ce oprea brațul la jumătate ori tăia colțul gurii închizînd rîsul. Palade stătea încremenit, băgînd de seamă că se autocontempla. Era ceva copilăresc în acest fel de a-și privi propriul chip ca pe o păpușă mare, îmbrăcată în negru și albastru. Simion însă, deși părea ațîțat, pornit împotriva celor din jur, nu era

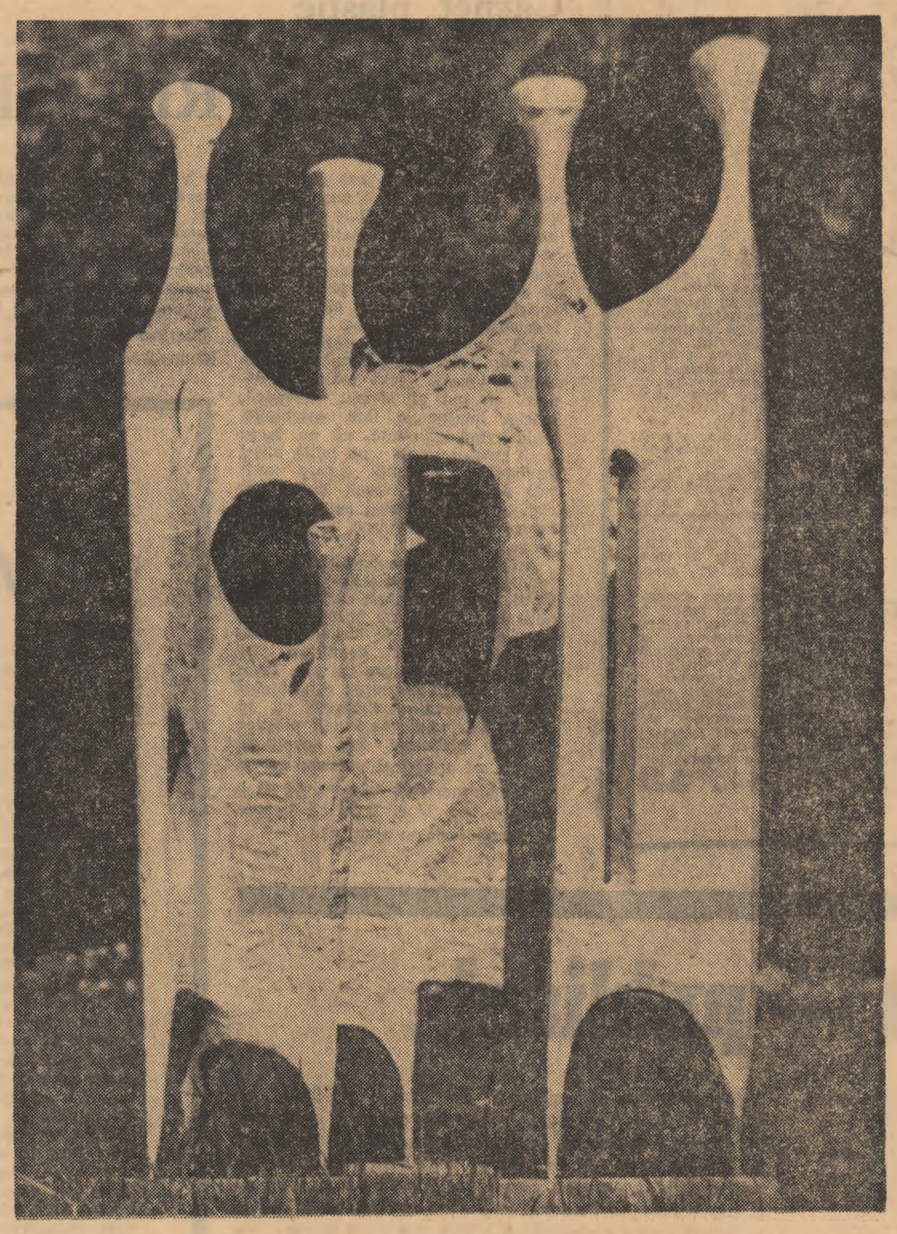

GLASS INGO *„CETATEA OMULUI"*

Lupii de aramă

Norii sfîntitului de august ne chiamă
la defilarea lupilor de aramă;
peste nadirul gîndului meu
norii; norii, cușmele oastei lui Deceneu.

Trece-n abstract cu pas de paradă
imaginația sonoră pe stradă?
fîșiile norilor purpuri mă chiamă
la defilarea lupilor de aramă.

Joc de cuvinte, ohavnic trecut
unde mă porți în această tensiune?
litera cărții nu vă mai spune
de luptătorul dac întors pe scut

Boltă de marmoră încremenită
albastră peste galbenul cîmp de alac
cornul trezește clipa cumplită;
amurgul zeilor timpului dac.

Închipuirea sonoră ne chiamă
clipa trăită să o'ntregim
cu îndîrjirea veșnic să fim
sub cozi zbuciumate de lupi de aramă.

Eheu fugaces!

Grăbită linie albastră. Grăbită tăcere.
Grăbită absență. Leneșă lumină de miere;
nestăvilit tot ce îneacă
imaterial, descifrînd, anulînd materia;
se închid peste tine jumătăți, de sferă
ca o nucă seacă.

Zebre de nopți cu zile — alternînd
fug fără finit
gonite de marele tigru al spaimei
sfîrșitului, — însă sfîrșitul
carusel alergînd
se adîncește în infinit.

Grăbită linie albastră,
Grăbită tăcere;
grăbită absență,
leneșă lumină de miere.

Radu BOUREANU

Numai iubirea

Numai iubirea dintre părinți și copii
E sămînță.
Iubitul meu ești fiul meu,
De-aici răsare totul.
Ce nu se poate distruge alunecă
Între părinți și copii.
Nu-ți stinge auzul
Cu legile lumii acesteia,
Întreg universul atîrnă
În firul de sînge care ne leagă pe noi
Ca o taină curată,
Tu apleacă-te doar și copilărește,
Sărută-mă pe gură, tată.

Departe

Făptura care poartă numele meu
Se mișcă printre noi.
O zăresc totdeauna
De foarte departe —
O siluetă abia
Sau un gest uimitor.
O aud rîzînd
Și-mi aud cuvintele
Rostite de ea,
Devenite străine
Eu, fără apărare
Departe
Cu o mie de ani

Ana BLANDIANA

În fiecare făcut

În fiecare făcut e o mărturisire.

La căpătîiul adevărului se-ncumetă să-ajungă
torsul lingușitor al motanului Minciună.

Lîngă pămînt fierb mirosurile tari ale buruienilor
descîntînd hrana semințelor bune.

Unde se ascunde cheia pătrunderilor?
În sinul celui ce le tot potrivește să nimerească

cu minte și suflet borta strîmtă: Adevărul

Pe după ce

Pe după ce ne-am mai putea ascunde
cînd și tăcerea se aude?

Cît de departe de-am fugi, unde?
că toate marginile se-mpreună.

E vreun ungher în care nu se pătrunde?
Lumea toată, din orice parte,
are deasupra cerul oglindă.

Ștefan POPESCU

Ah, voi drumuri...

Merg de-un sfert de secol
pe drumurile țării
de la giurgiu la sighet,
de la iași la arad,
de la baziaș la dorohoi.
Și mai am atîtea de văzut
atîtea drumuri au rămas necunoscute
pe această planetă de vis
care este România!
E ca și cînd abia am deschis ușa
și am făcut primul pas dincolo de prag.

Miracol

Mă trezesc uneori
că-l privesc pe copilul meu
ca pe-o galaxie misterioasă,
la ce se gîndește acum?
de ce suride în somn?
de ce această grațioasă statuie vie
capătă un aer de independență
orgolioasă?
Sînt ca aheii antici:
am inventat olimpul,
l-am populat cu zei
și-acum tremur înfricoșat
de puterea lor grozavă.

Petru VINTILA

„Săptămîna patimilor" de Paul Anghel — o creație de excepție

Fără luminile pe care le aruncă asupra lui prezentul, fără dialogul viu stabilit cu oamenii, situațiile, evenimentele timpurilor de odinioară, trecutul nu este decît o apă moartă și mută. Ca și naturii fizice, istoriei trebuie să-i pui întrebări pentru a-i descoperi tainele. Și întrebările sînt ale fiecărei epoci, sînt experiențele, idealurile și aspirațiile oamenilor unui anume timp. De aceea, fără a se contrazice neapărat între ele, fiecare mare epocă din istoria și cultura unui popor și-a redescoperit trecutul în luminile sau umbrele prezentului, și *pentru* acest prezent. Nicolae Iorga spunea, aproape de capătul unei experiențe unice: *„Istoria obiectivă este un simplu desideratum. O faci mai mult sau mai puțin ca om al timpului tău. În masa enormă a faptelor sînt unele pe care le alegi fiindcă interesează epoca ce are nevoie de ele".* De aceea, în acest dialog viu cu trecutul, din care se nasc marile creații istorice, care sînt altceva decît seci inventare de fapte sau documente, nu numai *prezentul* dobîndește dimensiuni mai clare „în perspectivă istorică", dezvăluindu-și contururile lui *istorice*, dar la rîndul lui trecutul devine inteligibil și dă la iveală necontenit sensuri noi, care pînă atunci stătuseră neobservate.

Există, desigur, o tehnică a istoriografiei și criticii istorice care, unită cu cunoașterea exactă a tuturor rezultatelor unei discipline, face pe „specialist". Dar specialistul lipsit de darul intuirii sensurilor majore, de simțul situațiilor istorice și al devenirii, nu este, de fapt un „istoric" de vocație, autentic. În vreme ce altul, fără aparatul său complet, și făcînd greșeli sau permițîndu-și licențe literare, poate să prindă mult mai exact *chipul real*, sensul adînc al acestei deveniri.

O cultură nu reușește să-și valorifice trecutul decît în măsura în care dă astfel de istorici, atît pe planul specialității propriu-zise, cît și al creației artistice de orice fel. Altfel, istoria devine o îndeletnicire academică mai mult sau mai puțin fidelă adevărului, dar în afara experienței interioare, în afara procesului de formare a personalității cetățenești și a personalității colective a unei natiuni întregi; iar creația așazisă istorică, adică pe teme istorico-patriotice se reduce la însăilări firave cărora numai conjunctura le dă certificat de naștere și le asigură un mediu de viață. Diferența între adevărata creație istorică și asemenea efemeride o percepe oricine compară *Scrisoarea III* a lui Eminescu cu legendele istorice ale lui Bolintineanu. Dacă ultimele ajung să predispună la parodie, prima continuă a ne educa și astăzi sensibilitatea noastră națională, fiindcă este o mare și adevărată operă *de istorie*, fiindcă a pătruns în esența existenței noastre istorice, a analizat natura unor conflicte, a descoperit secretul duratei noastre, a revelat psihologia și morala noastră în fața istoriei. Ce importă că, spre a putea reda toate acestea, Eminescu a forțat pe alocuri faptele, punînd bătălia de la Rovine după Nicopole și făcînd din Mircea un bătrîn, deși era de aceeași vîrstă cu Baiazid? Eminescu face acolo o filozofie a istoriei naționale întregi, prin intermediul unui moment istoric determinat și al unei personalități care, de altfel, abia de la el a dobîndit dimensiuni de mit. Eminescu este — și nu numai aici — un istoric mai profund decît Hașdeu, deși a fost — ca și Sadoveanu față de N. Iorga — beneficiarul climatului și informației zvirlite vulcanic, din adîncurile erudiției lui imense și al marelui său talent, de către acesta.

La adîncimea intuiției istorice eminesciene și a forței lui de generalizare, adevărate porți spre adîncul ființei noastre naționale făurită și descoperită de istorie, nu a mai coborît decît Mihail Sadoveanu, acest istoric al românilor tot atît de mare ca și Nicolae Iorga. Dar în *categoria* creațiilor de aceeași structură, valabile adică pe ambele fețe, ca opere literare și priviri ascuțite în sensurile trecutului nostru, se mai înscriu și alte titluri — un *Alexandru Lăpușneanu*, din care s-a născut toată literatura istorică românească, un *Vlaicu Vodă* și *Apus de soare* al lui Delavrancea. Am lăsat deoparte intenționat operele „cu subiect istoric" (ca *Despot Vodă*) sau în care accentul cade pe altă latură — acea caracterologică, morală, pe fiziologia unei pasiuni, ca în *Răzvan și Vidra*, unde necesitatea de a explica istoria nu este imboldul și preocuparea dominantă (situație ce se repetă în foarte interesanta piesă a lui Horia Lovinescu despre *Petru Rareș*, unde se face filozofia *puterii* în ipostaza ei istorică numită Rareș, și în condițiile istorice specifice unui anumit popor).

Cu *Săptămîna patimilor* de Paul Anghel, literatura română contemporană dobîndește un nou „Vlaicu Vodă". Operă surprinzătoare — venind de la un literat — prin forța de analiză a fenomenului istoric și, după cîte mi se pare, operă din care un regizor poate scoate o mare creație scenică. Operă „contemporană" mai ales, și totodată de autentică intuiție a trecutului nostru. În felul ei, cea mai bună apărută în ultimele decenii. Fiindcă Paul Anghel procedează ca un istoric, dar își comunică rezultatele meditațiilor prin situații, personaje și replici dramatice. El reușește acest lucru — semnul artei autentice — că personajele nu sînt „purtători de cuvînt" ai unor preocupări și idei de azi, și nici ai autorului, ci sînt oameni în carne și oase, ai vremilor acelora, de o desăvîrșită veridicitate. Și totuși, evident, au valoare de simboluri, totul este simbol, totul ne vorbește de un al doilea plan de realități, care este foarte familiar pentru noi cei de azi. Totul se profilează ca date ale unei probleme care, în întregul ei, este enunțată și i se răspunde în piesă. Problemă, date, simboluri studiate cu documentele în față și cu experiența istoriei contemporane în suflet.

Am recitit-o zilele acestea, după ce îmi exprimasem, la apariție, un entuziasm pe care mă temeam să nu-l fi exagerat. Nu. Am regăsit aceeași noroc oasă — fiindcă marile creații sînt și chestie de „șansă" — descoperire a unei „structuri" permanente, în care se schimbă elementele, dar se păstrează configurația lor, și nu mă îndoiesc de mecanismul interior ce a prezidat descoperirea acestei structuri. Nu mă îndoiesc de faptul că această piesă este una din cele mai organic legate de literatura română *contemporană*, că ea n-ar fi putut fi scrisă nici acum 30, nici acum 100 de ani.

„Săptămîna patimilor" este intervalul în care, la Războieni, lui Ștefan cel Mare i se revelează *condiția istorică* a poporului său. Cu toate dimensiunile ei deodată, cu toate surprizele ce o pîndesc, și cu izvoarele eterne ale biruințelor finale, ascunse în adîncul mulțimilor anonime, în care sălășluește uriașa forță de a dura. Oare ar fi gustat oamenii de la 1880 sau din 1920 scena cu solii? Sau extraordinarul episod cu moartea negustorului — el însuși un imens simbol?

Nu vreau să disec, aici și acum, această creație de excepție a literaturii române actuale. Am scris rîndurile de față ca o invitație la lectură și meditație. Și pentru a-mi exprima totodată surpriza că n-o văd scoasă din scoarțele unui număr al revistei „Teatru" de mult epuizat.

Dan ZAMFIRESCU

Din spectacolul „PETRU RAREȘ" de Horia LOVINESCU

arlechin

Reluare după aproape patru decenii

În 1932 afișul Naționalului bucureștean anunța premiera piesei **Ion** de Mihail Sorbul, după romanul lui Liviu Rebreanu. În distribuție: Nicolae Bălțățeanu, Aura Buzescu, Gheorghe Ciprian... Uitat timp de aproape patru decenii, acest text de spectacol care poartă două semnături de mare prestigiu a fost „regăsit" de către Romulus Vulpescu. Spectacolul va inaugura, în octombrie, stagiunea teatrului „Barbu Delavrancea". În rolul titular e distribuit un tînăr actor: Mihail Stan.

„Don Juan" la Belgrad

La Belgrad, colaborări internaționale în vederea deschiderii unei noi stagiuni. Scena lirică este cea care polarizează așteptările: baletul **Don Juan** (a cîta versiune a celebrului motiv?) al compozitorului Werner Egk din R. F. a Germaniei se va desfășura în cadrul scenografic realizat de polonezul K. Pankiewicz.

„Enigma Otiliei" pe scenă

Regizorul Ion Cojar care, cu cîteva stagiuni în urmă, își afirmase hotărîrea de a pune în scenă piesa lui G. Călinescu **Ludovic al XVIII-lea**, n a părăsit ideea de a aduce personajele călinesciene în lumina reflectorului. Se pare că în viitoarea stagiune el va monta la Teatrul Național o dramatizare a romanului **Enigma Otiliei**, semnată de Iosif Biță.

Doi francezi au primit „Ursul de aur"

La ediția din iulie a Festivalului Internațional al filmului de la Berlin, marele premiu „Ursul de aur" pentru documentare a fost decernat unui scurt-metraj francez: „Portretul lui Orson Welles" de François Reichenbach și Maurice Bessy.

Notați, melomani!

Început de stagiune muzicală: orașele Iași, Cluj, Tîrgu-Mureș, Sibiu, București vor fi în octombrie gazdele Orchestrei de cameră din Kiev. La pupitru: Anton Șapaev.

Tot în octombrie, la București și Brașov, Orchestra simfonică a Societății Filarmonice din Budapesta. Prilej de reîntîlnire cu dirijorul Koradi Andras, aplaudat și în alte turnee.

Eroii unei comedii istorice

Evenimentele care au tulburat Anglia și Franța în secolul al XII-lea inspiră filmul „Leul iarna", aducînd în prim plan figurile Eleonorei de Acvitania și a lui Henric II Plantagenetul. Eroii filmului, semnat de regizorul Anthony Harvay, sînt interpretați de doi actori americani de prim rang: Katherine Hepburn și Peter O'Tolle.

Clint Eastwood la Hollywood

Clint Eastwood, actor pînă nu demult ignorat în Statele Unite, se bucură acum, după „Pentru un pumn de dolari" și „Pentru cîțiva dolari în plus", de o mare popularitate. El a încheiat un contract fabulos cu Hollywoodul pentru trei filme. În cel de-al treilea, „Războinicii" va avea ca partenera pe Elisabeth Taylor. De remarcat că nici unul dintre aceste filme nu aparține genului „western", care l-a consacrat pe Clint Eastwood.

Caragiale – nouă ediție completă

Tradiția montării comediilor lui Caragiale, păstrată de excelenta echipă actoricească a Teatrului Național, a primit în ultimele stagiuni o replică. Întîmpinați cu lauri sau dimpotrivă, diverși regizori au apelat la comediile celebre, conferindu-le haine de scenă noi. După **D'ale carnavalului**, în regia lui Lucian Pintilie, la Teatrul „Lucia Sturdza Bulandra", după **O, noapte furtunoasă** la Teatrul „C.I. Nottara" (regia: G. Rafael), din nou **O noapte furtunoasă** și **Conu Leonida față cu reacțiunea**, montate de Romulus Vulpescu la Ploiești, Liviu Ciulei va încheia — reluînd în viziunea sa **O scrisoare pierdută**, la teatrul pe care-l conduce — ediția nouă a montării comediilor. Pe cînd următoarea ediție?

Un dramaturg

Autor al unor piese destinate teatrului de marionete, Alexandru Popescu se făcea remarcat, acum un an și jumătate, publicului Teatrului Mic, unde i se prezenta în lectură dramatizată **Un petec de cer** și **Cochilii de melc**. Se relevau atunci posibilitățile deosebite ale acestui dramaturg de a concretiza scenic o construcție simbolică de maximă abstractizare, cu interesantă rezistență filozofică. Preocuparea cea mai insistentă era aceea a definirii naturii umane în universul ei straniu și anarhic. Piesele — parabole metafizice încercînd să sistematizeze metaforic ceva din haosul etern și nepătruns al lumii din existența ciudată și neliniștită a omului — tulburau prin înaltele lor valori ideatice și prin eleganța replicilor. **Cochilii de melc** amintește de jocul imaginației și al visului, care ridică edificii simbolice de refugiu împotriva zgomotelor terestre ale vieții. Sînt intuite dramele adevărate, care rămîn de obicei opace sub lupa certitudinilor și raționamentelor. Spaimele, obsesiile, frica se traduceau în lirica parabolă dramatică a castelului cu camere în formă de cochilii de melc, în care personajele își pierdeau conștiința de sine, cîștigînd suferința.

Recent, revista „Teatrul" a publicat **Croitorii cei mari din Valahia** a aceluiași autor, **o istorie apocrifă în cinci părți și epilog**. Pentru această piesă pseudoistorică, localizarea și fixarea în timp a desfășurării ei nu constituie decît unul din termenii definirii spiritualității românești. Este vizată perioada de început a istoriei noastre statale (singurul personaj care indică aceasta fiind Voevodul Basarab) pentru sugerarea, prin reverberațiile moderne ale intrigii, a continuității unei anumite structuri spirituale proprii românilor. Piesa a stîrnit interesul teatrelor noastre și s-a anunțat punerea ei în scenă la Teatrul de Comedie din București și la Teatrul de stat din Tîrgu-Mureș.

Marii noștri actori

G. STORIN

Eram student cînd l-am văzut pentru întîia oară, în „Judith" de Bernstein. Decorurile erau de un Traian Cornescu de zile mari; în „Judith" juca Marioara Voiculescu. Textul lui Henry Bernstein simula un tragism întemeiat pe sugestia costumelor, pe rezonanța biblică, pe o poezie de mucava.

Storin era Holofern.

Îmi amintesc din spectacol îndeosebi o singură scenă: aceea în care Holofern asista, nemișcat pe tron, dar înfricoșător, la o dispută a dregătorilor săi aflați în consiliu. Privea în gol, dar mînia și concentrarea i se ghiceau pe figură. Asculta. Miniștrii se învinuiau unii pe alții de fărădelegi și de prevaricațiuni; îi urmărcam în cearta lor meschină, odată cu sala — înfrigurat și temător. Nu știam ce urma să se-ntîmple — dar așteptam izbucnirea teribilă a lui Holofern. La un moment dat Storin ridica mîna dreaptă și o lăsa să cadă ca un ciocan peste capul leului de pe brațul tronului. Se auzea atunci o singură frază rostită teribil și fioros: Urechea mea s-a închis.

La auzul acestor cuvinte soluția regizorului Al. Mihalescu părea firească: dregătorii se prăbușeau, fulgerați, la pămînt. Noi care stam pe fotolii nu puteam să ne prăbușim și noi. Personal am simțit în inimă cuțitul spaimei — așa cum de atunci, nici în teatru, nici în viață, nu l-am mai simțit.

L-am văzut apoi pe G. Storin în alte nenumărate roluri, în care talentul lui se exprima tot atît de sintetic, dar mai puțin primitiv. Considerînd întreaga lui carieră, ne dăm seama că acest actor a jucat foarte mult, dar relativ, destul de rar ceea ce i se cuvenea. Servituțile teatrului particular erau ineluctabile. Publicul cerea piese de bulevard și negustorii de teatru nu se sfiau să li le ofere. Spectacole de artă se încercau destul de rar, și mai rar încă se întîmpla să fie izbutite. Actorii de înaltă calitate se mulțumeau să practice în loc să oficieze.

Dar G. Storin înnobila orice text, acorda conținut celor mai superficiale drame. Fie că juca în „Procurorul Hallers", fie că apărea în „Necunoscuta", el avea măiestria lui Oedip. Nici un alt actor al nostru n-a jucat mai mult Bernstein și Bataille, dar cum ar fi putut să-l uite cine l-a văzut în „Samson", în „Scandalul" sau în „Fecioara rătăcită"?

În afară de Holofernul sus citat, ne place să reținem din activitatea lui, de peste 60 de ani, rolurile cheie. L-am văzut în „Azilul de noapte" al lui Gorki, în care juca pe Satin după ce-l interpretase pe Vaska Pepel, în „Don Carlos" unde era Ducele de Alba, în Don Salluste din „Ruy Blas", în „Simunul" lui H. R.

Desen de SILVAN

Lenormand, în „Îngerul a vestit pe Maria" de Claudel, în „Manasse", în „Domnișoara Nastasia", în „Regele Lear".

Fiecare din aceste roluri ar merita analizat în amănunțime. Fiecare arde ca o făclie în istoria teatrului nostru.

A făcut parte din marea echipă a lui Al. Davila din 1909, a jucat în trupa de la Teatrul Modern, apoi în compania Marioara Voiculescu, la Excelsior, la Teatrul Bulandra... Ori de cîte ori un spectacol al Teatrului Național cerea un plus de măreție, directorii îl invitau pe Storin. Cele mai mari actrițe ale țării i-au fost partenere. Cînd veneau de peste hotare Agatha Birsescu, Marioara Ventura îi solicitau concursul. Și n-a fost glorie bărbătească de scenă în acest răstimp, de la C. Nottara și Ion Manolescu, pînă la N. Bălțățeanu și Emil Botta, lîngă care să nu fi strălucit. Marii autori au căpătat datorită lui împlinirile artistice la care rîvneau. Ne gîndim la Regele Lear, la Anne Vercors, la Dimitrie Karamazov, dar și la acel Manasse, la acel Vulpașin și la acel Michelangelo, în care a servit cu atîta noblețe, cu atîta desăvîrșire dramaturgia românească.

Reflectînd la personalitatea artistică a lui Storin, urmaș în atitea privințe al marelui Radovici, o însușire ni se pare primordială, anume — extraordinara lui prezență. Îl servește desigur în acest scop o impunătoare statură, un fizic masiv, parcă sculptat în piatră, o putere telurică, afirmată involuntar și fără cuvinte. Dar surpriza cea mare nu sta în vigoarea înfățișării, ci în contrastul din prima clipă dezvăluit, cu nespusa lui capacitate de emoție. Acest uriaș este o adevărată comoară de gingășii și de nuanțe, inima lui îi acoperă pieptul. Rareori simte nevoia să-și înalțe glasul, tunător. Preferă să vorbească mocnit cu acel timbru pe care simțirea îl apropie de sunetul violoncelului. Cuvintele au toate acoperirea lor de suflet. Le-o împrumută Storin chiar în cazurile în care a uitat autorul. Are de unde.

Tot ceea ce spune este adevărat și credibil. O imensă înțelegere, o copleșitoare bunătate se revarsă dinăuntrul acestui goliat văduv de orice scelerateță. El domină oamenii pentru a-i lumina, și nu pentru a-i copleși. În mod bizar din efluviile gigantului crește învăluitoare dragostea; cînd se întîmpla ca Storin să iubească pe scenă, femeile își aduceau aminte de Booz al lui Victor Hugo „vêtu de probité candide et de lin blanc" — fiindcă, spune poetul: tînărul este frumos, dar măreț este numai bătrînul...

Dintre armele artistului, cea mai hotărîtoare era însă tăcerea. Numai Morțun, Soreanu, Ion Sîrbu îi puteau sta aproape în această privință.

Cînd tace Storin, totul vorbește pe scenă, și-n primul rînd întreaga lui ființă, oprită parcă într-o elocvență incremenire. Prind glas apoi toate spațiile moarte, liniști și umbre care se află, obiecte inerte și ființe vii, iar magia trece pe nesimțite de pe scenă în sufletul ultimului spectator vrăjit și pierdut în nemărginirile timpului.

Astăzi G. Storin nu mai joacă. El este un stîlp al teatrului nostru, un mare domn și o statuie vie.

N. CARANDINO

Carnet plastic

DIMITRIE GRIGORAȘ

Dimitrie Grigoraș face o pictură care ți se opune. Ca o muzică incomodă, ea nu te învăluie în „sonuri dulci", neproblematice, nu ți se oferă adică sentimental și nu încearcă nici un fel de seducție menită să capteze o bunăvoință senzorială. Nu e vorba aici de o îndepărtare ostilă, ea nu sfidează, nu violentează retina. Dimpotrivă, sub acest unghi, intensitățile tonale sînt foarte reținute, ci, pur și simplu, provoacă, suscită interogația fără ostentație, nedumerind cîteodată, ca un lucru auzit pentru prima oară puțin altfel de cum erai obișnuit și care nu-ți este din această cauză destul de clar, nu-ți este tocmai pentru că încearcă să se definească, să se explice sub ochii tăi.

Artistul experimentează calm, fără fervoare, cu luciditate, distanțîndu-se, nu fără oarecare simpatică pedanterie studioasă și adolescentină, de obiect, de teamă, poate, să nu fie confundat cu el. Această distanțare nu este lipsită de consecințe asupra privitorului căruia i se inculcă sentimentul că se află în fața unei construcții plastice în plină elaborare. Ești nevoit să aștepți, să urmărești procesul ca pe o bucată muzicală pe care, ca să o înțelegi mai bine, crezi că trebuie să o urmărești pe partitură.

Văzută de aproape această partitură își pierde răceala „tehnică", pe care inițial ai fi bănuit-o și, luminîndu-și resorturile intime, se dezvăluie, rînd pe rînd, în componentele sale, ca o laborioasă și răbdătoare tentativă de elaborare a unei realități plastice de sine stătătoare. Operînd la nivelul echivalentelor cromatice, nu a oglindirilor mecanice, artistul nu reproduce „imagini" din natură, ci produce imagini în ordinea plastică a lucrurilor.

La prima expoziție personală de amploare, Dimitrie Grigoraș a adus o confirmare deplină a posibilităților sale mărturisite cu destulă timiditate în unele participări la manifestările colective ale ultimilor ani.

Octavian BARBOSA

EGRANUL MIC

MĂRTURII

În prefața la antologia de literatură populară apărută în 1953, G. Călinescu spunea că această culegere înfățișează un popor care își exprimă cu o mare putere artistică suferințele și aspirațiile către libertate. O dezertație televizată a profesorului Ovidiu Papadima atrage atenția asupra altui aspect: viziunea despre lume a poetului popular. Visul, gîndirea, metafora cîntărețului anonim, trece dincolo de aria lui geografică, el se manifestă ca un locuitor al planetei, vorbește în numele umanității. Cînd spune: „Lume, lume, soro lume!", vrea să fie auzit și înțeles pretutindeni, convins fiind că idealurile lui reprezintă o aspirație universală. Chiar în cazul puțin generos al unei emisiuni de după-amiază, această ideie își putea găsi o dezvoltare fericită. Ne permitem sugestia unei reluări, cu prezentarea unor piese turburătoare prin patosul lor de umanitate, prin expresia cea mai scurtă a simțămîntului și a gîndirii, cum spunea Eminescu. Din analiza unor metafore străvechi s-ar desluși ușor stăruința în sufletul poporului nostru a marilor idealuri, a setei nepotolite de libertate și justiție socială. S-ar spune chiar că puritatea spirituală a rapsodului popular, dorul de liniște și fericire, au devenit idei active, principii ale întregii dinamici naționale. Promovarea în planul umanismului socialist a unei etici elaborată de popor de-a lungul mileniilor luminează ideea unității de care este animată societatea noastră în aceste zile. Iată un motiv de reflecție și o bogată sursă de inspirație pentru emisiunile cu caracter educativ artistic.

★

Într-o vreme în care vorbim foarte mult despre arhitectură, cînd se face simțită căutarea febrilă a unor soluții mai puțin standardizate, evocarea figurii lui Ion Mincu nu este numai un act de pietate. Datele biografice, ca și imaginile construcțiilor sale, amintesc încă o dată că originalitatea în artă izvorăște dintr-o mare cultură. Studiile din Franța, Spania și Grecia, l-au condus pe Mincu la o sinteză care surprinde și acum prin armonie și lipsa oricărei tendințe excentrice, de modernitate țipătoare. Nu el a făcut pentru întîia oară comparația între muzică și arhitectură, dar a trăit cu intensitate legile armoniei, a găsit cheia atît de mult rîvnită a îmbinării funcționalului cu frumusețea. A topi într-o imagine unitară elementele de renaștere, baroc, de mănăstire moldovenească și culă oltenească, iată o performanță care putea deschide calea unei interesante școli de arhitectură. Dar un hiatus s-a deschis între vremea lui și aceea a orașului modern. Ravagiile cubismului provincial, ale eclectismului de antreprizã meșteșugărească se văd și acum. Priviți însă Bufetul de la Șosea, Școala Centrală, Casa Scriitorilor sau Casa Vernescu și închipuiți-vă jumătate din București ridicat după o asemenea viziune. Și închipuiți-vă mai departe un București uriaș făcut din prisme dreptunghiulare. La Suceava arhitectul Porumbescu a luptat mult pentru a impune o Casă de Cultură cu sugestii de arhitectură veche moldovenească. Să fi rămas doar atît din marea lecție a lui Ion Mincu?

★

Ideea unui documentar artistic fără text este acceptabilă cu condiția ca imaginea rămasă singură, să vorbească pentru sine. „Albastru de Voroneț", filmul lui Platon Pardău, Virgil Comșa și Ion Filip, izbutește numai în parte să redea chipul unei Bucovine de pe care nu s-au șters marile frumuseți și virtuți din vechime. Zeloși să cuprindă totul, ne-au purtat cu o iuțeală amețitoare peste obcine și poieni, turle mănăstirești, fresce, pisanii și morminte voievodale, grupuri folclorice și hale de uzină modernă, ruine și clădiri înalte în Cetatea de scaun. Pentru cine cunoaște această lume filmul e un bun prilej de nostalgie, dar el spune puțin sub raportul ideii de istorie continuă, de unitate spirituală. Imaginile lui Iosif Öllerer de o mare poezie, dar mișcarea vertiginoasă a aparatului ni le fură de pe retină cu o adevărată zgîrcenie tantalică. Acest mirific nord al Moldovei merită contemplații îndelungi.

ARGUS

Hamlet — autorul, Hamlet — publicul

Teatrul modern consfințește triumful personajelor secundare. Ies în prim-plan cei care, în vechile tragedii, ar fi rostit cîteva replici ori poate nici nu și-ar fi găsit locul pe scenă. Nu ne mai interesează Oedip, ci Corul. Din cine e format? De unde vine fiecare? Și-a săpat grădina? Crede în zei? Îi convine să facă parte din Cor? Sau nici nu se gîndește la condiția lui, ci se mulțumește să spună ce-i dictează cel de lîngă el?

Se întîmplă ca, despre personajele secundare, nici dramaturgul să nu știe mai mult decît ele însele. Aceste personaje stau undeva în spatele scenei, printre scripeții vineții și marile frînghii care se mișcă și vibrează neliniștite ca-n subteranele unei ghilotine. Din cînd în cînd, sînt luate de după umeri, li se pune în mînă un platou de tablă veche sau o sabie de călău, execută ordinele și revin în umbră: scripeții scîrțîie, frînghiile se încordează iarăși, o pînză neagră pocnește într-un viscol fals — și totul e în afara vieții lor. Viață care nici nu există, fiind înlocuită de rol.

Dar iată că aceste personaje, care nu cunosc mai nimic despre ele, pentru că autorul nu le-a spus, vin astăzi în scenă fără sfială, fără nesiguranțe, singure. Ce e drept, decorul înfățișează chiar culisele: teatrul lui Samuel Beckett ai-i se petrece. Neavînd ce face și plictisindu-se fără eroi, personajele își pun întrebări: („Estragon: *Și noi?* Vladimir: *Poftim?* Estragon: *Am zis, și noi?* Vladimir: *Nu înțeleg.* Estragon: *Care e rolul nostru în toate astea?* Vladimir: *Rolul nostru?* Estragon: *Nu te pripi.* Vladimir: *Rolul nostru?" etc.)*

Există o mișcare înceată și ireversibilă dinspre culise către avanscenă, a celor fără destin sau, cum vom vedea, cu destinul de a nu avea o soartă proprie. Probabil că această înaintare mohorîtă este determinată nu numai de motivele de ordin social, lesne de observat, ci și de altele, ascunse, ținînd de psihologia creatorului. Să vedem. Există, deci, Oedip, regele Tebei, cel furios pe ceilalți și apoi pe sine însuși, refuzînd să mai cugete într-o lume care l-a condamnat să-și ucidă tatăl, există Oedip orbindu-se și, într-un anume fel, biruind. Acesta e destinul lui: e obligat să se pedepsească măreț, pentru o crimă înfăptuită din ordinul zeilor, inevitabilă. Dar regele Laios? Acesta nu apare niciodată pe scenă, nu este nici măcar personaj secundar — dar mi se pare cu neputință ca Sofocle să nu se fi gîndit îndelung la el, la tatăl care s-a născut pentru a fi ucis de fiul său, tragică unealtă cu ajutorul căreia altul să devină măreț. Pentru că Laios, regele cu destin intermediar, trăiește o tragedie dublă: aceea de a ști că va fi ucis și aceea de a fi încredințat că uciderea lui va potența drama și ispășirea superbă a celuilalt, a ucigașului.

Nu, în Oedip-rege, *personajul fără de care nimic nu s-ar putea întîmpla, fără de care nici o dramă nu ar mai avea loc, toți ceilalți rămînînd în anonimat, Laios, nu apare nicăieri. Dar el nu putea să stea veșnic în umbra cu frînghii oribile și iată-l, în sfîrșit, în fața spectatorului — dar abia în fundul scenei și încă fără trup: o fantomă. Fiul său, Hamlet, îi pune întrebări galbene de groază. Dar Hamlet nu mai crede în zei și poate nici în destin: el caută vinovați pe pămînt și vrea să-i pedepsească. În acest scop, (cu totul altfel decît Oedip), e dispus să se prefacă, să ia interogatorii subtile, să recurgă la înscenări. Distanța dintre el și spectatori a devenit mai mică: Hamlet se plînge, Hamlet poate fi șiret. În aceeași măsură a înaintat spre spectatori și personajul secundar: Fantoma blestemă, se căinează, indică soluții, face rezerve, cere jurămînte, între el și Hamlet închegîndu-se, pînă în cele din urmă, relații lipsite de ceremonie: „Așa, sobol bătrîn! Zi, robotești / Atît de tute sub pămînt? Grozav ocnaș!" Dar, oricum, personajul secundar, cel care nu va fi niciodată nici vinovat și nici nevinovat, nici zeu și nici supus umil, și care va prilejui mereu drame, dar nu le va domina niciodată — a intrat în scenă. El se va apropia de mijlocul scenei, apoi de rampă, fără ca rolul său să se schimbe, mereu aproape înger sau aproape demon, mereu Jumătate de om, rareori aspirînd la un destin superior.*

Peste cîteva secole, după ce ajunge — în vremea teatrului romantic — în avanscenă, Hamlet va coborî în sala de spectacol, locul lui fiind ocupat de fostul personaj secundar. Eram mult inferiori lui Oedip. Încercam să credem că semănăm cu Hamlet. Lui Estragon și celor asemenea lui le sîntem egali, ba chiar superiori. Nu numai pentru că relieful lor uman este mlăștinos sau tern, ci și fiindcă au continuat să fie exclusiv personaje secundare, în așteptarea lui Godot, eroul piesei. Semnificativ este că, pe măsură ce se apropie de rampă, personajele secundare nu se îmbogățesc cu trăsături umane, ci apar tot mai sărace. Trecînd de la regele Laios la Fantoma tatălui lui Hamlet, și de aici la Estragon, drama personajului în cele din urmă dispare. Nu și drama autorului.

Pentru ca acest fenomen să aibă loc au trebuit să se petreacă mari seisme sociale, a fost necesar — în lumea burgheză — ca marile existențe neliniștite să semene tot mai puțin cu Hamlet și tot mai mult cu Charlot, pentru care dilema este simplă și îngrozitoare: el nu se mai gîndește cum să-și răzbune părintele, ci cum să-și ducă încă o săptămînă zilele — convenabil, dacă se poate, cu demnitate, dacă se poate.

Nici Oedip și nici Hamlet nu au dispărut însă, ci — cum spuneam — au coborît în sala de spectacol. Dar aici se află nu numai spectatorii, ci și autorii. Regele moare, trăiască autorul-rege! Regele moare, trăiască spectatorul! Marea speranță, exemplul — și nevoia de exemple e mai evidentă decît oricînd — a devenit astăzi, într-o bună parte a teatrului modern, nu personajul eroic, ci autorul eroic, cel care nu abdică de la condiția umană, ci continuă, creînd, să afirme. Discursul care se încheie cu „da!" nu-l rostește personajul Danton, ci Camil Petrescu. Nu eroii lui Horia Lovinescu, Teodor Mazîlu ori Alexandru Mirodan, ci înșiși dramaturgii.

Hamlet, prințul culturii, cel născut cu cartea-n mînă, a devenit autor de piese. În aceste piese, replicile sînt rostite de oameni fără însemnătate, dar adevărul pe care-l ascund sau îl dezvăluie este fundamental. Așa stînd lucrurile, Hamlet nu are dreptul să așeze dibuirile unor jumătăți de gînd, în locul marilor opere îndelung așteptate. Hamlet-autorul nu are dreptul să ute că scrie pentru contemporanii săi, Hamlet-publicul.

Florin MUGUR

POEZIA LUI MIRON RADU PARASCHIVESCU

interpretări

Într-o cunoscută exegeză a poeziei lui Trakl, Heidegger încerca să fundamenteze lectura ca dialog între gîndire și poezie. Din această perspectivă ne-am adresat poeziei din *Tristele* lui Miron Radu Paraschivescu. Ce poate să spună gîndirii „ruina" din „cojile vorbelor" și „spațiile albe printre rînduri" *(Către cititor)*. Aceasta este întrebarea care dă de gîndit, ca să păstrăm termenii solitarului de la Freiburg. Există o ființă a acestei poezii? Se adresează ea gîndirii, ca act reflexiv și urmărire neîncetată a ceea ce dă de gîndit?

Pentru gîndire tipul este mai important, există mai mult decît particularul. Dar tipul este formă, eidos, în termeni greceşti, formă cu un conținut al ei, dincolo de ceea ce spune. Este un limbaj care vorbește fără a fi auzit de urechea obișnuită, fără a fi sesizat în realitatea sa de omul supus zonei fenomenale. Tipul este o realitate ideală, o ființă determinată de gîndire. În tipologie pură, *Tristele* sînt expresia echilibrului clasic. I-a fost dat acestui poet bintuit de fantasme, încercat de toate cutremurele fiziologice și intelectuale, să ne ofere un exemplu de conștiință ordonatoare, de împăcare și de armonie a contrariilor. Interesant de observat este însă faptul că experiența actuală, mărturisită de cele trei cicluri de început ale volumului (*Tristele, Țară, Eros*) a fost anticipată de poeziile din *Primele*, publicate în *Unu* acum patruzeci de ani: ea este o amintire. *Mnemosyna* nu înseamnă desigur numai o funcție, oricît de importantă ar fi ea, ci reprezintă, cel puțin în cazul nostru, însuși tărîmul sigur al artei, amintirea fiind aici vehicolul temei, al temeiului acestei poezii, este deci locul, patria ei. Astfel amintirea nu este întoarcere, ci este *prezență*, este *în-trupare*. Devenirea se exclude și gîndirea contemplă poezia static, ea nu este durată, ci este aceeași, identică mereu cu sine, la început și la sfîrșit. Unde pot fi plasate atunci *Cinticele țigănești* și *Versul liber*?

Încă nu știu! Între *Primele* și *Tristele* spațiul este imens, dar cele două cicluri au aceeași realitate. Sînt aceeași Poezie.

Titlul semnificativ pentru clasicismul poetului este *Coloane*. Poezia se scaldă într-o lumină solară, de cetate grecească. Rigoarea numărului exclude tenebrele, abdică zeul „din mister"! Dar clasicitatea înseamnă cultul unității primordiale, „un refuz de adulter". Convulsiile înseamnă stricarea armoniei. Dispariția unei coloane nu strică însă numărul, ordinea, realitatea ideală, imuabilă, a lumii, existentă odată pentru totdeauna: „Dacă un zeu gelos și crunt / Va face uneori să cadă / Al numărului drept avînt / Care-l abdică din mister / / Tot puritații stați dovadă: / Și-n trunchiul celei ce s-a frînt / E un refuz de adulter".

Tristele sînt o cîntare a „individului senzorial-prezent, ca tip ideal", cum definea Spengler apolinicul. În *Urme*, poetul spune: „Rîvneam ca orice gest din cîte-aș face / Să fie plin, fremătător și cald / Și risipit prin plante, copii și dobitoace, / În pacea zilei clare să mă scald." De altfel tot volumul este un imn al fecundității calme, lipsită de scomptuoșitate, în care imaginile rustice au locul de frunte. În mijlocul acestei lumi, construită după legile eterne ale armoniei clasice, fizice și morale: „Tineri, potop multiplicat în inși / Ge nu cunosc nici bezna, nici țărîna. / Ca zeii trec [illegible] vreme neatinși, / Și neschimbați vor fi întotdeauna. / Din [illegible] își iau statuile modelei / Ca lumii, și podoabă și putere! Să-i dăruie, acesta le e telul / Nebiruit de teamă sau durere. / O flacără își poartă înainte, / Aprins de-o tînără vestală. / I-a aurit lumina ei fierbinte / Peste-a iubirii ploaie vegetală". *(Olimpiada)*.

Imaginea „neschimbării" este una dintre cele frecvente în volumul lui Miron Radu Paraschivescu. Prototipurile clasice sînt imuabile, și poeții acestei formule vor cînta increnenirea lor. Supunerea față de timp înseamnă alterarea inocenței primare, întrarea în lanțul atributiilor și degradarea. De aceea, autorul nostru previne: „Poetule, de ce-ți bagi versu-n timp?" Poezia devine sinonimă cu nostalgia Olimpului, a culmilor înghețate. Ea nu va fi deci posesia clasicității, a echilibrului armonios, ci o expresie a drumului către el, a iubirii de clasicitate, tot așa cum filosofia nu reprezintă decît dragostea pentru înțelepciune, nu și posesia ei.

Sub un titlu ovidian, volumul va abunda în imagistică greco-latină. Sisif, Endymion, Ulise, Aeneas, Janus sînt figurile predilecte. Starea va fi relaxare calmă, singura prielnică în întregime contemplației. Nietzsche spunea că frumusețea trebuie cercetată cu mina sub cap. Ființa încordată nu are acces la *Urphenomene*. De asemenea, poetul vădește o certă aplicare spre universurile artificiale, spre cele artistice îndeosebi. Cîteva poezii sînt dedicate unor mari interprete: Monique de la Brucheilerie, Yma Sumac, Ella Fitzgerald. Sărutul lui Rodin îl prilejuiește un splendid medalion: „Veneau unul spre altul dibuind / Ca noi născuți, sau ca orbiți de pure / Lumini. Ce-n carne uneori se-aprind / Spre a-i conduce forțele obscure / Ca ulmii-ncolăciți dintr-o pădure. / / De nesfîrșite drumuri prin pustie / Dogoarea pîrjolise buza lor. / Cînd s-au găsit acum. Și au să și fie / În fine, unul celuilalt, izvor?" Această preferință mărturisește oroarea de haosul natural, de ceea ce nu se supune geometriei clasice a construcțiilor spiritului.

Dar propensiunea autorului nostru spre clasicitate închide în sine o mare ambiguitate. Refuzînd natura, el alege muzica, la fel de nesupusă tendințelor normative. Mai mult, evocînd adesea cele trei dimensiuni ale timpului: trecutul, prezentul și viitorul, el caută să-l fixeze în nemișcare, prin existența simultană a momentelor, salvînd deci conștiința clasică. Numai că, treptat-treptat, în versurile sale biruie o realitate obscură, purtată de sînge ca o maree, memoria, faptul că e moștenitor, că în el se află adunată existența tuturor înaintașilor: „Ritm adunat prin cazne milenare, / Al unui sînge care nu-i al meu, / Fragilă confluență la hotare, / De seminții, răzbind prin lutul greu" *(Inima)* sau „Noi sîntem urme vii, de sînge, / În care dorm trecute vieți, / Ci raza lor ne mai răsfrînge / Ecoul altei dimineți" *(Mama)*.

În poezia românească mai există o atare considerare a sîngelui, o evocare a funcției sale de purtător al memoriei. Mă refer la Lucian Blaga în volumul *Lauda somnului*. Fără îndoială că prezența imaginii în *Tristele* constituie o reminiscență blagiană, dar prin aceasta nu vrem să scădem cu nimic din originalitatea poetului pe care-l discutăm. O predilecție comună pentru fondul nostru ancestral, o mare conștiință istorică și patriotică îi apropie. Miron Radu Paraschivescu va pune în fruntea unei poezii din ciclul *Țara* cuvintele lui Barrès „La patrie c'est la possesion en commun d'un antique cimetière". Ele exprimă mai bine decît oricare altele însăși concepția din ciclul amintit. Patria este osuariul comun, ca în *Testamentul* lui Arghezi, este stăpînirea „de lungi devălmășii / Țărina unui antic cimitir".

Iată deci că Mnemosyna își dezvăluie treptat devenirea. Mișcîndu-se înainte, ea ne întoarce de fapt înapoi, plonjîndu-ne într-o realitate de mister. Pe această poartă vor intra în poezie tenebrele: destrămarea, moartea, nebunia. Cîștigul artistic va fi însă imens. Convulsionat, poetul nostru este parcă mai artist. Versurile își pierd din transparență, poeziile se supun tot mai puțin intenției ordonatoare, dialogul cu gîndirea devine mai dificil și mai obscur. E. E. Cummings definea poemul drept „Ceea ce nu poate fi tradus", adică nu poate fi explicat, nici înțeles, am spune noi, adică înțeles în alți termeni decît cei care-i sînt proprii. Poezia trebuie cîtită. Iată imagini de El Greco, fascinante prin caracterul lor *stihial* (termenul e întrebuințat în sens blagian. Ginditorul român l-a folosit însă pentru a denumi o categorie artistică din arta bizantină): „Ca Filip al doilea în Escorial / Mă plimb tăcut prin sala de spital / / Îngîndurat și trist și strîns în mine: / Armada mea o fi ajuns ruine? / / Imperiul luminat de veșnici sori / Îmi zace măcinat de negustori, / / Atîtea vămi deschise mi-l despică / Și Țările de Jos mi se ridică. / / Iar cînd privesc prelung într-o oglindă / Văd toată dogma noastră suferindă?" *(Veșnic)*. Poetul va păstra tendința anti-naturală, atît de vie în literatura modernă, de la Baudelaire încoace, exacerbînd-o (Blake spunea: „Calea excesului duce la palatul înțelepciunii", Cred că voia să spună la cel al poeziei). El va celebra spiritul liber, în zborul său independent de „lutul diafan și lăudat", cum ar spune Blaga, ca un înger din gravurile aceluiași Blake citat mai sus. Natura umană impune uneori coerciții prin însăși limitele ei naturale, stingînd țipătul libertății fără margini. *Cămașa de forță*, una din cele mai bune poezii din volum, forțează superlativele și este fără îndoială un mic cap d'operă: „Veșmînt inteligențelor de gală / În mînios și despletit avînt, / Tu împlinești ținuta ideală / A duhurilor rupte de pămînt, / Mai aspră decît pătura de pîslă. / Mai suplă ca oțelul din cătușe, / Tu prinzi, ca jocul apei într-o vîslă. / Corola unei flăcări sub cenușă / / Iar cînd îmbrac manșeta cinepie / Sînt un Ovidiu-n toga virilă, așteptînd / Pe malul getic, ultima solie / Să-i ducă-n Urbe-ntristatul gînd".

Acest aspect al poeziei din *Tristele* este cel apropiat de *Cinticele țigănești*. Opera lui Miron Radu Paraschivescu relevă o uimitoare unitate în structura ei, și dacă *Primele* anunță clasicismul unora din poeziile *Tristelor*, *Cinticele* sînt izvorul altora. Răspundem deci întrebării de la început, referitoare la locul *Cinticelor* față de *Tristele*. Există aici poezii excepționale, care aduc aminte de rafinamentul expresiv și de adîncimea *Cinticelor*. Iată *Conjuncții*: „Asta ni-i harul: / bravi cetățeni, / Eu și groparul / De la Văleni. / / Timpul ca fumul / Cît se perindă. / Ne suntem unul? Altui oglindă. / / N-avem hotare / Zile și luni. / Totul ne pare / Plin de minuni: / / Lui i-e pămîntul / Cert adăpost. / Mie, cuvîntul / Singurul rost. / / După ce-ngroapă / Fostele vieți, / Vine de-mi sapă / Pentru puieți. / / Beci și fîntînă / Tot cu lopata / Harnica-i mînă / Mi le-a dat gata. / / Zice: -Cutare / Azi a murit- / Eu scot țigare. / El dă chibrit / Și a plăcere / Fumu-l sorbim / Într-o tărece / De țintirim".

Ajuns la un moment în care se poate aprecia o activitate poetică în toată semnificația ei, opera lui Miron Radu Paraschivescu trebuie considerată ca una din cele mai însemnate din acești ani, prin deschiderea problematică, noutatea și echilibrul deplin al expresiei.

Aurel Dragoș MUNTEANU

NICOLAE KRUCH
„PORTRET DE FETIȚĂ"

Un strălucit eveniment cultural

(Urmare din pagina 1)

— trei lecții. Duminica și sărbătorile erau consacrate excursiilor la Slănic, la Suzana, sau în alte părți ale țării.

Secretarul Comitetului orășenesc de partid, primarul orașului, Ion Băjenaru, arată progresele culturale și instituțiile nou înființate, propunînd să se reînființeze o tipografie ca aceea a „Neamului Românesc" din Vălenii de Munte, în care N. Iorga a dat la lumină atîtea cărți de mare răspîndire în popor.

Festivitatea se încheie cu irupția în sală a unui grup de pionieri: băieți cu tobe și trimbițe, iar fetele în costume naționale, cu buchete de flori. Frezidiul ascultă în picioare împreună cu sala întreagă, cînd una dintre pioniere, cu glasul limpede și vibrant de emoție, salută evenimentul și pe oaspeți.

Vizităm apoi casa veche românească, în care a locuit neasemuitul profesor al neamului, în care a proiectat mărețe lucrări științifice și le-a realizat cu prodigioasa-i putere de muncă. Profesorul N. Simache binevoiește să ne călăuzească prin încăperile frumoasei clădiri, restaurată după cutremurul din noiembrie 1940, care l-a silit pe învățat să se refugieze la Sinaia. O parte infimă din biblioteca de circa două sute de mii de volume, dăruită prin testament statului, este păstrată în două dulapuri. Pe ziduri, icoane vechi, gravuri, stampe, portrete de familie, tablouri în ulei. Prezența marei umbre este copleșitoare și comandă respectul.

O mulțime neobișnuită s-a adunat la dezvelirea bustului în piațeta cu flori și verdață.

Iau cuvîntul prim-secretarul Comitetului județean de partid, președinte al Consiliului provizoriu județean, Dumitru Balalia, și cercetătorul științific Ștefan Ștefănescu de la Institutul de Istorie „N. Iorga" din București.

Tot tineretul școlar este prezent. Mulți dintre adolescenți au ocazia să afle întîia oară cine a cinstit orașul lor și a ctitorit cultura română modernă. Fie ca făclia, trecută în mîinile lor, mîine să lumineze mai departe conștiința cetățenească și patriotică și să îndrumeze poporul nostru pe căile și către culmile pe care le-a întrezărit vizionarul de la Vălenii!

Viață și societate în rostirea românească

Viețuire lină și cumplită

Straniu lucru, să păstrezi din tot buchetul de funcții al unui cuvînt doar o funcție și din risipa lui de înțelesuri doar un înțeles. Toată exuberanța vitală a cîte unei făpturi spirituale, cum e cuvîntul, se poate stinge uneori, iar cuvîntul se închircește atunci și se fosilizează, pînă la a deveni ce a ajuns „cumplit" în limba noastră: un termen monovalent și ca funcție și ca înțeles, în care cel mult poți citi ceva, ca într-o fosilă.

Dacă tot ce este viață și evoluție înseamnă diversificare, cum s-a spus, atunci cum e cu putință ca, dinainte de controlul lucid adus de grămăticii cîte unei limbi atunci cînd ea devine cultă, aceasta să-și înghețe cuvîntul în cîte un înțeles, în cîte un o spaimă? Straniu lucru.

În *cumplit* regăsești degradă varietatea funcțiilor, cea de a fi verb (a cumpli), substantiv (cumplire), adjectiv (cumplit) și bineînțeles adverb. Astăzi cuvîntul nu are decît ultimele două folosințe, care sînt ca și una. Pe de altă parte, a cumpli, cumplit, cumplire aduceau o varietate de înțelesuri. Astăzi a rămas din ele doar spaima.

Se putea astfel spune și s-a spus „viețuire lină și cumplită", în măsura în care cuvîntul deriva din compleo-ere și păstra înțelesul de a umple, împlini, completa. În veacul al XVI-lea *a cumpli* însemna a isprăvi, a consuma, dar și a sfîrși pe cineva, a pierde, a face să dispară, iar la reflexiv însemna a dispărea, a sfîrși. „Să se cumple rău păcătoșilor" (să ia sfîrșit); „să cumple sămînța lor" (să piardă, să facă să dispară), spunea Coresi. Aproape de noi, chiar un Gala Galaction putea traduce, cu forma reflexivă în sens de pierdere, risipire: „Cumplră-se în deșert zilele lor". Dar pentru sensul, tot reflexiv de a pieri, a se pierde, stinge, oricare scriitor de astăzi l-ar invidia pe diacul acela care a putut scrie: „Cumplră-se ochii miei în cuvîntul tău."

Trecut în substantiv, a cumpli dădea *cumplire* și chiar *cumplit*, cu pluralul cumplite. Cumplire însemna sfîrșit, capăt — „Și măriei lui nu e cumplire" (nu are sfîrșit) sau altădată: „Spune-mi, Doamne, cumplirea mea", stă scris în Psaltirea Scheiană — apoi însemna neîndurare, cruzime, ba chiar zgîrcenie, lăcomie, cu ultimele sensuri întîlnite la Anton Pann. Iar substantivul cumplit păstra în plus înțelesul frumos de totalitate, ca în „cumplitele (totalitatea) datoriilor mele", din Dosoftei, sau înțelesul de conținut complet, capăt, margine, sfîrșit, limită extremă. „În cumplitul lumei" stă scris tot în Psaltirea Scheiană. Cît despre cumpliciune, cu sens de cruzime, grozăvie, sau cumplitate, pentru zgîrcenie, ele nu aveau sorți deosebiți de viață.

Și era, firește, adjectivul *cumplit*, în care trebuiau să-și afle cumplirea toate acestea. Căci el era cel care muta toate înțelesurile în cel de groază, spre a le lăsa să se fosilizeze acolo. Într-adevăr, cumplit însemna, atît: complet, întreg, desăvîrșit, cît și: neîndurat, aspru, groaznic, sfîrșind în adverbialul peste măsură, extrem, foarte. Astăzi îl găsești doar ca groaznic, nemilos, feroce, de o parte, ca adverbialul cu valoare de superlativ tare, strașnic, de alta.

Cînd întîlnește trecerea aceasta de la un sens stins și formal (complet, încheiat) la unul de o intensitate maximă (groaznic), Tiktin spune, în Dicționarul său, că ea îi este surprinzătoare. El se întreabă dacă nu cumva înțelesul de groaznic derivă din asocierea adjectivului cu substantive ca întuneric („e complet întuneric", spunem și astăzi) sau foamete; dar se întreabă numai. Lingviștii de mai tîrziu aveau să ducă mai departe această sugestie, spunînd că efectiv asocierea lui cumplit, ca atribut, cu substantive de soiul lui: întuneric, ger, sete, durere, avea să fixeze, prin „contagiune semantică", sensul lui cumplit în groaznic. Că apoi acest groaznic a putut fi întrebuințat din nou funcțional — ca în multe alte limbi, în greaca veche sau în franceză cu „teribil" de pildă — și că deci s-a putut spune „dor cumplit" (Alecsandri) sau „o duce cumplit de bine", nu mai schimba înțelesul cuvîntului; contagiunea se făcuse.

Dar îți dai seama că problema nu e de simplă lingvistică și că pierderea unor înțelesuri are ea însăși, de astă dată, un înțeles, pe linia sensibilității românești. Simpla „contagiune semantică" de care ni se vorbește, ar putea ridica o nouă problemă: de ce asocierea s-a făcut mai degrabă în sens rău decît în sens bun? de ce pentru conștiința românului mai degrabă rău (întunericul, durerea, gerul) este complet și împlinit, nu și binele?

Ar fi o amară experiență spirituală aceasta, cum că numai răul se împlinește pînă la capăt, în timp ce binele este întotdeauna parțial. Cineva găsea, mai de mult, că din toate folosințele verbului a fi, cea mai semnificativă pentru noi este: n-a fost să fie. Și experiența aceasta de neîmplinire ar părea, la urma urmelor, în consonanță cu predilecția trecută pentru Psaltire, cu tristețile din „Învățăturile lui Neagoe" și nemîngîierile din „Divanul" lui Cantemir, sau cu înțelepciunea, cutremurată în adîncul ei, a cronicarilor. Cumplite vremi, spusese unul dintr-înșii.

Dar, dacă nu e un răspuns, ci doar o denumire să vorbești de „contagiune semantică", pentru fixarea lui cumplit într-un singur înțeles, la fel nu este o explicație să invoci încă odată tristețile sufletului acestuia. Nu numai sufletul boteează lucrurile, ci și mintea. Cu mintea sa și din condițiile sale de viață, românul a putut înțelege într-un fel deosebit lucrurile, dincolo de tristeți, și a putut înscrie în limba sa înțelesurile.

Nu faptul că întunericul, gerul, durerea sau setea sînt complete face din complet ceva cumplit, ci poate simplul fapt că e vorba de ceva *complet*. În natură nimic nu e complet. În viață nimic nu este. În gînd de asemenea. Nu e oare cumplit să împlinești și închei aceea ce păstrează statornic un rest? E ca și cum ai ucide o ființă cu pruncul la sîn.

Natura de care românul nu se putea deslipi era altfel decît orașul și cetatea. Acestea puteau fi încinse de ziduri și erau zid, pe cînd românul aruncat printre dealuri și munți (cărora le și dădea nume, pe cînd orașelor și rîurilor la dădeau alții nume) nu știe de ziduri și porți. Carpații nu închid un orizont și nu despart: au unit și unesc. Nici orizontul nu e încheiat, așa încît noi spunem mai degrabă zare decît orizont, nici lumea din jurul tău nu e încheiată, împrejmuită și împietrită în locul ei. Lumea e fire, iar firea nu are cumplire, cum nu avea mărirea aceluia din psalmi.

Dacă acum te ridici la lumea gîndului, care nici ea, laolaltă cu natura și viața, nu îubește împietrirea, înțelegi că și aci — sau poate mai ales aci — complet poate însemna cumplit. Nu numai gerul poate fi cumplit, gîndul e și el așa, cînd îngheață, devenind dogmatic, cum spunem astăzi. Dacă ești dator să duci gîndul la încheiere, este cumplit, pentru tine și ceilalți, să-l duci pînă la închidere. Multe cugete, într-o lume lucidă cum e cea de astăzi, unde miturile și credințele nu au dreptul și putința să deschidă gîndul înspre altceva, se întorc asupră-le și caută completitudinea, sistemul închis. Într-un fel, lumea contemporană l-a și obținut, ni se spune, dar făcînd pe om să plătească un preț greu, cel al unidimensionalizării sale.

Din experiența românească minoră, în natură și în marginea cetății, s-a desprins totuși o înzestrare pentru concepțiile deschise ale gîndului, care sînt și cele ale culturii înainte mergătoare. Ceva în civilizația științifică a zilelor noastre ar sta sub blestem, dacă ea n-ar păstra un rest. Este bine atunci să-și însușească civilizația aceasta tocmai o lume ca a noastră, unde s-a păstrat o bună întîlnire cu restul din lucruri, unde așadar niciodată acest sistem nu ar putea totaliza, cumpli, aspirațiile și înțelesurile omului.

Am pierdut bogăția unui cuvînt, dar am cîștigat un sens de viață și gînd. Iar astfel, omului de astăzi, care se teme că ar putea fi ceva cumplit în propria lui creație, spiritul românesc îi poate sugera, cu etimologia cuvîntului cumplit, de unde începe și unde sfîrșește cumplirea.

Constantin NOICA

ÎN JURUL UNUI CONCEPT

(Urmare din pag. 1)

peramente subiective, nici imaginativii, la care icoana lumii suferă o transformare fantastică". Cultura română, altfel spus, nu cunoaște formele extreme ale subiectivismului și, necunoscîndu-le în cîteva secole de viață spirituală, e puțin probabil că de aici înainte perspectivele artei să se deschidă către formulele fantastice, de *„exaltare romantică și barocă." Clasicismul realist, înclinarea spre tronie și umor*, ar constitui, stilistic vorbind, însușirile cele mai distincte ale literaturii române și, totodată, dovezile cele mai sigure ale romanității ei. Seducătoare ipoteză, deși nu T. Vianu e cel dintîi care o face. E Lovinescu vorbește și el de concizia, lapidaritatea latină a stilului, iar G. Ibrăileanu considera, din cu totul alte motive, *supunerea la obiect*, limitarea, altfel spus, în cadrul realului, ca fiind una din trăsăturile de bază ale literaturii române. Opinia din urmă Tudor Vianu o citează în sprijinul demonstrației sale și, de ar fi mers mai departe, ar fi putut găsi puncte de sprijin și la T Maiorescu. Simțul măsurii, sentimentul adevărului și al *naturalului* sînt, se știe, însușirile, după Maiorescu, ale *Direcției noui*. T. Vianu e, deci, în direcția junimistă sau mai bine zis în tradiția de a gîndi a lui Maiorescu, aici ca și în alte soluții pe care le aduce în literatură, opera după el, elaborației atente, fructul unui efort estetic superior. Ideea *muncii* din estetica sa găsea o exemplificare imediată și, aparent, fără replică, în literatura română, unde, cu adevărat, chipul de a gîndi realistic, o vocație chiar a realului, se observă numaidecît în opera clasicilor, ca și în scrierile mai noi.

Verificată în multe cazuri, ideea nu acoperă însă în totalitate sensibilitatea literaturii române și nu epuizează varietatea ei de tipuri. S-ar putea, dimpotrivă, face o demonstrație contrară, dovedind o continuitate, la nivelul aproape tuturor scolilor și formulelor literare, ceea ce am putea numi tipul subiectiv și fantastic. Pare curioasă la cineva care a scris studii întinse despre Eminescu, Macedonski și a urmăririi în toate metamorfozele ei, literatura modernă. Pare [illegible] *realistic*, dacă n-ar exista, la Tudor Vianu, o justificare subiectivă. Om de formație clasică, Tudor Vianu e și, altfel, (temperamental) un intelectual ce crede în vocația binelui și în forța individului de a-și stăpîni prin rațiune pasiunile. Jurnalul său e, în acest sens, fișa de temperatură morală a unui suflet clasic, bucuros de toate achizițiile civilizației și culturii moderne. *Clasicismul realist* e, deci, un concept bovaric, o proiecție temperamentală la Tudor Vianu, dar, firește, nu e numai atît. E și o realitate estetică și psihologică, verificată în cultură. Meritul lui Tudor Vianu e de a fi pus-o cu claritate în evidență, în acel stil plin de nobilă gravitate, propriu modului său de a discuta chestiuni, în fond, atît de dificil de fixat în concepte care să dureze mai mult de un sezon literar. Recunoscînd, deci, valabilitatea sau, ca să fim în linia relativismului critic modern, posibilitatea unei definiții a sensibilității literare românești, să vedem și partea ei ascunsă, subiectivă, neguroasă, unde dezlănțuirile pasionale și imaginative nu mai întîmpină frîna spiritului echilibrat. Ca și cea dinainte, expresia literară a acestei vocații e de ordinul evidenței. Eminescu, Macedonski, C. Stere, Lucian Blaga, mai înainte Heliade Rădulescu și Hașdeu, iar înainte de toți D. Cantemir și Budai-Deleanu, sînt niște mari subiectivi dezlănțuiți, orfei neguroși, cu o mare putere de a închipui lumi suprareale și de a vedea urieșește. Fantasticul e modul lor de a exista, ca intelectuali, și această vocație a dezordinii, pluralității, se face simțită pînă și într-o știință severă ca filologia, unde Cantemir, Budai-Deleanu, Heliade, Hașdeu, au avut cîte ceva de spus. Aceștia și alții, într-un sens mai larg, au o vocație a *subiectivismului*, văd, cum zicea I. L. Caragiale, enorm și sînt monstruos. Tradiția lor e puternică în toate fazele culturii noastre, chiar și în acelea în care clasicismul e dominant. Să ne oprim la un singur tip de subiectivitate artistică și anume acela al fantasticului, ignorat în clasificarea lui T. Vianu, subsumat ideii și stilului clasicist, de G. Călinescu. Și, în fine, apreciat de E. Lovinescu ca o manifestare de tinerețe a unei literaturi ce trebuie, pentru a se sincroniza cu mișcarea estetică europeană, să renunțe la stilul liric și la spiritul paseist. Să precizăm că fantasticul nu e o categorie eminamente lirică și, fără paradox, cei mai mari fantaști sînt niște tehnicieni ai imaginației, niște observatori [illegible] (unii dintre ei) ai delirului sau ai enigmaticului. Scriitorii români au o vocație specială pentru ceea ce depășește ordinea și realul, și chiar la cei mai cumpătați dintre ei (Sadoveanu) aflăm gustul pentru ceea ce e lunar și neguros în elemente, marea plăcere, într-un cuvînt, de a construi utopii. Această proiecție misterioasă și, indiscutabil creatoare, a spiritului românesc, o descoperim în literatura mai tuturor scolilor literare, chiar și la autori cu o structură clasică (I. L. Caragiale) sau eminamente realiști (Liviu Rebreanu). Se poate vorbi, în acest chip, de o tradiție a fantasticului românesc, de o vocație, deci, a spiritului insurecțional, a marilor proiecții subiective, în cultura noastră. Eminescu, în *Sărmanul Dionis* și celelalte povestiri, de o valoare îndiscutabil europeană, spiritualizează formula romantică într-un chip pe care nu-l întîlnim nici la Jean Paul, nici la Novalis, posibilele sale modele. Dar formula romantică a fantasticului eminescian, relativ tardivă de o raportăm la mișcarea literară europeană, rămîne singulară în cadrele literaturii noastre. Ce s-a impus, după 1900, mai ales, e tipologia reluată, și aceasta, de realiști și de micii romantici provinciali, cum le zice cineva. Fantasticul românesc își caută alte direcții și alte formule, mai sincronice. În cîteva din prozele lui Macedonski, simțim efluviile noi ale *decadentismului*, în sensul etimologic și istoric al termenului. Apare, evident, aici, cultul straniului, plăcerea de a fantaza, de a descoperi latura imaginativă și misterioasă a lucrurilor simple. E nuanța pe care o vor dezvolta, în prozele lor poetice, Dimitrie Anghel și Tudor Arghezi, cu un accent special, la acesta din urmă (în *Ce-ai cu mine vîntule*) pe sensul parabolic și polemic. Sensibilitatea specială la grotesc și gustul pentru ceea ce e spectaculos și misterios, în ordinea existenței, le aflăm în scrierile atît de singulare ca expresie, ale lui Matei Caragiale și Ion Minulescu. Fantasticul de factură simbolistă a celui din urmă se realizează mai ales în parodia savantă și umoristică din *Cetății-le noastre*, în timp ce Adrian Maniu și Ion Vinea, cu puncte de plecare în literatura simbolismului, tind spre formula umorului negru și a absurdului. E punctul estetic la care ajunge cu alte mijloace și, evident, cu altă măsură a talentului, și Urmuz, și, după el, *integraliștii* noștri. Sub forma fabulosului de tip popular regăsim tipul subiectiv și fantastic în proza lui Sadoveanu (*Nopțile de sînziene*) și Gala Galaction (*În pădurea Cetoșmanei*), pentru ca, la scriitorii din generațiile mai noi, fantasticul să se deschidă spre alte experiențe literare, cum este acea a analizei stărilor obsesive, sau a simbolurilor existențiale. Revenirea epicii fantastice la mituri și, deci, la filozofie, e, iarăși o caracteristică a prozei moderne, chiar dacă tendința mai generală e de a fixa epica pe planul observației exacte și a creației de tipuri. M. Eliade, re-mitizează sau, mai bine zis, spiritualizează în sensul unei simbolistici moderne, fantasticul românesc, apelînd la motivele magice ale literaturii populare. Și, ca să mai dăm un exemplu, amintim pe scriitorii tineri de azi care, în pas cu evoluția literară și în linia unei tradiții puternice, folosesc narațiunea fantastică pentru a sugera miturile existența individului, adîncimea neliniștirilor sale. Literatura română figurează, deci, nu numai un spirit clasicist armonios, un mod realistic de a observa și de a judeca în limitele realului, dar și o vocație, tot atît de puternică și, îndrăznim să zicem, tot atît de specifică, pentru partea nevăzută a existenței. Românul e, deci, nu numai *clasicist realist*, iubitor de ordine și claritate latină, ci și un fantast și un vizionar tulburat de inima neguroasă și enigmatică a lucrurilor.

LITERATURĂ — PRESĂ — PUBLICISTICĂ

(Urmare din pag. 1)

ții, de problemele ei generale și zilnice, își afirmă părerile prin presă. Ceea ce nu se întîmpla în trecut, ceea ce reprezintă un efect specific al epocii noastre și al socialismului.

Am spus și repetat mai sus, definind pe publicist, că el este un om care scrie în presă, fără a fi profesionist al scrisului, nici scriitor, nici gazetar. „Nici gazetar" e firesc, e de la sine înțeles, căci gazetarul e însăși presa, el e profesionistul **dinăuntru**, el e specialistul tocmai al informației și dezbaterii zilnice de probleme generale cetățenești și naționale: el nu poate face publicistică, deoarece, și din moment ce, face gazetărie. Dar de ce „nici scriitor"? Scriitorul nu este, oare, prin raport cu presa, un profesionist oarecare, un cetățean din masă și **din afară**? Teoretic, așa e. Dar, istoric, a fost cu totul altfel.

Pînă în epoca noastră, pînă mai ieri, scriitorul a fost gazetar. În perioada istorică de afirmare și dezvoltare masivă a presei, în epoca în care presa a devenit una din formele, și forțele, culturii și civilizației moderne, scriitorii au fost gazetari, nu printr-o înclinație de talent sau printr-o afinitate de har, ci, dacă privim lucrurile în străfunduri, printr-o fatalitate de pîine: ideile, concepțiile, credințele, au fost, de cele mai multe ori, momentul al doilea. Realitatea hotăra cu tărie, implacabil, că literatura nu își hrănește omul, că poezia, romanul, nuvela, drama, nu pot fi o meserie, o condiție socială. Scriitorului îi era indispensabilă o profesiune, care nu putea fi profesiunea literaturii, îi trebuia — așa numita profesiune secundară, — de fapt, profesiune principală: funcționar, profesor, medic, avocat, inginer, ofițer, popă, nu există meserie care să nu fi numărat, printre breslașii ei, pe scriitor, și despre care să nu se fi spus că „a dat scriitorj", cînd, de fapt, scriitorii „dădeau", — oftînd, gemînd și scrîșnind — funcționari, medici, avocați etc. etc.

Dar scriitorii „au dat", mai ales, gazetari, gazetăria a fost, într-adevăr, meseria scriitorilor. Și ea mai ales s-a transformat, din profesiune secundară în meserie principală, pînă într-atît, încît a devenit Profesiunea lor, unica, trecînd literatura în zona tainei lor particulare, a singurătății de noapte, a „cîntecului" și „visului" de unul singur, fără obligație și exigență lucrativă. Un mic exemplu: eram copil, prin primele clase ale liceului, cînd, mergînd acasă la Tudor Arghezi, în bulevardul pe atunci Elisabeta, am văzut, pe ușa apartamentului pe care îl ocupa în Casa Corpului Didactic, o placă de metal, pe care erau gravate următoarele cuvinte: „Ion Theodorescu — Journaliste"; aceasta la o bună bucată de timp, **după ce apăruse „Cuvinte potrivite", și poate chiar „Flori de mucigai", de Tudor Arghezi.**

Presa i-a absorbit pe scriitori, așa cum industria absoarbe pe țăranii fără pămînt, le-a dat meserie și leafă, așa cum paza de noapte pe ogoare, în vii, la porțile fabricilor, la obloanele lăsate ale magazinelor, dădea muncă (atît de grea) și pîine (atît de neagră) bieților albanezi rătăciți, cu fesurile lor albe, pe meleagurile noastre, pentru că erau oameni curajoși, cinstiți, și buni minuitori ai puștilor străvechi, cu cocoș și cu țeavă lungă. Presa i-a absorbit, zic, pe scriitori, și i-a atras, și i-a reținut, i-a chinuit grozav ca pe ocnași, dar i-a și fermecat, i-a răsfățat, le-a dat satisfacții enorme, printre care aceea de a le dezvălui lor înșile o vînă de talent nebănuit, o forță de creație necunoscută și nesperată, o eficiență publică și socială, — cu două tăișuri, e drept, dar promptă, vizibilă, îmbătătoare. Le-a luat și mult, foarte mult, și nu încape îndoială, că atmosfera agitată, gălăgioasă și picloasă a redacțiilor de odinioară, efortul macerant al articolului zilnic, spiritul fragmentist, efemer și pragmatic al presei, au ucis și îngropat multe daruri fecunde, multe inspirații excepționale, multe opere literare mărețe. Lamentația violentă a lui Eminescu: „scriu de meserie", are un sunet lugubru, și același răsunet pînă în zorii epocii noastre.

Ce au dat presei scriitorii și literatura, este desigur cu mult, mai mult: i-au dat ideile, flacăra, stilul, programul, forța care a dominat mișcarea ideologică, politică, culturală și morală ale unui veac și jumătate, i-au dat orizonturi noi, preocupări variate, specii necunoscute, — i-au dat enorm, i-au dat, dacă nu înfățișarea specifică, în orice caz substanța cea mai adîncă, cea mai cuprinzătoare.

Dar, am spus, nu este vorba despre asta, și nici nu poate fi. Fapt e că scriitorii au fost gazetari, cu un efect mai adînc decît aiurea, deoarece la noi „începuturile literaturii moderne și ale presei au coincis, s-au confundat. Fiind gazetari, scriitorii noștri au fost purtători de conștiință cetățenească, prin activitatea lor permanentă, prin prezența lor zilnică, prin profesiune. Atitudinea scriitorului era afirmată din primul moment, prezența lui, acolo unde se jucau destinele patriei o preceda pe a celor mai mulți. Poate că ar trebui privită, cîndva, mai îndeaproape legătura dintre faptul că între 1820 și 1860, scriitorii erau creatorii și stăpînii presei, și erau pepiniera cea mai importantă a cadrelor de conducere ale vieții politice și culturale a satului: Bălcescu, Eliade, Kogălniceanu, Alecsandri, Ghica, Bolintineanu și cîți alții — oameni de presă, conducători și creatori de opinie publică, ctitori de stat și de cultură. Situația nu a durat mult în această formă **aproape** ideală, dar ea a lăsat urme adînci.

Iată de ce era absurd de a se vorbi despre scriitori ca publicișt

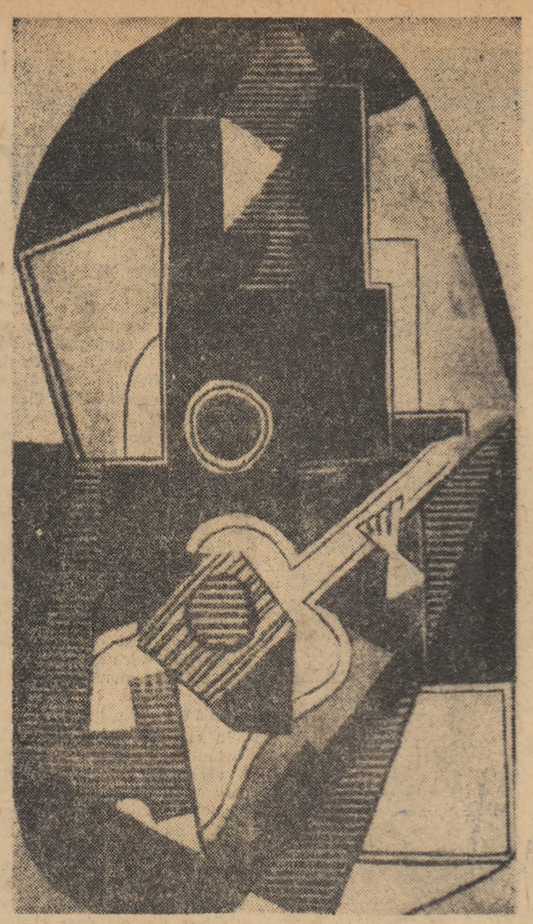

1903 — *PICASSO — GHITARISTUL* — *1920*

GERTRUDE STEIN ŞI CUBISMUL

cărţi şi idei

Ceea ce a apropiat-o pe Gertrude Stein de Picasso şi, în general de grupul Bateau-Lavoir, nu a fost simpla curiozitate a unei colecţionare de artă, dotată cu un acut discernămînt estetic şi sensibilă la noul în pictură, ci mai mult o afinitate spirituală, un fel comun de a privi şi exprima realitatea. Gertrude Stein s-a stabilit la Paris în 1903 şi l-a cunoscut pe Picasso cu un an mai tîrziu. Abordînd cubismul, Picasso, împreună cu Braque şi ceilalţi, pornea de la observarea realităţii imediate şi pătrunzînd-o, încerca să realizeze ulterior o structurare geometrică a subiectului, din care orice coordonare armonioasă, discursivă şi descriptivă a planurilor trebuia să fie eliminată. Pentru a reda formei valoarea ei proprie, cubiştii, în preocuparea lor de a interpreta obiectul, au făcut loc unei ambiţii noi, aceea de a crea — plecînd tot de la obiectul privit — o formă independentă de el, completă în sine, viabilă printr-un echilibru propriu. Ceea ce au vrut de fapt a fost o reinoire a viziunii, o reimpulsionare a privirii, o participare care să corespundă dinamicii fără precedent a epocii contemporane. La Paris, Gertrude Stein venise c-un bagaj ce conţinea toate aceste principii, cu o singură deosebire însă: mijloacele ei de expresie nu erau pinza, pensulele şi vopselele, ci, hîrtia şi cuvîntul. La Harvard fusese studenta preferată a lui William James, autorul „Principiilor psihologiei", care lansase teoria fluxului conştiinţei, a caracterului continuu al gîndirii, în care prezentul contemplat se dizolvă într-o perpetuă devenire deschizînd totodată o nouă perspectivă psihologiei şi lingvisticii experimentale, cu atît mai mult cu cît pentru James limbajul trebuia să-şi recapete valoarea în sine, valoarea şi semnificaţia fiecărui element în parte: „S-ar cuveni să vorbim despre sentimentul şi, sentimentul *dacă*, sentimentul *dar* şi sentimentul *de* cu aceeaşi uşurinţă ca despre sentimentul de *albastru* sau despre senzaţia de *frig*. Totuşi n-o facem: atît de înveterat a devenit obiceiul nostru de a recunoaşte numai existenţa părţilor substanţivale, încît limba se refuză oricărei alte utilizări". Tocmai lucrul acesta a încercat să-l realizeze în creaţia sa Gertrude Stein. Adusese cu sine la Paris această bază teoretică pe care avea s-o folosească treptat în scrierile sale, zămislite paralel cu încercările pictorilor cubişti. Asemenea lor, intenţiile ei fuseseră de la început să-i ajute pe cei din jur să-şi schimbe optica: „...şi aşa în vremurile acelea timpurii voiam să ştiu ce se află în interiorul fiecăruia, ceea ce îi făcea să fie ceea ce erau şi eram profund convinsă că aveam nevoie de lucrul acesta ca să-i ajut să schimbe ceva...", ca mai tîrziu să revină: „...apoi am început din nou să mă gîndesc la natura care rezidă în oameni. A început să mă intereseze enorm să ascult cum toţi spun acelaşi lucru mereu şi mereu cu infinite variaţii, dar mereu şi mereu pînă cînd, în sfîrşit dacă ascultai cu mai multă încordare puteai să auzi cum acel lucru rostit se ridică şi cade şi pare-teai spune tot ce se află în ei, nu atît din cuvintele ca atare pe care le rosteau, cît din gîndurile lor cît mai ales din mişcarea gîndurilor şi cuvintelor lor nesfîrşit aceeaşi şi nesfîrşit diferită..." Este drumul generalizării şi-al integrării totodată pe care l-au urmat cubiştii în prima fază, ritmul perioadei căpătînd în cazul ei o valoare echivalentă cu cea a conturului de pe o pînză cubistă, iar repetiţia nefiind altceva decît reprezentarea lexicală a fringerii conturului, deoarece în timp ce pictorii ajunseseră la concluzia că realitatea nu este percepută decît treptat, în fragmente, Gertrude Stein ajunsese şi ea să susţină că: „...existenţa fiecăruia, simţirea oamenilor, felul lor de a înţelege toate lucrurile şi toţi semenii se realizează prin repetiţie". Debutase în literatură cu un roman de factură convenţională, publicat abia post-mortem, ca apoi, traducîndu-l pe Flaubert, să scrie în stilul său trei nuvele despre destine americane.

La Paris, cunoscîndu-l pe Picasso, a început să-şi pună în aplicare ideile formulate sub îndrumarea lui William James fără ca să renunţe pentru început cu totul la naraţiune, dar reducîndu-şi personajele la tipuri aşa cum o silea noua formulă: „Tipurile de oameni puteam zugrăvi, dar o fiinţă umană întreagă, percepută în una şi aceeaşi clipă, cu alte cuvinte, în timpul actului de percepere a acelei persoane era un lucru foarte greu de transpus în cuvinte". Naraţiunea, descrierea implicau memorie, înregistrarea şi reţinerea unor personaje, a unor incidente, un apel permanent la experienţa anterioară, ceea ce era tocmai contrariul intenţiilor scriitoarei. De aici, ca şi pentru cubişti, dorinţa de a zugrăvi portrete (imagini) de lucruri, de fiinţe din realitatea imediată, de a le da o viaţă în sine.

Iată începutul portretului lui Picasso, realizat în 1909: „Unul pe care citiva cu certitudine îl urmau era unul care era pe deplin fermecător. Unul pe care citiva cu certitudine îl urmau, era unul care era fermecător. Unul pe care citiva îl urmau era unul care era pe deplin fermecător. Unul pe care citiva îl urmau era unul care era cu certitudine pe deplin fermecător...". Treptat actul sublimării a dus-o la realizarea unor serii, a unor liste de cuvinte, care însă n-au mulţumit-o mult timp, înţelegînd că niciun element nu se manifestă izolat. A urmat o altă fază care coincide cu etapa a doua din evoluţia cubiştilor, a creaţiei unor compoziţii independente de izvorul de inspiraţie, care să conţină un ansamblu de elemente avînd corespondenţe într-o imagine existentă în memorie: „...un echilibru nou, legat de un sentiment de mişcare a timpului inclus într-un spaţiu dat". Propunîndu-şi o asemenea realizare, Gertrude Stein acorda cuvîntului doar o valoare dinamică, îl considera un element care, grupat într-un chip sau altul, ar fi putut reda dinamismul, mişcarea care este, esenţa tuturor lucrurilor. De aceea nu a izbutit decît în foarte puţine cazuri să realizeze cu ajutorul cuvintelor ceea ce un Braque sau un Picasso au izbutit să creeze pe pînză sau în sculptură. Ceea ce se mai observă de la prima privire atît în tablourile cubiştilor cît şi în portretele Gertrudei Stein este o răceală, o absenţă completă a emoţiei, datorită firesc caracterului analitic al observaţiei şi cerebralismului aproape exclusiv al geometrismului lor, ce-i drept negat cu persistenţă atît de Braque cît şi de Picasso care preferau să tot mai urmărească dintr-o lucrare creatoare. În acest prezent, Gertrude Stein s-a simţit mai sinceră, deşi doar într-o anumită perioadă: „În tot acest răstimp fiinţa nu eram preocupată de emoţie, asemenea lucruri mă interesau mai puţin decît oricînd. Îmi trăiam viaţa cu emoţie şi cu lucruri ce se întîmplau în jur dar în scrisul meu eram pur şi simplu privind..."

Apariţia suprarealismului nu a făcut decît să-i confirme ei înseşi actualitatea drumului pe care pornise. Definiţia dată de Breton în primul manifest al suprarealiştilor îi se potrivea ca o mănuşă: „Suprarealismul se bazează pe credinţa în realitatea superioară a anumitor forme de asociere neglijate pînă la el, în atotputernicia visării, în jocului dezinteresat al gîndirii etc, etc". Iar în privinţa scrierii automate, apanajul suprarealiştilor, Gertrude Stein o descoperise pe cînd era încă studentă în America, cu douăzeci şi trei de ani înainte. Curios este însă faptul că niciodată nu a admis că ar fi folosit-o, deşi la un moment dat a ajuns să descopere că se lăsase o vreme furată de muzicalitatea cuvintelor (constatare care a alarmat-o şi a hotărît-o să treacă la o revizuire a creaţiei în sensul mai vechi al cubismului unghiular). Dar asemenea cubiştilor şi suprarealiştilor (şi unul dintre prietenii ei cei mai buni a fost însuşi Georges Hugnet), Gertrude Stein a cunoscut o transformare lentă perceptibilă abia spre sfîrşitul anilor '30, către o reorganizare coerentă constructivă a materialului folosit; este epoca poemelor „Stanţe în meditaţie"; „De ce sînt eu dacă sînt eu motive tulburi pot include. / Rămîi, rămîi propune răpune dispune. / Strig nepăsătoare că uşa e deschisă / Pe care dacă ei pot refuza să o deschidă / Nimeni nu va putea fugi să o închidă...", a monografiei bilingve despre Picasso, a cărţii pentru copii „Pământul este rotund" şi al memoriilor „Paris France". Încă, naraţiunea, descrierea, amintirea s-au insinuat din nou în scrierile ei. Romanul „Ida" scris în 1940 în timp ocupaţie germană, revenea la formula din „Făurirea americanilor": „Piaţa bucă şi piaţa rea. Niciun noroc şi apoi noroc. Ida se odinnea. Era aproape Ida era gata aproape cine. Putea să spună cînd fusese instalată cînd fusese instalată foarte bine etc.", „Războiul avea s-o facă să observe mai mult ceea ce se întîmpla în sufletul oamenilor aflaţi în situaţii excepţionale şi această experienţă a turnat-o într-o carte simplă, un fel de jurnal de o mare putere evocatoare penetrant şi plin de sensibilitate emoţională, din care revista Secolul 20 a publicat acum trei ani cîteva fragmente — „Războaiele pe care le-am văzut" (1942—1944), ca apoi să-şi încunune cei patrzeci de ani de activitate literară cu un roman de război. Este vorba de „Brewsie şi Willie" publicat cinci zile înaintea morţii autoarei. Despre această carte adresată americanilor simpli, Gertrude Stein spunea: „Într-un fel cred că este unul dintre lucrurile cele mai bune pe care le-am realizat vreodată. Ştii (i se adresa ea unui prieten) cît de mult am meditat asupra naraţiunii, cum să spui ce ai de spus, ei bine, de data aceasta am scris-o, naraţiunea aşa cum o vede secolul 20".

În dorinţa ei de a reda oamenilor prospeţimea şi intensitatea trăirii printr-o contemplaţie a obiectului pur pe care literatura veacurilor îl îngropase sub balastul cuvintelor literare, de a reda substantivului vitalitatea prin includerea în imaginea creată a neaşteptatului, a elementului de şoc, socotind cuvintele de sine stătătoare independente ca sens de context, Gertrude Stein s-a apropiat în experimentalismul ei cel mai mult de formulele picturii moderne. Rezultatul eforturilor, deşi în cea mai mare parte steril, îndeamnă, după cum afirma o dată într-o discuţie romancierul american John Updike, „să nu scriem ca şi cum am picta, deoarece nu ne putem folosi de cuvinte ca de culori". De lucrul acesta şi-a dat seama chiar Gertrude Stein în ultimii ani ai vieţii.

Gertrude Stein: „Look at me now and here I am", writings and lectures 1911 — 1945. Peter Owen, London, 1967, 416 pp.

Simona DRĂGHICI

SECVENŢE

PREZENŢE ROMÂNEŞTI

● Cu ocazia unei recente călătorii în Italia, la invitaţia grupului editorial „Verso il sublime" din Napoli, poeta Mariana Costescu a avut un schimb de opinii cu scriitorii napoletani membri ai grupului.

Editorul Ettore Capuano a făcut, la a douăsprezecea şedinţă a Grupului „Realta Umana", o prezentare a Marianei Costescu. „Verso il sublime" va publica un volum de versuri ale poetei, cuprinzînd selecţiuni din cartea de debut şi din noul volum în curs de apariţie în ţară.

● Sub titlul „Un oaspete din Bucureşti" revista „Die Welt der Literatur" („Lumea literaturii") din Republica Federală a Germaniei publică la un loc de frunte în numărul din 1 august 1968 un interviu cu scriitorul Arnold Hauser.

Interviewatul informează, printre altele, asupra numărului de abonaţi ai revistei „Neue Literatur" din Bucureşti, al cărei redactor-şef adjunct este; cifra indicată este apreciată de interlocutorul său ca „senzaţională", raportată la numărul locuitorilor de minoritate naţională germană din ţara noastră. Cu atît mai impresionant apare tirajul total al publicaţiilor în limba germană din ţara noastră: ziare, reviste săptămînale şi lunare.

În lumina propriei sale dezvoltări intelectuale, Arnold Hauser înfăţişează apoi publicului exemplul viu al interpătrunderii, al „osmozei" a două culturi, română şi germană, în formaţia unui scriitor român de naţionalitate germană.

ECRANIZĂRI

● În ultima scrisoare inclusă în **Corespondenţa** nu demult publicată la Paris, Roger Martin du Gard îi comunica lui André Gide „o veste bună pe care nu rezist să ţi-o anunţ fără întîrziere: scenariul nostru este terminat"... Despre ce este vorba? Într-un număr recent al revistei **Figaro littéraire** (19—25 august 1968), unul dintre prietenii scriitorului, André Brincourt aduce date lămuritoare: în colaborare cu Pierre Herbart, Martin du Gard a elaborat şi a pus la punct adaptarea cinematografică a primelor două volume din **Familia Thibault**.

La 19 ani de la moartea autorului (22 august 1958), scenariul, terminat în anul 1951, rămîne o operă inedită. Şi se poate spune şi originală pentru că în cadrul lui Martin du Gard „a modificat în mod sensibil situaţiile, unele raporturi psihologice şi dialogurile" romanului. Ecranizarea rămîne încă de făcut.

● Cazuri de ecranizare mai neobişnuite sînt cele inspirate nu de opera unui scriitor, ci de cea a unui filozof. Doi regizori italieni folosesc ca substanţă a viitoarelor lor filme ideile lui Herbert Marcuse. Primul, Salvatore Sampieri, tocmai începe turnarea filmului „Inimă de mamă", interpretat de Johanna Shimkus. Celălalt, Bruno Barratti, face un film intitulat „Marcusiana, sau femeia unidimensională", în care vor juca, se pare, Silvana Mangano şi Lucia Bose. Ambele filme povestesc istoria unor femei care, asimilînd greşit şi insuficient teoriile lui Marcuse, se avîntă într-o viaţă care poartă toate semnele acelui conformism atît de frecvent în Occidentul contemporan: neconformismul.

E VECHI „NOUL ROMAN"

Nu de mult a apărut la editura **Julliard** versiunea franceză a romanului **Toţi conspiratorii** de Christopher Isherwood, apărut în Anglia acum 40 de ani. Prefaţatorul ediţiei franceze, Jacques Brenner, crede a fi găsit aici toate procedeele literare care un sfert de veac mai tîrziu au definit gruparea „noului roman": „conversaţia şi subconversaţia, fragmente de monolog interior, reuperea unor pale ale trecutului în prezent, frînturi de vis..., suprimarea scenelor dramatice esenţiale (evocate doar), notaţii reduse la trei cuvinte, instantanee pe care lectorul trebuie să le developeze el însuşi, tranziţii rapide inspirate de cinematograf..." etc., etc.

„Un tînăr cititor, — scrie exegetul francez — descoperind astăzi romanul **Toţi conspiratorii**, va fi surprins să constate că un adolescent englez din anul 1928 întrebuinţa cu o miraculoasă virtuozitate, toate trucurile care au fost salutate, în anii din urmă, ca fiind inovaţii extraordinare în arta romanului".

Dincolo de justeţea, posibilă, a aserţiunilor de mai sus, se poate remarca realitatea unui fenomen de căutare, cum să-i spunem? — încrucişată de predecesori literari peste Canalul Mînecii — pentru Joyce: un Eugène Dujardin pentru „noul roman" francez: un obscur autor englez — care este parcă o ilustrare psihologică a nevoii de fantastic. Au-delà...

atlas liric

Trei poeţi din R. D. Vietnam

NGUYEN DINH THI

Celei de departe

lui M...

Steaua la ce se gîndeşte scînteindu-şi
lumina în calea soldatului
pe creasta înfăşurată în nori?
Focul la ce se gîndeşte roşu în noaptea de frig
încălzind inima soldatului
sub bolta înmiită a copacilor?

Te iubesc cum iubesc pămînturile şi apele noastre
suferinde, strălucinde, la infinit.
La tine mă gîndesc cu fiecare pas,
cu fiecare noapte a somnului, cu fiecare înghiţitură.
Steaua nopţii nu-şi îneacă flacăra,
iubind, luptînd toată viaţa,
Foc în pădure palpitînd, roşu de foc,
Ne iubim mîndri de a fi oameni.

În româneşte de PETRU POPESCU

TO HUU

Mama

Cine se-ntoarce în sat pentru mama aduce cuvinte
Seara departe copilul ei se gîndeşte la ea
Nu ţi-e frig mamă sub vîntul de pomină
Prăvălit din munte sub potop
Ţi e frig între răsadurile de orez
Picioarele în noroi, mîinile aleg tulpinile
Din veştejite gînduri de dragoste
Vor creşte duioase cîmpii de orez
Jetul de apă îi udă poalele rochiei
Atîtea picături înlăcrămate cîtă dragoste am
Mamă scumpă lasă zorii şi seara
Nu-i înhăma gîndurilor îngrijorate
Trecemape şi munţi fără număr
Războiul meu nu-i mai greu ca al tău
Pentru tine şaizeci de ani gîrbovi mizeria
Pentru mine mîndrii zece ani de război
Plec pe un front depărtat. Te iubesc
Te iubesc mamă patrie mamă
Lasă vîntului din orez neliniştea
Mama mea, vai mamă de ostaş
Sînt atît de departe însă-mi pare acasă
Locul unde mă aflu între tovarăşii mei
Mamă sîngele nostru care se continuă Mamă
Copiii aceleiaşi ţări
La fiecare pas dau piept cu războiul
Şi departe de tine mame aşteaptă,
Bucuroase să-şi recunoască cel puţin în străini copiii
Mi-au dat căldura hainelor şi acoperişul lor
Eu plec departe fiul tău creşte sub nimb
Singurul zbucium al inimii mele e mama
Gîndeşte-te la mine mamă dar nu fii tristă
Duşmanul va fi izgonit cu mă întorc la tine
Mama cu părul cenuşiu în seara căruntă
Ascultă vocea copilului său.

În româneşte de MARIANA COSTESCU

TE LAN VIEN

Reţetă

Iei fericirea
orezului copt,
o amesteci cu pădurea
care dă pe din afară
zborul păsărilor,
treci apoi totul
prin propria inimă.
Iese poate un vers.

Întoarcerea

Aici
parcă aş fi
din nou
în satul meu.
Femeia asta
pe care o-n cunosc
seamănă atît de mult cu mama mea.

În româneşte de MARCEL MIHALAŞ

La Knokke-le-Zoute

A opta bienală de poezie

Scrisoare din Belgia

Între 5 şi 9 septembrie, circa şase sute de poeţi din lumea întreagă se vor găsi împreună la cazinoul din Knokke ca să descifreze un „Horoscop al poeziei", aşa cum apare el în revistele de astăzi. Scopul acestei bienale e să definească lirica de mîine aşa cum se întrevede ea în publicaţiile actuale.

Pentru un cititor asiduu, versurile publicate în periodicele literare ale lumii prezintă un aspect oarecum haotic; e o confruntare de atitudini, de tehnici, precum şi de concepţii asupra limbajului însuşi. De bună seamă că poeţii, mai ales cei tineri, cred — în mod conştient sau nu, — în talentul lor; în acelaşi timp, ei îşi pun toate nădejdile într-o revistă care-i publică sau care ar trebui să-i publice.

Dar o revistă, e, nu numai un aport de lecturi noi ori un mijloc de informaţii felurite, ea este într-o bună măsură un fel de laborator al scrisului în care vrea să se recunoască o epocă

★

De cum am ajuns în Belgia, am căutat să-l văd pe Arthur Haulot, „Inalt comisar al turismului belgian" pe care-l cunosc de mai mulţi ani

Arthur Haulot este poet, codirector împreună cu Pierre Bourgeois al revistei „Journal des Poetes" şi unul din organizatorii Bienalelor de poezie de urmă m-am adresat lui Paul Fevrier secretarul general al Organizaţiei care m-a primit cu o amabilitate plină de distincţie. Cînd i-am comunicat compoziţia probabilă a delegaţiei româneşti a fost foarte satisfăcut. Cunoştea de mai multă vreme pe Radu Boureanu, Nina Cassian şi Marin Sorescu, şi era bucuros să-i revadă precum şi să lege prietenii literare cu cei doi necunoscuţi: Constantin Crişan şi Miron Chiropol.

Paul Fevrier se arătă foarte surprins cînd i-am spus că în România, nu există numai 4—5 reviste, ca în Belgia, ci cîteva zeci, mai ales dacă luăm în consideraţie şi anumite reviste ale liceenilor care, în marea lor majoritate, au un aspect tehnic şi adeseori o valoare poetică demne de toată lauda şi încurajarea. Îmi spuse că putem organiza un stand pentru ca să le expunem şi să le distribuim.

★

Cunoşteam existenţa ca poet a lui Gustave Nellens, proprietarul cazinoului de la Knokke. Prin el luam contact cu o dinastie de oameni de afaceri, rafinaţi, cheltuind cea mai mare parte din avuţia lor, spre a înzestra localitatea lor de predilecţie — Knokke — cu unul din cele mai frumoase cazinouri din lume: una din săli este împodobită cu tapiserii de Lurcat; alta, cu picturile suprarealiste ale lui Magritte; altele posedînd opere de Edgard Tytgat şi Paul Delvaux.

În acest decor grandios au loc bienalele de poezie care, din doi în doi ani, timp de cinci zile, fac din Knokke-le-Zoute capitala mondială a poeziei. Localitatea, separată de cîmpia flamandă printr-un şir de dune de cel mult cincizeci de metri înălţime, nu posedă drept plajă, decît o fîşie de nisipuri fine, largă de vreo două sute de metri. Marea, care în veacul al cincilea năvălise în ţara de jos a Flandrei, ameninţînd portul Bruges şi împotriva căreia fu construit digul (Damme), ce deveni, pe urmă, oraşul Damme, prin veacul al patrusprezecelea a început să se retragă şi să depună nisipuri din ce în ce mai mari. Azi, portul Bruges, Veneţia Nordului, cetatea prosperă şi fastuoasă din trecut a devenit o localitate care trăieşte din amintiri, „Bruges la Morte", cum a botezat-o poetul Rodenbach, despărţită de mare prin „polders" ce se întind pe o lărgime de douăzeci de kilometri. Şi la extremitatea sa e Knokke.

★

M-am hotărît să scot, pe cont propriu şi de data aceasta, al patrulea număr al „Anualului Poeţilor", în opt pagini, închinîndu-l tuturor poeţilor lumii — „scripta manet" —, alcătuit dintr-un fel de carte concisă a lirismului român: transpuneri (ale mele) din poezia populară precum şi din operele lui M. Eminescu, T. Arghezi, L. Blaga, I. Barbu, G. Bacovia. Fiind dat faptul că poeţi de toate graiurile iau parte la această întrunire am dat şi cîteva traduceri în limbile engleză şi neerlandeză.

Fiecare participant la Bienală va primi în mod gratuit cîte două exemplare din acest florilej. Grupînd poeţi şi prieteni ai poeţilor, bienalele au rolul de a confrunta procedeele lirice şi în acelaşi timp de a deveni un element de legătură între publicul mare şi specialiştii lirismului. Actuala bienală îşi vrea orizontul şi mai lărgit: organizatorii ei sînt decişi de a înlesni, în măsura posibilităţilor, o colaborare între propriile lor organizaţii oficiale şi cele particulare, avînd ca scop ultim: apărarea poeziei. De asemeni, anul acesta ea va prezenta trei inovaţii: mai întîi, formularea subiectului, „Un horoscop al poeziei", care constituie o certă surpriză. (În paranteză fie zis, poate că ar fi trebuit adăugate revistelor luate în discuţie, şi plachetele, insolite, pline de căutări şi poate de iluminări, pe care unii poeţi le editează pe cont propriu, dat fiind caracterul straniu al unor puncte de vedere ale lor)

A doua inovaţie e următoarea: în seara sosirii, ospăţul, oferit delegaţiilor oficiale va fi un fel de masă-spectacol care va reaminti epoca breugheliană.

În sfîrşit a treia surpriză: duminică 8 septembrie, congreziştii vor merge în mica localitate din apropiere, Damme, pentru o şedinţă de lucru. Or Damme este patria celui mai vechi scriitor neerlandez, Jacob von Maerlant (veacul al XIII-lea) precum şi a lui Til Buhoglindă (Thyl Uylenspiegel) eroul legendar a cărui poveste circula în traducere, pe la 1326, în Transilvania noastră, aşadar cu vreo treizeci de ani înainte de a fi culeasă şi redată în limba franceză de Charles de Coster, pionier al renaşterii literare belgiene din al XIX-lea veac.

La întoarcere, seara, poeţii vor vedea, ori revedea, Bruges-ul cu visu-i de dantelă în marmură, răsfrînt printre lebedele legendare, pe lucrul „Lacului Dragostei".

Mihail STERIADE

PLASTICĂ ŞI POEZIE

CHARLES CROS

Cîntecul sculptorilor

Trăiască-şi arta legea sa!
Tresalte lumea-n jurul meu zic!
Marmora-i piatra cea mai ceu,
Mai alb sub soare nu-i nimic.

Exalte-şi legile şi iarul!
Nimeni nu miste-n cest cuprins!
Lutos, pămîntu-i cum homarul
Şi, cînd îl arzi, e roşu-aprins.

Răsune legea artei — spun!
Se-amuze toţi, s-amuze!
Ca bronzul tău, de nu-l pun
La clapete sunînd lăuze.

Înalte-şi legile sublime!
Şi să se-nbete fiecare!
Deşi cam alburiu, ce bine
Se toarnă ghipsul în tipare...

Principiile artei vină!
Să se-aibă-n pace lumea lărată!
Conturul Evei de sîniă-i
Şi carnea pentru ce-i lăsată?

BLAISE CENDRARS

Construcţie

Culoare, culoare şi culori...
Iată-l pe Leger care creşte ca soarele epocii terţiare
Şi întăreşte
Şi fixează
Coaja pămîntului
Lichidul
Cefosul
Tot ce se-ntunecă
Noroasa geometrie
Firul de plumb ce se lopeşte
Osificarea
Locomoţia
Totul mişună
Spiritul se-nsufleţeşte dintr-o dată şi se îmbracă la rîndu-i ca planetele şi ca animalele

Prodigios
Şi iată
Pictura devine acest ur[illegible] mişcă
Roata
Viaţa
Maşina
Sufletul omenesc
O chiulasă de 75
Portretul meu.

LOUIS ARAGON

Ultima zăpadă

(Inspirată de un tablou cu acelaşi titlu de Paul Klée)

Toate priveliştile pe unde trece-o nălucă
Nu lămuresc taina pictorului acesta
Nici liniştea pe care el o aşterne

Primii paşi pe care i-am făcut
în universul lui Klée
Au fost pe cînd războiul se pregătea
Germania... Germania — şi eram tînăr
pe-atunci
Ca o frunză acum dusă

Asta nu seamănă cu nimic
din ceea ce e tăcere pe pînză
Nimeni nu mai pusese vreodată astfel
degetul pe buzele lui Dumnezeu

Am hoinărit mai tîrziu prin grădini
şi pe cîmpuri
Unde-am înţeles că misterul acesta
de-a picta există
În fiecare lucru supus pentru o clipă
ordinei închipuite
Dar nicăieri n-am simţit ca la el respiraţia
Omului — respiraţie ce nu se vede
de obicei decît în oglinzi
Nicăieri ca-n această de pe urmă zăpadă
a unui anotimp care moare treptat
Ca-n această suspendată respiraţie a iernii
ştiutoare că i s-au numărat zilele
Şi care-şi simte ducîndu-i-se sulemeneala
albă a buzelor.

ANDRE CATAGNOU

Picasso

Chitara şi calul
de bună înţelegere
conduc balul
în vreme ce pe toate le-ntrece
mireasma acestei garoafe.

În româneşte de ION CARAION

REDACŢIA: Bucureşti — B-dul Ana Ipătescu 15. Telefon: 12.94.44; 11.39.36; 12.74.26. ADMINISTRAŢIA: Şos. Kiseleff nr. 10 Telefon: 18.33.99. ABONAMENTE: 3 luni 13 lei; 6 luni 26 lei; 1 an 52 lei. Tiparul: Întreprinderea Poligrafică „Informaţia", str. Brezoianu nr. 23—25.